

OSMANLILARDA TÖRENLER

Hazırlayan: Ebru BAYKAL
Danışman: Yrd. Doç Dr. Nilüfer BAYATLI

**Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Tarih Anabilim
Dalı Genel Türk Tarihi Bilim Dalı için ön gördüğü
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak hazırlanmıştır.**

Edirne
Trakya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ekim 2008

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

OSMANLILARDA TÖRENLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ebru BAYKAL tarafından hazırlanan bu çalışma 22\09\2008 Tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği\ oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Başkan: Yrd.Doç.Dr. Nilüfer BAYATLI
Danışman

Üye: Doç.Dr.İbrahim SEZGİN

Üye: Yrd.Doç.Dr.Mustafa ÖZER

ÖNSÖZ

Törenler tarih ilminin olduğu kadar sanat ve kültür tarihinin de önemli parçalarından biri olup, biçimleri ve nitelikleri açısından kendi çağlarına ışık tutan önemli olaylardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun saray teşkilatı, törenleri ve teşrifatı diğer Türk devletleri geleneğinin devamıdır. Bu gelenek Osmanlı Devletine ulaşmış ve yaşatılmıştır. Bu törenler, içinde bulunduğu çağın dünya görüşünü yansıttığı gibi devletlerin özel karakterine de ışık tutmaktadır.

Üç kıtaya yayılmış muhteşem bir imparatorluk kurmuş Osmanlı'nın törenlerini incelemek fikri, bu konu da yazılmış eserlerin az olması ve Osmanlı yaşayışına ilgi duymamdır.

Osmanlılarda Törenler adlı araştırmamızda Osmanlı Devleti içinde görülen: Sünnet, Evlenme düğünü, Cülus, Cenaze, Kılıç Kuşanma, Elçi Kabulü, Bayramlaşma, Surre-i Hümayun, Hırka-i Saadet Ziyareti, Mevlid, Cuma Namazı, Sefere Çıkış, Bed-i Besmele, Divan-ı Hümayun Toplantısı Törenlerini incelemeye çalıştım. Başbakanlık Osmanlı Arşivinden alınan birinci el kaynaklar, konuyla ilgili yazılmış araştırma eserleri, makaleler karşılaştırmalı olarak incelenip hazırlanmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivinden alınan belgelerin bir kısmını araştırmamızda kullandık bir kısmını da ekler bölümünde veriyoruz.

Her zaman görüşlerinden faydalandığım Yrd. Doç. Dr. Nilüfer BAYATLI'ya tezin hazırlanışında bana yol gösteren Doç. Dr. İbrahim SEZGİN'e, Araş. Gör. Ayşe ZAMACI'na teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak çalışmamın her safhasında yanımda ve bana yardımcı olan, maddi manevi desteğini esirgemeyen ailem ve eşime sonsuz teşekkürler.

Ebru BAYKAL

Edirne 2008

Tezin Adı: Osmanlılarda Törenler
Hazırlayan: Ebru BAYKAL

ÖZET

Osmanlı Devletinde, şehzadelerin sünnet düğünleri, padişah kızlarının evlenmeleri, padişahların tahta çıkışları, yabancı elçilerin karşılanması, padişahların ölümleri, padişah çocuklarının doğumları, padişahların sefere çıkışları, padişahların kılıç kuşanmaları, sarayda bayramlaşmalar gibi çeşitli vesilelerle tören yapılmaktaydı.

Padişahların çocukları, şehzadelerin sünnetleri çok gösterişli bir şekilde yapılıyor. Günlerce sürüyor, bazen de sultan düğünleriyle birleştirilebiliyordu. Şehzadelerle birlikte birçok çocuk da sünnet ettiriliyordu. Evlenme törenleri de çok gösterişli bir şekilde yapılıyordu. Ziyafetlerin verilmesi, eğlencelerin yapılması, gelinin cihazı ve hediyeler yönünden incelendiği zaman ekonomik yönü ağır basıyordu. Padişahların tahta çıkma törenine cülus deniliyor. Başa geçen padişah için merasim yapılıp, camilerde hutbe okunup sikke bastırılıyor. Padişahların cüluslarında sadrazamdan başlayarak devlet erkânına, ulemaya, kapıkulu ocaklarına cülus bahşisi denilen para veriliyordu. Yeni padişah başa geçip cülus merasimi yaptıktan sonra sıra ölen padişah için yapılan cenaze merasimine geliyor. Bunun için de belirli bir teşrifat ve kanunu uygulanıyordu. Osmanlı padişahlarının tahta çıkmalarını takip eden birkaç gün içinde kılıç kuşanma merasimi yapılırdı. Osmanlı padişahları İstanbul'un fethinden sonra Eyüp semtinde Halid İbn-i Zeyd Ebu Eyyüb-ı Ensari'nin türbesinde kılıç kuşanmaları bir kanun haline gelmişti. Kuşanılan kılıçlar arasında Halid İbn-i Velid, Hazreti Ömer, Osman Gazi, Yavuz Sultan Selim'in kılıçları vardır. Osmanlı Devleti genişledikçe yabancı devletlerle ilişkileri de o derece artmıştır. Çeşitli devletler dostluk, sulh, tebrik v.b. gibi sebeplerle Osmanlı topraklarına elçiler göndermişlerdir. Elçilerin kabulünde de teşrifat kurallarına muntazaman uyuluyordu. Elçiler Galebe Divanı veya Ulufe Divanı da denilen Salı günü kabul edilirdi. O gün yeniçerilere üç aylık maaş verilirdi. Bu olay devletin büyüklüğünü ve yüceliğini göstermesi açısından önemliydi. Dini törenlerin de yapıldığını görmekteyiz. Bayramların dini içeriği bulunmakla birlikte Osmanlı hanedanlığının ihtişamını ortaya koyması açısından çok önemli idi. Çünkü İslam

dünyasında iktidar sadece askeri güçle değil saray ihtişamı ve kamu törenleriyle de ölçülüyordu. Fatih Sultan Mehmet ilk defa bayram usullerini kanunlarla teşrifata sokmuştur. Fatih kanunnamesinde bayram törenlerinin ne şekilde yapılacağı açıklanmıştır. Surre-i Hümayun töreni ise Mekke ve Medine'ye yardım ve sadakaların gönderilmesidir. Hırka-i Saadet töreni Ramazan ayının on beşinde yapılırdı. Hazreti Muhammed'in Arap şair Kaab ibn-i Züheyr'e verdiği hırkayı ziyaret için düzenlenen törendir. Hazreti Muhammed'in doğum günü vesilesiyle Hicri Rebiül-evvel ayının on ikinci günü mevlid töreni resmi törenle kutlanan günlerden biriydi. Hilafetin Osmanlı Devletine geçmesiyle birlikte Cuma namazını kılmak üzere merasimle camiye gidilmesine Cuma Alayı veya Selamlık Resmi Alisi denirdi. Bir padişah çocuğu doğduğu zaman bunun ilanı da teşrifata göre yapılırdı. Sadrazam ve Valide Sultan tarafından yaptırılan beşikler belirli bir törenle teslim edilirdi. Buna Beşik Alayı denirdi. Osmanlı Devleti kuruluşundan on beşinci yüzyıl başına kadar padişahlar hayatlarının çoğunu seferlerde savaşarak geçiririlmişlerdir. Daha sonra yerlerine sadrazamları göndermişler. Ordu sefere çıkmadan önce hazırlıklar yapılır. Ordu sefere çıkarken çok gösterişli tören düzenlenirdi. Bed'i Besmele şehzade ve sultanlar beş ya da altı yaşlarına geldiklerinde tahsile başlamaları sebebiyle yapılan törendir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Törenler, Teşrifat

The Name of the Thesis: Ceremony in Ottoman
 Prepared by: Ebru BAYKAL

ABSTRACT

During the Ottoman Period, many ceremonies were arranged regarding some events such as the circumcision feasts of the sultans, sons marriage of the sultans, daughters, the sultans accession to the throne, the ambassodar meetings, the death of the sultans the birth of the sultans sons, the sultans journays, wearing swords, Bairam celebrations.

The circumcision feasts of the sultans sons were celebrated attractively. Those feasts lasted for days and those feasts were sometimes celebrated together with the sultans wedding ceremonies. Many children were also circumcized together with the sultans sons. The wedding ceremonies were also splendid. The casts of entertainments of the feasts and gifts for bridegroom were very high.

The sultans accession to the throne was named "cülus" fort he sultans various ceremonies were organized and coins were minted, during those ceremonies, the Grand viziers, scholars, the corps were paid money. Aftre the new sultan's "cülus" caremany a funeral ceremony was organized for the previous sultan. After "cülus" caremony, ceremonies for wearing swords were arranged. Following the conquest of İstanbul, the ceremonies for wearing swords were arranged in Halid İbn-i Zeyd Ebu, Eyyüb-i Enssari tombs in Eyüb, İstanbul. Among the armed swords, the swords of Halid İbn-i Velid, Hazreti Ömer, Osman Gazi and Yavuz Selim are known.

As the Ottoman Empire established coordinations with foreign countries, the ambassadors of those countries were visiting the Empire for peace celebrations or friendship. The receptions of those ambassadors were regularly planned and organized. Ambassador reception day was on twesday which was called " Galebe Divanı" or "Ulufe Divanı". On that day, the Janissaries were paid three month salaries. That was

the sign of generosity of the state. Religious ceremonies were also organized during the Ottoman Empire Bairams signified both the religious ceremonies and the magnificence of the state. In the Islam world, the power was not only the military force, place and public ceremonies also symbolized the power of the state. Fatih Sultan Mehmet legalized Bairam ceremonies. In his legislation, the details of Bairam ceremonies were explained. In Sure-i Hümayun ceremony, charities to Mecca and Medine were paid. Hırka-i Saadet ceremony was celebrated on the on the 15 th day of Ramazan. This ceremony was organized on the honour of the dervish's coat given by Hz. Muhammed to the Arabian poet Kaab İbn-i Züheyr. In addition, for the birthday celebration of Hz. Muhammed, a ceremony was organized on the 12 th day of Hicr-i Rebiul-evvel during the Ottoman Period, for the friday namaz people went to the mosques and these praying days were celebrated as ceremonies called " Cuma Alayı" or " Selanik Resmi Alisi" on the honour of the birth of sultan's child, the Grand viziers and " Valide Sultan" (the mother of the sultan) had cradles made and those cradles were delivered with ceremonies. Those ceremonies were called as " Beşik Alayı". Until the beginning of the 15 th cc. , the sultans in the Ottoman Empire joined the wars. Then, the Grand viziers were sent to the wars. While mobilizing for the wars , some splendid ceremonies were organized for the army. Apart from those, a ceremony called " Bed- i Besmele" was organized to celebrate the beginning of the education processes of the sultan's sons , who were at the ages of five or six.

Key words: Ottoman Empire, Ceremony, Protocol.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	
ÖZET	II
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1
Osmanlı Devletinden Önceki Türklerde Törenler	1

I.BÖLÜM

OSMANLILARDA TÖRENLERE GENEL BAKIŞ

A.Ekonomik İşlevi	8
B.Yenilenme İşlevi	9
C.Birleştirici Bütünleştirici İşlevi	10
D.Dini İşlevi.....	11
E.Siyasi İşlevi	12

II. BÖLÜM

RESMİ TÖRENLER

A.Cülus Törenleri	13
1.Cülus Merasimi.....	16
2.Cülus Bahşişi	18
3.Cülus Tebrikleri	19
B.Cenaze Töreni	20
1.Osmanlı Hanedanına Mensup Olup Ölenlerin Cenaze Merasimlerinde Uyulması Gereken Kuralları İçeren Talimatname	23
2.Kanuni Sultan Süleyman'ın Cenaze Töreni.....	26
C.Kılıç Kuşanma Töreni	28
D.Elçi Kabulü	32
E.Sefere Çıkış	40
F.Divan-ı Hümayun Toplantıları	43

III. BÖLÜM

DİNİ TÖRENLER

A. Bayram Töreni	46
1. Arife Töreni ve Arife Divanı	46
2. Bayram Merasimi	47
3. Bayram Alayı	49
4. Kurban Bayramında Yapılan Merasim	52
B. Surre-i Hümayun	53
C. Hırka-i Saadeti Ziyaret	55
D. Mevlid	57
E. Cuma Namazı	59

IV. BÖLÜM

TOPLUMSAL TÖRENLER

A. Sünnet ve Evlenme	61
1. Sünnet Töreni (Sur-i Hümayun)	61
a. Sünnet Düğünü Programı	64
b. Sünnet Düğünü Davetiyesi Örneği	70
c. Sünnet Merasimi	72
2. Evlenme Töreni	73
a. Sarayda Hanım Sultanların Nikâh Töreni	75
b. Evlilik Düğünü Programı	76
c. Düğün Davetiyesi Örneği	78
d. Evlenme Düğünlerinde Alaylar	78
3. Düğünlerin Mekânı	79
4. Düğün Mekânının Şeması	81
5. Düğün Hazırlıklarına ve Yapılan Masraflara Örnek	82
6. Düğünlere Davet Edilenler	84
7. Hediyeler	86
B. Doğum Törenleri	88
1. Beşik Alayı	90
a. Valide Sultan'ın Beşik Alayı	91
b. Sadrazamın Beşik Alayı	91

C. Bed'i Besmele	93
SONUÇ	95
BİBLİYOGRAFYA	97
1. ARŞİV BELGELERİ	97
2. KİTAP VE MAKALELER	98
DİZİN	101
EKLER	108

KISALTMALAR

a.g.e	:Adı Geçen Eser
a.g.m.	:Adı Geçen Makale
A.A MD	:Bab-1 Asafî Amedi Kalemî
A.} M	:Sadaret Müteferrika Evrakı
A. } MKT	:Sadaret Evrakı Mektubi Kalemî
A. } MKT UM	:Sadaret Mektubi Umumi Vilayet Yazışmaları
A}TŞF	:Sadaret Teşrifat Kalemî
B	:Receb
Bkz.	:Bakınız
BOA	:Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C	:Cemaziyelahir
C.	:Cilt
Ca	:Cemaemaziyelahir
C.SM	:Cevdet Saray Mesalihi
çev.	:Çeviren
DH. EUM. VRK	:Dâhiliye Nezareti Emniyeti Umumiye Evrak Odası
DHMKT	:Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemî
DİA	:Diyanet İslam Ansiklopedisi
Dr.	:Doktor
EUM	:Evkaf Umum Müdürlüğü
H.	:Hicri
HAT	:Hatt-ı Hümayun
HSD AFT	:Ali Fuat Türkeldi Evrakı
Hz.	:Hazreti
hZR.	:Hazırlayan
İA	:İslam Ansiklopedisi
İ. DH	:İrade-İ Dâhiliye
İ.DUİT	:İradeler Tasnifi Dosya Usulü

İ.Ü.E.F.	:İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
M	:Muharrem
M.	:Miladi
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
N	:Ramazan
R	:Rebiülahir
Ra	:Rebiülevvel
s.	:Sayfa
S	:Safer
S.	:Sayı
Şaban	:Ş
Şevval	:L
TTK	:Türk Tarih Kurumu
yay. hzr.	:Yayına Hazırlayan
Y.EE	:Yıldız Esas Evrakı
YPRK ASK	:Yıldız Perakende Evrakı Askeri Maruzat
YPRK AZJ	:Yıldız Perakende Evrakı Arzuhal ve Jurnaller
yy.	:Yüzyıl
Z	:Zilhicce
Za	:Zilkade
Z B	:Zaptiye nezareti

GİRİŞ

Osmanlı Devletinden Önceki Türklerde Törenler

Eski Türklerin ölünün ardından bir takım usul ve adetler yerlerine getirdiği görülmektedir. Bu usul ve adetleri, Türklerin İslamiyeti kabulünden evvel ve sonra diye iki ana grupta toplamak mümkündür. Ancak İslamiyet'in kabulünden sonra da İslamiyet'ten evvel oluşan usul ve adetlere bazı yerlerde kısmen değişik görülmekle beraber, rastlamaktayız.

Şamanizm, Maniheizm ve Budizm Dinlerine inanan Türklerin, bu dinlere dayalı ölüm ile ilgili düşünce ve inançları mezar geleneklerine yansımıştır. Eski Türklerde ruhun kuş şekline girerek uçup geldiği yere gittiğine inanılırdı. Orhun Yazıtlarından anlaşıldığına göre, insan ruhu öldükten sonra kuş veya böcek şekline girmekte ve ölen hakkında “uçtu” denilmektedir.¹ Batı Türklerinde İslamiyet'in kabulünden sonra dahi öldü yerine “Sonkur oldu”² “Şunkar boldu” yani şahin oldu deyimini kullanılmaktadır.³

Eski Türklerde ölüm halinde yas törenleri yapılır, bu törenlere “yoğ” deniyordu.⁴ Hunlar ölülerini tabut içine koyarlardı. Bu tabut iki katlı olup iç ve dış tabutlardı. Bu tabutları altın ve gümüş işlemeli kumaşlarla örterlerdi. Ağaç dikilmiş mezarları ve matem elbiseleri yoktu. Ölü ile beraber öldürülen yüz, hatta yüzden fazla olurdu.⁵ Göktürklerin defin töreninde ölüyü çadıra koyarlar. Oğulları, torunları, erkek-kadın başka akrabası atlar ve koyunlar keserler ve çadırın önüne sererler. Ölü bulunan çadırın etrafında at üzerinde yedi defa dolaşırlar. Kapının önünde bıçakla yüzlerini kesip ağlarlar. Yüzlerinden kan ve yaş karışık olarak akar. Bu töreni yedi defa tekrar ederler. Sonra muayyen bir gününde mezara gömerler. İlbaharda ölenleri sonbaharda, otların ve yaprakların sarardığı zaman gömerler. Defin gününde ölünün akrabası, tıpkı öldüğü

¹ Alım Karamürsel, “Türklerde Mezar Geleneği”, **Türkler**, C.III, Ankara 2002, s. 76.

² Yıldız Kocasavaş, “Eski Türklerde Yas ve Ölü Gömme Adetleri”, **Türkler**, C.III, Ankara 2002, s. 67.

³ Alım Karamürsel, **a.g.m.**, s.76.

⁴ İbrahim Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, İstanbul 1994, s.290.

⁵ Alım Karamürsel, **a.g.m.**, s.76 ;Yıldız Kocasavaş, **a.g.m.**, s.67.

günde yaptıkları gibi, at üzerinde gezer ve yüzlerini keser, ağlarlar. Mezar üzerinde kurulan yapının duvarlarına ölünün resmini, hayatında yaptığı savaşları resim ederler. Bu ölü ömründe bir adam öldürmüş ise mezar üzerine bir taş koyarlar. Bazı ölülerin mezarında bu taşlar yüze, hatta bine ulaşır. Atlar ve koyunlar kurban ettikten sonra kafalarını kazıklar üzerine koyarlar.⁶ Bazen cesetler yakılır, kalanları gömülürdü.⁷

Oğuzlarda defin töreni ise; Oğuzlardan biri hastalanırsa köleler ve cariyeler bakar; ev adamlarından hiç kimse hastaya yaklaşmaz. Hanedan uzak bir çadır dikip hastayı oraya koyarlar iyileşinceye yahut ölünceye kadar çadırda kalır. Yoksul ve köle hastalanırsa onu kırlara bırakıp giderler. Ölüye büyük bir çadır hazırlanırdı. Ölüye ceket giydirirler, kuşağını kuşandırır, yayını yanına koyarlar; eline içki dolu tahta kadeh tutturulup önüne de içki dolu bir tahta kap koyarlar. Bütün mal ve eşyasını bu eve /çukura doldurup ölüyü buraya oturturlar. Sonra çukurun üzerine topraktan kubbe gibi döşeme yaparlar.⁸ Gömülme işi bittikten sonra ölünün atları kesilerek yenirdi ki bu da bütün Türk kavimlerinde görülen yuğu aşısı veya ölü aşısı geleneği idi. Yenilen atların başlarını ayaklarını ve derilerini mezarın üzerinde bulunan sııklara asarlardı. Ölen cennete etleri yenilen ve derileri sııklara asılan bu atlar ile gidecekti. Bu yapılmadığı takdirde ölen yorucu cennet yolculuğunu yayan yapmak mecburiyetinde kalacaktı.⁹ Bu ölü hayatında adam öldürmüş ve cesur bir kişi ise öldürdüğü adamlar sayısı kadar ağaçtan suret yontarlar ve mezarın üzerine koyarlar. Hazarlar ile Oğuzlarda ölüyü nehir yatağına gömmek âdetinin olduğu da görülür. Bunun için evvela başka bir istikamet verilen ırmağın yatağında, dayanıklı malzeme ile bir mezar hazırlanır ve ölü buraya gömüldükten sonra sular eski mecraya çevrilirmiş.¹⁰ Türkler ölünün yeri belli olsun diye kurgan inşa ederler, mezarların üstüne tümsek yaparlar veya geniş daireler şeklinde taş yığarlar ve hatta taş heykeller dikerlerdi.¹¹ Ölen kişinin, gelecekteki hayatında bütün bu şeylere ihtiyaç duyacağına, yani ölenlerin süt elde etmek için kısrağa, binmek için aygıra vs. ihtiyacı olacağına inanılıyordu. Benzer sebeplerle mezara altın ve gümüşten

⁶ Yıldız Kocasavaş, **a.g.m.**, s.67.

⁷ Alım Karamürsel, **a.g.m.**, s.77.

⁸ Yıldız Kocasavaş, **a.g.m.**, s.67.

⁹ Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler)**, İstanbul 1999, s.398.

¹⁰ Yıldız Kocasavaş, **a.g.m.**, s.67,68.

¹¹ İbrahim Kafesoğlu, **a.g.e.**, s.291.

yapılmış çeşitli ziynet eşyaları da konuluyordu.¹² Daha önce bahsettiğimiz cesedin yakılması âdetinin kötülüklerden temizlenme amacıyla yapıldığı sanılmaktadır. Ayrıca Türklerde mumyalama âdetini zaman zaman görmektediriz.¹³

Oğuzların başlıca yas alameti giydikleri alışılan ak renkteki elbiseleri çıkarıp karalar giymektir. Bu geleneği de Selçuklu devrinde Türkmenler arasında İran Moğollarında, Timurlularda, Kara-Koyunlular'da, Ak-Koyunlular'da Anadolu Beyliklerinde ve nihayet Osmanlılarda görmektediriz. Ayrıca atın kuyruğunun kesilmesi, ağlamak, kadınların saçlarını yolması, yüzlerini ve yakalarını yırtmaları, ayakkabılarını çıkarmaları¹⁴ elbiseyi ters giymeleri, baş açmaları gibi ananeleri görmektediriz .¹⁵ Abartılan yas gösterileri ve burada yüzlerini kesmek gibi adetler ile bugün hala Şii Azeri Türklerinin Kerbela Vakıa'sı dolayısıyla Muharrem günlerinde yapılmakta olan matem gösterileri arasında büyük benzerlik göze çarpmaktadır.¹⁶

Eski Türklerde evlenme törenleri konusunda araştırmacıların farklı şeyler söylediğini görmektediriz. Bu konuda referans olarak kabul görenlerden biri Grenard'ın Türkistan'da evlenme törenleri konusundaki görüşleri özetle şöyledir. Erkek dostlarıyla beraber kız babasının evine gider. Kızın babası, gelenleri kapıda karşılar. Kendilerine misafir ekmeğini verdikten sonra delikanlının boynuna bir yazma sarar. Bu yazma otoritenin artık babadan delikanlıya geçtiğine alamettir. Bundan sonra bir fincan tuzlu su getirilir. Bu tuzlu su içinde ıslanmış ekmeği nişanlılar yerler, kız baba evinden çıkar. Atlı bir alay musiki ile güveyin evine gider. Gelinle onun tarafında olanlar ağlarlar, sızlarlar. Delikanlı tarafı da teselli edici şarkılar söylerler. Güvey tarafı, yalancıkdan bir kız kaçırma hareketi yapar. Kız tarafı karşı koyar. Güveyin koynundaki yazmayı almak isterler. Güvey yazmayı vermemek için bedel olarak herkese ayrı ayrı paralar verir.(Düğünlerde para serpmek âdeti burada kalmış olsa gerektir.) Alay erkek evinin eşiğine gelince ev eşiği mukaddes olduğu için, genç kız eşiğe basamaz. Bir keçe içine konarak, el üstünde kapıdan içeri sokulur. İçeride yanan ocak ateşinin yanına giderler

¹² Dmitry Dubrovsky, "Cuci Ulusunun Cenaze Törenlerinde At Kurban Edilmesi", (Çeviren: Nurşen Özsoy), **Türkler**, C.III, Ankara 2002, s.81.

¹³ Alim Karamürsel, **a.g.m.**, s.77.

¹⁴ Faruk Sümer, **a.g.e.**, s.397,398,399.

¹⁵ İ.H.Uzunçarşılı, **Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal**, Ankara 1988, s.137.

¹⁶ Alim Karamürsel, **a.g.m.**, s.77.

(Türkler de aile koruyucusu perinin ateşidir.) Genç kızın perisi ile erkeğin perisi birdenbire barışmayacağı için, kız ve delikanlı, üç gün ayrı dururlar. Kız, çadırın bir köşesinde gizli kalır. Üç gün sonra yüz açılma merasimi yapılır. Türklerde “yüz görümlüğü” adı ile hediye verilmesi bu gelenekten kalmadır.¹⁷

Oğuzlarda evlenme geleneğinde kalın-başlık verme usulü yaygındır.¹⁸ Kalın ve başlık Türk ailesinin temel sigortasıdır. Kalın babanın oğullara, evlenme payıdır. Başlık ise evlenme sırasında kız ailesine verilen bir hediye görünüşündedir. Baba malından kızlara bir pay düşüyorsa bu da kızın çeyizidir. Günümüze kadar ulaşan eski bir Türk geleneği olan “kalın” bilinen tarihlerden bu yana bir düğün geleneği olarak varlığını sürdürmüştür.¹⁹

Oğuzların düğünleri ve oyunlarına dair bilgimiz yoktur. Yalnız Tuğrul Bey’in 1063yılında Halife el-Kaim Biemrillah’ın kızı ile evlendiği zaman, bir oda da kürsü üzerinde oturan gelini, ziyaret ettikten sonra avluya çıktığını ve orada beyleri ile birlikte sevinç içinde raksettiğini ve bu esnada Türkçe şarkılar çalındığını biliyoruz.²⁰ Birbirini seven aileler daha beşikte iken çocuklarını birbirine nişanlamakta idiler. Erkek nişanlandığı kızın parmağına kendi yüzüğünü takmaktadır. Kız da nişanlısına kendi diktiği kırmızı renkte kaftan göndermekte ve oğlan gerdeğe bu kaftanı giyerek girmektedir. Nişanlandıktan bir süre sonra düğün yapılmaktadır. Düğünde damadın yüzüğüne arkadaşları tarafından ok atma geleneği vardı. Damadın gerdeğe gireceği yeri ok atarak tayin ederlerdi. Destanlarda beylerden birçoklarının birbirleri ile dünürlük kurmuş olduğu görülür. Üç-Oklardan Bay Büre Bey oğlu Beyrek, Boz-Oklardan Bay Bien Bey’in kızı ile evlenmiş idi. Yine iç Oğuz’dan olması muhtemel bulunan Kazılık Koca, Boz-Oklar’dan sayılan Bügdüz Ermen’in kardeşi ile evlenmiş ve bu evlenmeden oğlu Yigerek doğmuştu. Bu misallerden Oğuzlar arasında dış evlenme geleneğinin bulunduğu hükmünü belki verebilir. İse de bu hususta kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Çünkü bu evlenmelerde sadece siyasi ve içtimai bir gaye güdülmüş olabilir.²¹

¹⁷ Ali Erkul, “Eski Türklerde Evlenme Gelenekleri”, **Türkler**, C.III, s.59.

¹⁸ Faruk Sümer, **a.g.e.**, s.57.

¹⁹ Ali Erkul, **a.g.m.**, s.63.

²⁰ Faruk Sümer, **a.g.e.**, s.57.

²¹ Faruk Sümer, **a.g.e.**, s.291,292.

Eski Türklerde ölen kardeşin dul karısı ile evlenme geleneği vardı ve hatta bu gelenek günümüze kadar devam eden çok eski bir gelenektir.²²

Eski Türklerde Bayram törenlerine gelince bayram kavramı ilk defa Kaşgarlı Mahmud'un XI. yüzyılda yazdığı "Divan"da görülür. Kaşgarlı'ya göre bayram "eğlenme gülme ve sevinme günüdür." Bayramlar XI. yy Türk toplumunda, şüphesiz "bayram yeri" adı verilen bir meydana kutlanmaktaydı. Bayram yeri, özellikle çiçeklerle süslenmekte çıra veya meşalelerle aydınlatılmaktaydı ki burası Kaşgarlı'nın ifadesiyle adeta "gönül açan" bir mekân olmaktadır. Kaşgarlı Mahmut bu açıklamayla Ramazan ve Kurban bayramları gibi dini bir bayramdan değil, milli bir bayramdan söz etmektedir.²³

Türklerin Hunlardan beri bayram ve festival türünden birçok tören ve faaliyetleri vardı. Mesela, Hun Türkleri beşinci ayda, yani ilkbaharda "Lung –cınğ" adı verilen yerde topluca büyük bir bayram yapmaktaydılar. Bu bayramda hem inançla ilgili adetler yerine getirilmekte, hem de türlü müsabakalar düzenlenmekteydi. Dini adet olarak evrenin yaratıcısı "Gök Tanrı" ve kutsal sayılan "yer" için at kurban edilmekteydi. Bundan sonra bayramın müsabaka ve eğlence kısmına geçiliyordu. Bu kısımda Türklerin en çok sevdikleri bir spor türü olan at yarışları yapılıyordu.²⁴ Hunlar, onların torunları Göktürkler ve Uygurlar yılın beşinci ayında aynı mukaddes dağ üzerinde toplanır. Tanrıya ve atalara kurban keserlerdi. Göktürklerin bu ayın ve merasimleri demircilikle uğraştıkları ve kurt menşei efsanesiyle bağlı buldukları Altay dağlarının bir vadisinde yüksek beylerin ve asillerin iştiraki ile yapılıyordu. Çin kaynaklarında ecdat mağarası olarak tanınan bu yer Türk ananesinde Ergenekon ismini almış ve İslam kaynaklarına kadar intikal etmiştir. Gerçekten Türkler her yılbaşı buraya gidip demircilik devrinin hatırası olarak bir miktar demiri örs üzerine dövmek suretiyle bir bayram yapıyorlardı. Kötü ruhlarda, yeraltında, cehenneme gidiyor; onların fenalıklarından kurtulmak için de kamlar, yani din adamları vazife görüyorlardı.²⁵

²² Ali Erkul, a.g.m., s.60.

²³ Osman Turan, "Bayram" Maddesi, **İA**, C.II, İstanbul 1993, s. 421; Salim Koca, "Eski Türklerde Bayram ve Festivaller", **Türkler**, C.III, Ankara 2002, s.51.

²⁴ Salim Koca, a.g.m., s.51.

²⁵ Osman Turan, **Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi**, İstanbul 1994, s.52.

Aynı bayram Uygur Türklerinde de vardı.450 yılında Uygur Türklerinden 5grup birleşerek, Çin'in kuzeyinde büyük bir tören yapmışlardır. Onlar bu törende önce "Gök Tanrı" ya kurban sunmuşlar, sonra da şarkılar söyleyerek eğlenmişlerdir. Öte yandan 840 yılından sonra Tarım havzasına gelip, yarı yerleşik hayata geçen Uygurlar, din olarak Budizm'i kabul ettikleri halde eski geleneklerini terk etmemişlerdir.²⁶

Türklerin İslamiyet'ten önce Orta Asya'da kendilerine has bir hayat tarzları ve inançları olduğu gibi, yine kendilerine has bayramları da olmuştur. Görüldüğü gibi bu bayram ve festivallerin esasını inançla ilgili davranışlar ve toplu yapılan eğlenceler oluşturmaktaydı.²⁷

Türkler, İslam dinini kabul ettikten sonra eski bayram adetlerini de muhafaza etmekle beraber, İslam dininin getirdiği başlıca Ramazan ve Kurban bayramlarına ehemmiyet ve kutsiyet vermeği dini bir vecibe saydılar .²⁸

Selçuklularda Ramazan ve Kurban bayramı kutlamalarına büyük önem vermişlerdir. Saraylar süslenir, bayram namazından sonra Selçuklu Sultanı hanedan mensuplarının, devlet ricalinin ve halkın tebriklerini kabul ederdi. Bu arada sarayın önünde davul ve zurnalar çalınırdı. Sultan halkın arasına karışır, mescitlere gider, hutbe ve vaazları dinler, kestirdiği hayvanların etini fakirlere dağıtırdı. Sultanlar Abbasi halifeleriyle karşılıklı olarak birbirlerine hediye gönderirlerdi. Abbasiler ve Fatımiler gibi Nevruz ve Mihrican bayramlarını da kutlamışlardır.²⁹

Eski Türklerde gördüğümüz törenlerden birisi de sık sık toylar verdikleridir. Toy ziyafet demektir. Toylar doğum, bey oğlunun ilk avı, bir dilekte bulunma bir felaketten kurtulma, kısaca herhangi bir sevinç vesilesi ile verilmekte idi. Toyların diğer Türk kavimlerinde olduğu gibi, Oğuzların sosyal hayatında da mühim bir yeri vardı. Toylar yalnız beylere değil, halka da veriliyordu. Bu, o kadar esaslı bir gelenek idi ki Oğuzlar da ve diğer Türk kavimlerinde siyasi ve sosyal düzenin muhafazası toylar ile pek

²⁶ Salim Koca, **a.g.m.**,s.51.

²⁷ Salim Koca, **a.g.m.**,s.52.

²⁸ Osman Turan, **a.g.e.**,s.422.

²⁹ Nebi Bozkurt, "Bayram Kutlamaları" Maddesi, **DİA**, C.V, İstanbul 1992, s.422.

yakından ilgili idi. Beylerbeyi Salur Kazan Bey Üç-ok ve Boz-Ok Beyleri ordasına geldiklerinde (yilda bir defa) geniş bir otağ da onlar için büyük bir toy verirdi. Toyda yenilip içildikten sonra Kazan hatununun elinden tutarak otağdan uzaklaşır, davetliler orada bulunan bütün eşyayı yağmalarlardı. Yağmadan sonra beyler bağlı oldukları Salur Kazan'ı selamlarlar ve atlarına binip yurtlarına dönerlerdi.³⁰ Türkler, Yakın Doğu ülkelerine geldiklerinde diğer gelenekleri arasında bu yağmalı toy geleneğini de getirmişlerdi. Selçuklulardan başka Suriye Atabeyleri devletinde (Zengiler) ve Osmanlılarda da bu geleneğin devam ettiği görülmektedir.³¹

Umumi ziyafetler ve büyük toylar zafer şenlikleri, cülus ve veliaht tayini merasimleri münasebeti ile çok muhteşem olurdu. Yunus Emre de malın yağmalatılmasını ilahi aşka bir vasıta ve manevi bir toy sayardı.³²

Kara-koyunlu ve Ak-koyunlularda toylar göçebe hususiyetlerini daha fazla muhafaza ediyordu. Kara Yusuf Bey, oğlu Kara-Budak'ı Diyarbekir'de padişahlığa yükseltirken tertip ettiği büyük toyda 300 at, 3000 koyun kestirmiş çeşitli yemekler ve içkiler hazırlatmış; birçok musiki şinaslar merasim ve eğlencelere katılmıştı.³³

Göktürklerin müşterek ayin ve bayramlarında mukaddes yerlerde dua ve kurbanlarından başka sefere çıkarken bir mabede gidip zafer duası yaptıkları ve ondan sonra da orduları harekete geçirdikleri gözüktüyor.³⁴

Oğuzlarda beylerin yeni doğmuş çocukları “dolaması altın beşiklerde” uyutuluyor ve dadılara verilerek büyütülüyordu. Kız çocuklara sahip olmak onlarda, Araplarda olduğu gibi hor görülüyordu. Bay Biçen Bey kız çocuğu olması için kalın Oğuz Beylerinden alkış yani duada bulunmalarını rica etmiştir.³⁵

---

³⁰ Faruk Sümer, **a.g.e.**, s.296.

³¹ Faruk Sümer, **a.g.e.**, s.297.

³² Osman Turan, **a.g.e.**, s.106.

³³ Osman Turan, **a.g.e.**, s.107.

³⁴ Osman Turan, **a.g.e.**, s.53.

³⁵ Faruk Sümer, **a.g.e.**, s.292.

I. BÖLÜM

OSMANLILARDA TÖRENLERE GENEL BAKIŞ

Osmanlılar zamanında şehzadelerin sünnet düğünleri, padişah kızlarının evlenmeleri, padişahların ölümleri, padişah çocuklarının doğumları, padişahların sefere çıkması, padişahların kılıç kuşanması gibi çeşitli vesilelerle törenler yapılmaktaydı. Bu törenler tarih ilmi açısından önemli olduğu kadar kültürel tarih açısından da önemlidir.

Osmanlılarda görülen bu törenlerin toplum açısından birçok işlevi olduğunu da görüyoruz. Bunları sıralayacak olursak:

- A. Ekonomik İşlevi
- B. Yenilenme İşlevi
- C. Birleştirici, Bütünleyici İşlevi
- D. Dini işlevi
- E. Siyasi İşlevi

A. Ekonomik İşlevi

Büyük törenler her bakımdan ülke ekonomisine bir canlılık getirmektedir. Büyük savurganlıklar görülür. Sözelimi düğünlerin vazgeçilmez simgesi nahıllar³⁶ için büyük harcamalar yapılmaktadır. Ancak çok karmaşık yapısı olan bu nahılları ve süsleri yapan çeşitli esnaf olduğu gibi bunların ham maddelerini satanlar, taşıyanlar hepsi bu nesnelere para kazanmakta, iş alanlarına canlılık getirmektedir. Ayrıca tıpkı çağdaş büyük fuarlar gibi esnaf ve tüm üretim kesimleri mallarını sergileyerek bir yandan da malların tanıtımını yapıyor, bir yandan da teknolojik yeniliklerini sergiliyorlardı. Şenliklerde yabancı konuklar, elçiler de gözlemci olarak bulduklarından bu tanıtım onlara da yapılmış oluyordu. Bundan başka armağan değiş tokuşunun da ekonomik yanı unutulmamalıdır. Yabancı konukların padişaha sundukları armağanlar yurda girdiği gibi ayrıca düğünde çeşitli paşaların, sağdıcın ve çeşitli devlet ileri gelenlerinin armağanları,

³⁶ Balmumundan yapılan ve gümüş yapraklarla süslenen ağaç taktikleri

gelinin cihazı³⁷, esnafın padişaha sunduğu armağanlar, padişahın onlara verdiği armağanlar ve paralar, ayrıca yoksullara yapılan para yardımları hep bu ekonomik işleyle ilgili örneklerdir.³⁸ Törenlerde büyük harcamalar yapılmaktadır. Bunların giderlerini gösteren belgelerde bu durum görülmektedir. Bunun yanı sıra, esnaf alaylarında esnaf sultana değerli armağanlar sunar. Sultan da onlara bol bahşiş verir. Yabancı konuklar da sultana çok değerli armağanlar getirirler. Evlenme düğünlerinde sağdıçlar, sünnet düğünlerinde ise kirveler büyük giderleri yüklenirlerdi. Bugün bile Anadolu'da en yoksul bir köylü bir evlenme düğünü ya da bir sünnet düğününün parlak olması için varını yoğunu ortaya döker.³⁹

Ancak giderek şenlikler için yapılan büyük savurganlıklar eleştiri konusu olmaya başladı. Tarihçi Naima 1648 yılındaki Sultan İbrahim'in çılgınlıklarını belirtirken düğünlerin nahılları için ufacık çocuk sultanların evlenmesi için bu harcamaların gereksizliğine değinmektedir.⁴⁰

Savurganlığı önlemek, tutumluluk önlemleri için I. Abdülhamit'ten II. Mahmut'a kadar şenlikler ya hiç yapılmamış ya da sönük geçmiştir. Cevdet Paşa tarihinde I. Abdülhamit'in oğlu Şehzade Ahmet'in 1776 yılında doğumuyla ilgili olarak bu duraklamayı açıklamaktadır.⁴¹

Ancak sonraki dönemlerde de şenlikler için büyük harcamalar yapılmıştır. Örneğin Abdülmecit 1854'te kızını evlendirirken elli milyon frank harcamıştır.⁴²

B. Yenilenme İşlevi

Osmanlı idarecileri yenilgilerden ve felaketlerden sonra bunun kamuoyu üzerindeki moral çöküntüsünü unutturmak için gösterişli şenlikler düzenliyorlardı.

---

³⁷ Çeyizi

³⁸ Metin And, **Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları**, Ankara 1982, s. 9.

³⁹ Metin And, **a.g.e.**, s.2.

⁴⁰ Mustafa Naima, **Naima Tarihi**, C. IV, İstanbul 1928, s. 270.

⁴¹ Ahmet Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, C.I, İstanbul 1309, s. 117.

⁴² Metin And, **a.g.e.**, s. 3.

Örneğin Fatih Sultan Mehmet'in 1450'de sonuçsuz kalan Akçahisar kuşatmasının başarısızlığını örtmek için Edirne'de Sitt Hatun'la evlenişi parlak bir düğünle kutlanmıştı.⁴³

Yine Fatih Sultan Mehmet Belgrat yenilgisini unutturmak için Edirne'ye döndüğünde oğlu Beyazıt ile Mustafa'yı sünnet ettirmiş ve bu münasebetle büyük bir şenlik yapılmıştı.⁴⁴

Kanuni Sultan Süleyman Viyana başarısızlığından sonra dört oğlu için 27 Haziran 1530'da düzenlediği görkemli sünnet düğünüyle ordunun güvenini sağlamak, yenilgiyi içerde ve dışarıda unutturmak istemiştir.⁴⁵

2 Ocak 1642'de Sultan İbrahim'in oğlu IV. Mehmet doğdu, 15 Haziranda ise Süleyman adı verilen oğlu doğdu. Ancak doğumun, Perşembe gibi uğurlu bir günde olmasına karşın deprem, ondan önce de çıkan ve baruthaneyi havaya uçuran yangın iyiye yorulmadı. Nitekim şehzadenin babası İbrahim de tahta çıktığında deprem ve yangınlar olmuş, kuyruklu yıldız görülmüş ve kül yağmıştı. İşte bunların kötü izlenimlerini unutturmak için Şehzade Mehmet'in doğumu için üç gün üç gece gösterişli şenlik düzenlenmişti.⁴⁶

C. Birleştirici, Bütünleyici İşlevi

Törenler bireyler arasındaki sosyal bağları güçlendirir, ortaklığı pekiştirir. Toplumun geleneklerinin sürmesine, inançların tazelenmesine, değer yargılarının, törenlerin kökleşmesine yardım ederek toplumu canlı bir biçimde ayakta tutar. Toplumun bir üyesi olmanın mutluluğu duygusunu verir. Özellikle toplumun bunalımlı dönemlerinde kişilerin coşku ve duygularını bir arada dile getirmelerine imkan sağlar. Daha önce bahsettiğimiz gibi Osmanlılar şenlikleri yenilgileri, felaketleri unutturmak

⁴³ Halil İhalcık, *Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar*, Ankara 1954, C.I, s. 108.

⁴⁴ J. Van Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C III, s. 31.

⁴⁵ J. Van. Hammer, *a.g.e.*, C.V, s. 81.

⁴⁶ J. Van Hammer, *a.g.e.*, C. X, s. 14, 15.

için de kullanıyordu. Bireyleri iç gerilimden, tasalarından arındırır. Günlük hayatın dağınıklığı, çeşitliliği, iş bölümünün yarattığı ayrılıklar karşısında şenlikler toplumu bir araya getirir. Hemen herkes katılır, ortak bir amaç için emeklerini, varlıklarını bir araya getirirler. Bireyler ve toplum kesimleri arasındaki sürtüşmeleri, hasımlıkları kaldırır. Toplum kesimleri arasında katmanlar kalkmakta, toplumda bir denge sağlanmaktadır. Yüksek devlet görevlisi, din adamı, yoksulu, zengini, başka dinlerden olanı, esnafı, askeri tek bir ulus gibi tek bir kalp gibi çarpmaktadır. Şenlikten sonra bireyler yatışmıştır, yeniden günlük yaşamlarını yenilenmiş olarak sürdüreceklerdir. Törenlerin hepsinde insanları yakınlaştıran, dayanışma içinde olduğunu gösteren bir sosyal görünüm yansımaktadır.⁴⁷

D. Dini İşlevi

Osmanlı törenlerinin bazıları dini yapıdadır. Örneğin Kurban Bayramı, Şeker Bayramı ya da Mevlid Kandili gibi. Törenlerin içindeki öğelerde de dini olanlar vardı. Törenlerin temeli Sultan olduğu ve Sultanın da hem imparatorluğun hem de islamın başı, halifesi olduğu için bu merasimlerde dini yapıyı görebiliyoruz. Özellikle yabancılar ve İslam dininden olmayanlar üzerinde bir yandan da imparatorluğun gücü üzerinde propaganda yapılırken aynı zamanda islamın üstünlüğü de vurgulanıyordu. Törenlerde, özellikle sünnet törenlerinde yüzlerce Müslüman olmayan kişinin müslümanlığı kabul ettiği ve sünnet olduğu görülmektedir.

Törenlerin din eğitimi ve dini davranışları öğretmek bakımından da işlevi vardır. En önemlisi İslam dinine bağlı bir toplumun üyelerini, bu dinin tüm dinlerden üstün olduğunun da bilinçlendirilmesidir.

Tahta geçen padişahın kılıç kuşanması ve bunun için yapılan kılıç alayının düzenlenmesinde başka ulusların hükümdarlarının tahta geçişlerinde bunun kutsanması için yapılan dini törenler gibi dini bir yanı vardı. Padişah tahta oturduktan sonra Ebu Eyyüb Ensari'nin türbesine gidilerek Şeyh-ül-islam ya da Nakib-ül eşraf kılıç kuşatır.

---

⁴⁷ Metin And, **a.g.e.**, s. 3, 4, 6, 8.

Eyüb Sultanda da Hazret- i Halid'in türbesine gidilir, Şeyhülislam önce dua eder sonra padişah namaz kılıp duasını yapar ve kılıç kuşanırdı.⁴⁸

E. Siyasi İşlevi

Törenlerin ülkenin içinde ve dışında siyasi bir yanı vardı. Devletin ve onun tek sembolü padişahın üstünlüğünü ispatlayan bir yanı vardı. Ülke içindeki tüm kesimlerin karışımı sonucu bunlar arasındaki uyuşmazlıklar, karşıt görüşler şenliğin havası içinde eritiliyordu. Yine bu hava içinde tutukluların salıverilmesi, suçluların bağışlanması da yine şenliklerin siyasi görünümüyle ilgilidir.⁴⁹

Abdülmecit'in kızı Naima Sultan doğduğunda bir hafta şenlik yapılmış, bu arada hüküm giymiş tutuklular salıverilmişti.⁵⁰

Savaşa yol açabilecek bir ortamın bulunduğu yabancı devletlerle, dostluk bağları kurulmak istenen devletler için de şenlikler uygun ortam sağlıyordu. Ayrıca Avrupa'daki Haçlılık ruhuna karşıt davrı da Osmanlı İmparatorluğu şenliklerle vurguluyordu.⁵¹

---

⁴⁸ Metin And, **a.g.e.**, s. 6, 8.

⁴⁹ Metin And, **a.g.e.**, s. 7.

⁵⁰ Ahmet Lütfi Efendi, **Lütfi Tarihi** (Yay. hzr.:Münir Aktepe), C .VII, Ankara 1982, s. 108, 109.

⁵¹ Metin And, **a.g.e.**, s. 7.

II. BÖLÜM RESMİ TÖRENLER

A. Cülûs Törenleri (Cülûs-u Hümayun)

Osmanlı devlet törenleri içerisinde en önemlisi devletin yapısını ve iktidar anlayışını işaret eden cülûs törenleridir. Tahta çıkış törenleri olan cülûs törenleri en eski Türk devletlerinden itibaren her devirde yapıldığı gibi Osmanlı Devletinde de kuruluşundan başlayarak her devirde çeşitli şekillerde kutlanmıştır⁵². Ölüm veya hall gibi sebeplerle boşalan tahtın en kısa zamanda doldurulması yani herhangi bir iktidar boşluğunun yaşanmaması için cülûs töreninin mümkün olan en kısa zamanda yapılması esastır. Normal şartlar içinde sarayda ölen bir padişahın yerine geçecek olan veliahd şehzade en kısa zamanda hazırlanır, ölen padişahın cenazesi hazırlanmadan önce devlet erkanı, ordu temsilcileri ve ulemanın katılımıyla derhal cülûs merasimi yapılırdı. Padişah, sefer veya göç nedeniyle başka bir yerde ölmüşse cülûs töreni payitahtta veya ölen padişahın olduğu yerde yapılırdı.

Osmanlı tahtında saltanatın intikali genel olarak iki şekilde olmuştur. Devletin henüz beylik olduğu ilk yıllarda padişahın oğulları olan şehzadeler babalarıyla birlikte yönetime ve savaflara katılırlar, idari ve siyasi tecrübe edinirlerdi .Zamanı gelince padişahın ve etrafındaki soylu Türk beylerinin de onayladığı birisi babasının ölümü ile birlikte tahta geçerdi. Daha sonra şehzadelerin sancağa gönderilmesi ile bu durum fazla değişmemiş olup yine padişahın ve devlet erkanının tercih ettiği veya ordunun bilhassa saltanat müjdesi verilerek tahta davet edilmiştir. Şehzadelerden en liyakatlısını devlet adamları ve ordunun tercihi ile iktidara getiren bu usul güçlü padişahların tahta geçmesini sağlaması yanında Fatih tarafından kanunlaştırılan kardeş katlini teşvik

⁵² Zeynep Tarım Ertuğ, *XVI. yy Osmanlı Devletinde Cülûs Ve Cenaze Törenleri*, Ankara 1999, s. 2.

etmiştir.Zira Osmanlı hanedanına mensup her erkek üye günün birinde padişah olabilir düşüncesiyle yetiştirilmekte olup şehzadeler için ikinci bir hayat tarzını tamamen ortadan kaldırmaktadır.Nitekim Yıldırım Bayezid'in savaş meydanında babasının ölümünü kardeşinden önce öğrenerek, kendisini iktidar sahibi olarak ilan edip kardeşi Savcı Bey'i öldürtmesi ile başlayan iktidara yönelik hanedan içi kanlı mücadeleler on yedinci yüzyılın başına kadar sürmüştür.Ordunun ve ulemanın desteği yanında kendi güçlü kişiliği ile tahta çıkan Yavuz Sultan Selim kardeşleri Şehzade Ahmed ve Korkud'u, Kanuni Sultan Süleyman şehzadelerini tahta talib oldukları gerekçesi ile, III.Murad ve III.Mehmet ise kardeşlerini ortada böyle bir hareket görülmediği halde olabilir endişesi ile öldürmüşlerdir. I. Ahmed'den sonra ailenin en büyük erkek üyesinin iktidara layık görülmesi ile saltanatın intikalinde imparatorluğun sonuna kadar ikinci bir yol takip edilmiştir.⁵³

Osman Bey'in 1299 yılında bağımsızlığını ve hakanlığını ilan ettiği sırada halk tarafından hakanlığının kabul edildiği açıktır. Bu bağlılık töreni Türk adetlerine, Oğuz Han töresine göre olmuştur. Şöyle ki biat merasimine katılanlar Osman Bey'in önünde birer birer gelip diz çöktüler. O da bunlara birer bardak kıymız sundu. Bunu alıp içenler kendisine itaat edeceklerini ispatlamış oluyordu.

Orhan Gazi ve I. Murat'ın tahta çıkışları esnasında merasim yapılıp yapılmadığı konusunda bir bilgimiz yoktur. I.Murat'ın Kosova Savaşında şehit olmasından dolayı Yıldırım Beyazıd için parlak merasim yapılmasına ortam müsait değildir.

Çelebi Mehmet'in tahta çıkışı ise olaylı olmuştur. Kardeşleriyle yaptığı mücadeleyi kazanarak Edirne'ye giderek tahta oturmuştur. Çelebi Mehmet de tahta çıkış merasimi yapılmasına lüzum görmemiştir.

---

⁵³ Zeynep Tarım Ertuğ, "Osmanlı Devletinde Resmi Törenler Ve Birkaç Örnek", **Osmanlı**, C.IX, Ankara 1999, s.137.

Tahta çıkış merasimlerinin II. Murat'la başladığını söyleyebiliriz. Devlet büyüklerine, ahaliye, askere, tahta çıkış bahşisi dağıttırmiş ve etek öptürmüştür. Böylece “cülüs bahşisi” adetti bu zamandan itibaren başlamıştır.⁵⁴

Osmanlı padişahlarından, II. Murat kendi arzusuyla padişahlığı oğluna terk etmiş ve II. Beyazıd da bu makamı küçük oğluna terke mecbur olmuş, I. Mustafa, II. Osman, İbrahim, IV. Mehmet, II. Mustafa, III.Ahmet, III.Selim, IV. Mustafa saltanattan indirilmişlerdi.Bunların arasında II.Osman, İbrahim, III.Selim, IV.Mustafa tahttan indirildikten sonra gelişen olaylarla öldürülmüşlerdi.⁵⁵

Hükümdarlıktan çekilenlerin bir kısmı ailesiyle sarayda kendilerine gösterilen bir daireye giderek hizmetine verilen cariyelerle nezaret altında tutulurlardı. Yeni Hükümdarlar da aynı tarzdeki kafes hayatından saltanata gelirlerdi.⁵⁶

Osmanlı Devleti'nde İstanbul'un fethinden sonra cülüs merasimlerinin çoğu Topkapı Sarayı'nda yapılmıştır. Tahta geçecek olan şehzade Şimşirlik'te ki dairesindeyken Kızlar ağası ve Silahdarağa yanına gidip padişahın vefat ettiğini ve saltanat nöbetinin kendisine geldiğini söyleyerek tebrik ederler. Ardından yeni padişah önce Hırka-i saadet dairesine gidip orada bir şükür namazı kıldıktan sonra has odada yakın hizmetindeki vazifelilerin ilk önce biat etmeleri Osmanlı geleneği idi. Ardından Sadr-ı azam ve Şeyhülislamın daha sonra darüssaade ağasıyla, enderun ricalinin biatlerini kabul ederdi. Biat, cülusun tamamlayıcı unsuru olup, hükümdara yapılan sadakat ve itaat şeklidir.⁵⁷

⁵⁴ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.145, 146, 147.

⁵⁵ Ahmet Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, C.II, İstanbul 1994, s. 1057 .

⁵⁶ İ.Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı**, Ankara 1988,s. 184,185.

⁵⁷ Aydın Taneri, **Osmanlı Devleti'nin Kurtuluş Döneminde Hükümdarlık Kurumunun Gelişmesi Ve Saray Hayatı Teşkilatı**, Ankara 1978, s.137; İ. Hakkı Uzunçarşılı **a.g.e.**, s.187.

Bu merasimin daima sarayda yapılması adet iken V. Murat ile V. Mehmet'e kendilerinden öncekilerin tahttan indirilmesi sebebiyle, tahta çıkış töreni Harbiye nezaretinin dış kapısı yanındaki köşklere yapılmıştır.⁵⁸ (şimdiki üniversite binası)

Padişah sefer veya göç nedeniyle başka bir yerde ölmüşse payitahtta veya devlet erkanı ve ölen padişahın olduğu yerde yapılırdı. Sultan I. Selim Edirne'ye giderken Çorlu civarında öldüğünde İstanbul yakın olduğu için Sadrazam Piri Paşa hemen başkente gitmiş ve sancaktan gelen şehzade Süleyman'ın cülusu Topkapı Saray'ında yapılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman'ın Sigetvar'da ölmesi üzerine ise bütün devlet erkanı ve ordu yanında olduğu için II.Selim 'in Belgrat'ta cülus töreni yapması beklenmiştir. Şehzadelerin buldukları yerde cülus merasimleri yapmaları adet değildi.⁵⁹

Padişahların cülusları merasimle yapılır ve hiç vakit geçirilmeden yeni padişaha o gün biat olunurdu. Eğer padişah gece vefat etmiş ise tabii olarak merasim sabah erkenden yapılırdı. XVII. yy ile XVIII. yy'de bazı padişahların başlarına Yusufi denilen serpuşu giydikleri görülür.

Padişahın vefatını ve Hal'ini yerine geçecek olan şehzadeye, darüssaade ağası bildirir, koltuğuna girer, evvela vefat edenin naşını gösterir. Daha önce söylediğimiz gibi Hırka-i Şerif Dairesine götürür. Ve Hırka-i Şerif'e giderken diğer koltuğuna da silahdarağa girerdi.⁶⁰

⁵⁸ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.148.

⁵⁹ Zeynep Tarım Ertuğ, **a.g.m.**, s.137 .

⁶⁰ Dündar Alıkcı, "Osmanlı Saray Teşrifatı ve Törenler", **Türkler**, C.IX, Ankara 2002, s. 876; İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 186, 187.

1. Cülûs Merasimi

Yeni padişahın cülusu, gün ve saati teşrifatçı tarafından merasime iştirak edecek olanlara derhal bildirilirdi. Padişahın tahtı Babüssaade denilen Ak ağalar kapısının önüne kurulurdu. Merasimde bulunacak olanların sıraları teşrifatçı vasıtasıyla ve bir deftere kaydedilirdi.⁶¹ Padişah bir koltuğunda Darüssaade ağası ve diğer koltuğunda bir zamanlar Babüssaade ağası daha sonraları silahdarağa olduğu halde biat mahalline geldiğinde meydan da bulunan divan-ı hümayun çavuşları hep bir ağızdan ve ritmik bir sesle iyi dilek ve dua cümleleri söylerlerdi ki buna alkış tutmak denir.⁶² Müneccim başının tayin ettiği saat-ı muhtar denilen uğurlu bir anda tahta otururdu.⁶³ Nakibül eşrafın dua etmesiyle başlayan merasimde vezirler, divan üyeleri olarak kazaskerler, defterdar, nişancı ve diğer yüksek rütbeli memur varsa Kırım Hanları yeniçeri ağası ve dört bölük ağaları, İstanbul kadısı, ulema, meşayih, çarşıgırlar, müteferrikalar ve diğer birun halkı şayet İstanbul'da ise kaptan paşa katılırdı. Merasimde kaptan paşa ve yeniçeri ağası vezaret rütbesinde iseler vezirlerin arasında dururlardı. Bunlardan yeniçeri ağası, biat sırası orduya geldiğinde vezirlerin sırasından çıkarak bölük ağalarının baş tarafına giderdi. Resmi devlet törenleri için en önemli kaynak olan Fatih'in Teşkilat Kanunnamesi'nde cülus ve bayram törenlerindeki biat esnasında padişahın kimlere ayağa kalkıp kalkmayacağı, kimlerin el öpmesi gerektiği belirtilmiştir. Buna göre padişah, sadrazam, vezirler, şeyhülislam, nakibüleşraf, kazaskerler, defterdar gibi üst düzey makam sahipleri ve ulema el öpmek için yaklaştıklarında ayağa kalkmaktadır. Bir nevi teşkilat görevi yapan Divan-ı Hümayun çavuşları bu esnada bir yanlışığa yer vermemek için ayağa kalkması gerektiğinde padişaha “hareket-i hümayun padişahım” oturması gerektiğinde de “istirahat-ı hümayun padişahım” sözcükleri ile

⁶¹ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.188.

⁶² Zeynep Tarım Ertuğ, **a.g.m.**, s.138.

⁶³ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.188.

alkış tutardı. Askerlerin biat etmesine sıra geldiğinde padişahın bunlara yüksek sesle “bahşış ve terakkileriniz kabulümdür” demesi gerekmektedir. Teşrifat sırasına göre herkes biat ettikten sonra teşrifatî efendinin biat etmesi ile merasim biter, padişah yine alkış arasında ayağa kalkıp içeriye giderdi.⁶⁴

Osmanlı padişahının cüluslarında ve vilayetlerinde toplar, atılmak suretiyle bunun halka ilan olunması adetti.⁶⁵ Cülus yeni padişah adına hutbe okutmak suretiyle ilan edilirdi. Yeni padişah adına hutbe okumak ise saltanat alameti olup cülusun bütün ülkeye ilan edilmesidir. Uzak vilayetlere ve komşu devletlere ulaklar gönderilerek söz konusu değişiklik resmi yazılarla bildirilirdi. Bunlardan sonra başta devlet erkanı olmak üzere cülus tebrikleri başlardı. Uç vilayetlerden gelen sancak beylerinden sonra komşu ülkelerden de cülus tebriği için elçiler gelirdi.⁶⁶ Devrin şartlarına göre bu ülkelerin haber alıp elçi göndermeleri bazen aylar sürerdi. Mesela Şah Tahmasb’ın cülus tebriği için gönderdiği Tokmak Han III. Murat’a ancak bir buçuk sene sonra gelebilmiştir.⁶⁷

Hükümdarlığa geçen bir şehzade cülusunu müteakip traş olur ve tesrih-i lihye tabiri ile sakal salıverirdi. Küçük yaşta hükümdar olanlar ise büyüyüp yaşları yirmiye gelince sakal uzatırlardı. Osmanlı hanedanlığı içinde yalnız Yavuz Sultan Selim sakal uzatmamıştı.⁶⁸

Bir padişah tahta çıktığında sikke veya paranın yeni hükümdar adına bastırılması emir olunurdu. Padişah adına bastırılacak paranın mahall-i darbının Konstantaniyye, İstanbul veya İslambol isimlerinden hangisi

⁶⁴ Zeynep Tarım Ertuğ, **a.g.m.**, s.138.

⁶⁵ Zeynep Tarım Ertuğ, **a.g.m.**, s.138 ; İ.H. Uzunçarşılı **a.g.e.**, s.74.

⁶⁶ Zeynep Tarım Ertuğ, **a.g.m.**, s.138.

⁶⁷ Bekir Kütükoğlu, “Şah Tahmasb’ın III. Murat’a cülus tebriki” **Tarih Dergisi**, İ.Ü.E.F., İstanbul 1960, C.XI,s.15.,23; Zeynep Tarım Ertuğ **a.g.m.**, s.138.

⁶⁸ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 75.

olacağı kendine sorulur ve padişah bu isimlerden hangisini münasip görürse o suret ile bastırılırdı.⁶⁹

Yeni hükümdar namına basılmış olan sikkeler rikap merasiminde darphane defterdarı tarafından padişaha takdim olunur. O da bunları Sadr-ı azam ve diğer devlet erkanına dağıtırdı.⁷⁰

Yeni padişahın cülusunda ilk işi kendi namına mühür kazıtmaktı; mühür-i hümayun denilen bu mührün bir tanesi sadr-ı azama verilir. Böylece sadr-ı azam görevinde kalırdı.⁷¹ Çünkü her padişah değiştiğinde üst düzeydeki bütün görevler iptal edilmiş olarak kabul ediliyor. Yeni padişahın onaylaması ile görevlerinde kalanların görevleri ise “ibka edilmiş” sayılıyordu. Fakat bu kural yeni padişaha verilmiş olan bir hak olmakla birlikte doğal olarak bütün görevler için uygulanmıyordu. Çoğunlukla padişah ilk anda uygun gördüğü bütün resmi görevleri onaylıyordu. Fakat zaman içinde tercih ettiği atamaları yapıyordu.⁷²

Yeni padişahın cülus merasimi bittikten sonra vefat eden hükümdarın cenazesi gaslolunur ve sonra padişahın da katılımıyla cenaze namazı kılınıp hangi türbeye defni emredilirse merasimle oraya gömülürdü.⁷³

2. Cülûs Bahşîşi

Padişahın cüluslarında sadr-ı azamdan başlayarak devlet erkanına ve ulemaya ve kapıkulu ocaklarına cülus bahşîşi denilen bir bahşîş verilmesi kanundu. Bundan başka padişahların saraya kapanmadıkları zamanlarda, ilk defa sefere gidişlerinde askere sefer bahşîşi ismiyle

⁶⁹ İ.H.Uzunçarşılı, a.g.e., s. 56,57.

⁷⁰ Ahmet Lütfi Efendi, **Lütfi Tarihi**, C.V, s. 55.

⁷¹ İ.H.Uzunçarşılı, a.g.e., s. 58.

⁷² Zeynep Tarım Ertuğ, **XVI. yy Osmanlı Devletinde Cülus Ve Cenaze Törenleri**, Ankara 1999, s. 78.

⁷³ İ.H.Uzunçarşılı, a.g.e., s. 187.

başka bir bahşiş daha vermeleri usuldendi. Cülus bahşişi verilmesi 1774 senesinde I. Abdülhamit'in hükümdarlığına kadar devam etmişti. Bu hükümdar tahta çıktığı zaman Rus seferi devam ettiğinden hazinede para yoktu; bundan dolayı bahşiş verilmemiş ve daha sonraları da bu usul terk olunmuştur. IV. Mustafa'nın cülusunda askerin bahşişi için bazı dedikodu olduysa da biraz parayla işin önü alınmıştır.⁷⁴

Cülus ikramı iki şekilde olurdu bunlardan birincisi yeniçeri ve devlet görevlilerinin ulufelerine yani mevcut maaşlarına zam yapılmasıdır ki buna cülus terakkisi denilirdi; ikincisi ise yine askere ve devlet erkanına yeni padişahın hediyesi olarak bir defaya mahsus verilen paradır. Buna da cülus inamı veya cülus bahşişi denilirdi bahşiş eski bir gelenek olup sadece para olarak verilmez hilat giydirmek veya çeşitli hediyeler vermek de bu gruba girerdi.⁷⁵

Kanuni Sultan Süleyman'ın tahta çıkışında verilen cülus bahşişlerini örnek olarak verirsek, babası öldükten sonra Manisa'dan gelip tahta çıktığı zaman bahşiş ve terakkiler vermiştir. Genel olarak yeniçerilere üçer bin akçe bahşiş verilmiştir, sipahi ve silahdarlar bölüklerinin her bir neferine yirmi beşer akçe terakki ile bin akçe ihsan ve garipler zümresine dörder akçe ve ulüfecilere üçer akçe zam ile biner akçe inam verilmiştir. Bunların dışında Saruhan (Manisa) da iken padişahın hizmetinde bulunan büyük küçük tüm görevlilerin ulüfelerine ve dirliklerine zamlar yapılmıştır.⁷⁶

3. Cülûs Tebrikleri

Cülus tebriklerinin ilk günden başlayarak uzun bir süre devam ettiği görülmektedir. Cülus töreninden hemen sonraki günlerde devlet

⁷⁴ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 59.

⁷⁵ Zeynep Tarım Ertuğ, **a.g.e.**, s. 81.

⁷⁶ Zeynep Tarım Ertuğ, **a.g.e.**, s. 82.

adamları ve ulema ayrıca tebriğe geliyorlar ve bunlara derecelerine göre hilat ve kaftanlar giydiriliyordu. İstanbul dışında bulunan beylerbeyi ve beyler ise çeşitli vesilelerle sonradan cülus tebriğine geliyorlar veya davet ediliyorlardı. Tebriğe gelenlerin cülus pişkesi denilen hediyeler takdim etmeleri usulden olup karşılığında cülus bahşişi olarak para ve çeşitli hediyeler aldıkları görülmektedir.⁷⁷

Gönderilen cülus haberlerinden sonra ülke dışından da elçiliklerle tebrikler ve hediyelikler gönderiliyordu. Gönderilen cülus tebrikleri içinde en çok dikkati çeken Şah Tahmasb tarafında III. Murat'a gönderilen hediyelerdir. III. Murat tahta çıktığı zaman cülus haberi gönderilmemesine rağmen iyi ilişkiler kurmak isteyen İran Şahı I. Tahmasb cülus tebriği ve taziye için gönderdiği elçi Tokmak Han mesafenin uzaklığı ve iklim şartlarının uygun olmasını beklemesinden dolayı cülustan bir buçuk sene sonra 5 Safer 984 / 4 Mayıs 1576 tarihinde İstanbul'a gelmiştir. Cülus tebriği için getirdiği hediyeler ve maiyetinden otuz kişi ile birlikte saraya giren Tokmak Han Divan-ı Humayun'a girmiş önce Şah'ın mektubunu ve hediyelerini daha sonra kendi hediyelerini takdim edip, cülus tebriği için vezirler ile birlikte padişahın yanına çıkıp el öpmüştür. Bu hediyeler arasında ; bir muhteşem çadır, çeşitli halılar, Horosan keçeleri, 18 musanna ve müzehhep mushaf-ı şerif, İran şairlerine ait murakka'at, 10000 tane balıkçıl teli, üç okka mumiya-i ma'deni ve panzehir, kıymetli taşlarla dolu çekmeceler, oklar, yaylar, kılıçlar, olduğu kaydedilmektedir.⁷⁸

B. Cenaze Töreni

Tahta çıkış merasiminin tamamlanmasından sonra ölen padişahın naaşının sabah erkenden Hırka-ı Saadet civarına nakledilmesi ve orada yıkanması ve tekfin işlerinin yapılmasından sonra yine aynı daire önünde

⁷⁷ Zeynep Tarım Ertuğ, **a.g.e.**, s. 86.

⁷⁸ Bekir Kütükoğlu, **a.g.m.**, s. 6,7.

bekletilmesi adetti.⁷⁹ Yeni padişahın cülusundan hemen önce, padişahın ölümü ilan edildiğinden matem elbiseleri giyinip üzüntü belirtilirdi. İslam geleneğine göre son derece sade olan cenaze işlemleri saray hayatı içinde de bu kurala bağlı olarak yapılırdı.⁸⁰

Vefat eden padişah ve şehzadelerin bir suikasta uğrayıp uğramadıkları yeniçeri ocağınca bilinmek kanun olduğundan, padişah müsaadesiyle yeniçeri ağasıyla sekban başı ve kul kethüdası elbisesiyle ölen padişahın cesedini görürler ve bundan sonra gasl ve defin merasimi yapılırdı. Bu usul sultan İbrahim'in katlinden sonra uygulanmıştır. Padişahın vesair henedan üyesinin vefatları Ayasofya, Sultan Ahmed, Süleymaniye, Fatih gibi salatin camilerde sala verilmek suretiyle ilan olunur ve tellallar vasıtasıyla da hem vefat haberi hem de cülus resmi halka bildirilirdi.⁸¹

Yeni padişah, yanında şehzadeler, vezirler diğer devlet büyükleri olduğu halde tabutun bulunduğu yere gelir, Ayasofya kürsü şeyhinin yaptığı duaya katılırdı. Daha sonra cenaze Babüssaade'de kurulan musallaya götürülür, bu esnada sadrazam Kubbe-i Hümayundan, ulema eski divanhaneden diğerleri yerlerinden hareket ederler ve saygıyla karşılanırlardı. Ardından musallaya yerleştirilen cenazenin namazı şeyhülislam tarafından kıldırılırdı.⁸²

Şeyhülislamın şer'i bir özrü olursa reis-ül ulema yahut Rumeli kazaskeri veyahut hünkar imamının kıldirmaları usuldendi. I.Abdülhamit'in vefatında şeyhülislamın müsaadesiyle saray imamı cenaze namazını kıldırmişti. Yeni padişah arz odası veya taht salonunun kapısı önünde durarak cenaze namazını kılar ve müteveffa padişahın

⁷⁹ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s. 148; Dündar Alikılıç, "Osmanlı Saray Teşkilatı ve Törenleri", **Türkler**, C.IX, Ankara 2002, s. 876.

⁸⁰ Dündar Alikılıç, **a.g.m.**, s. 876.

⁸¹ İ.H. uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 53,54.

⁸² Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.148; Dündar Alikılıç, **a.g.m.**, s. 876.

nereye defnini emrederse cenaze alayı tertibiyle oraya gömülürdü. Vefat eden padişahın tabutunun üzerine Kabe Örtüsü ve yine tabutu üzerindeki kavuğuna (Yusufi) siyah sorguç takılırdı. Cenaze merasiminde Darüssaade ağasından başka saray ağalarının hiçbiri bulunmazdı; cenazenin etrafında baltacılar bulunur ve cenazeyi eller üzerinde bunlar taşırdı.⁸³

Matem alametleri kıyafetlerde özel bir şekilde olmayıp renklerle ifade edilmiştir. Tarihlerde bazen matem elbisesinin ve sarığın siyah olduğundan ve bazen başa yalnız siyah şemle⁸⁴ sarıldığından bahsedilmekte ise de elbisenin siyah olduğuna şüphe yoktur.

Fatih Sultan Mehmet babasının cenazesinde siyah elbise ve sarıkla yas tutmuştu. II. Bayezid'in cenazesi İstanbul'a geldiği zaman Yavuz Sultan Selim ve Devlet erkanı başlarına siyah sarmışlardı.⁸⁵ II. Selim babasının cenazesini karşılarken siyah çuha giyip şemle sarmıştı. III. Murat matem alameti olarak devlet erkanıyla beraber siyah elbise giyinip siyah sarık sarmışlardı.⁸⁶ III. Mehmet babasının yerine hükümdar olduğu vakit siyah şemle ile matem elbisesi giymişti.⁸⁷ IV Murat'ın vefatında İbrahim siyah şemle ile sarık sarınmış ve diğer devlet adamları da siyah sarmışlardır.⁸⁸

Ayrıca koyu renkli kaftanlar giyilirdi. Tabutun baş tarafına konulan ölen kişiye ait olan kavuk ise cenaze törenlerinde Türklere ait bir adet olarak II. Bayezid'in cenazesinden beri görülmekteydi.⁸⁹

⁸³ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 54,55.

⁸⁴ Şemle: koyu renkli bir sarık olarak başa sarılan şemler, padişah ve itibarlı kimselerin cenaze törenlerinde kullanılırdı.

⁸⁵ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 55.

⁸⁶ Selaniki Mustafa Efendi, **Tarih-i Selanik-i** (Hazırlayan: Mehmet İpşirli), İstanbul 1989, s. 126.

⁸⁷ Mustafa Naima, **a.g.e.**, C.I, s. 104.

⁸⁸ Mustafa Naima, **a.g.e.**, C. III, s. 428.

⁸⁹ Zeynep Tarım Ertuğ, **Osmanlı Devleti'nde Cülus ve Cenaze Törenleri**, Ankara 1999, s. 155; Dündar Kılıç, **a.g.m.**, s. 876,877.

Daha sonraları yani takriben 17. asrın ortalarından itibaren matem elbisesiyle matem sarığına tesadüf edilmemektedir. IV. Murat vefat ettiği zaman yapılan cenaze merasiminde tabutun önünde üzerine binip gazaya gittiği atlar tersine eyerlenip yürütülmüştü.⁹⁰

Osmanlı padişahı vefat ettiği zaman padişahın sarayda bulunan eğer varsa annesi, kızları, hasekileri, gözdeleri, odalıkları, cariyeleri velhasıl bütün yakınları hatırları kırılmadan usulen Topkapı Sarayından çıkarılarak eski saraya nakledilirdi. Bunların yerine yeni padişahın kadınlı erkekli yakınları gelirdi.⁹¹

Tahttan indirilmiş padişahların cenaze merasimi pek sade ve bazen de pek sönük olurdu. IV. Murat'ın cenazesine karşı bilhassa gösterilen lakaydın emsaline tarihte pek az rastlanmıştır.⁹²

1 - Osmanlı Hanedanına Mensup Olup Ölenlerin Cenaze Merasimlerinde Uyulması Gereken Kuralları İçeren Talimatname (Sadeleştirilmiş Olarak)

Maddel-Cenaze merasimi Osmanlı hanedanına bağlı üç sınıf için yapılır.

Madde2-Ölüm olduğunda cenazenin yeri ve zamanını ve cenaze merasiminin hangi sınıf üzerinden yapılacağına padişah karar verir.

Madde3-Vefat haberi, merasimin yapılacağı mabeyn-i humayun baş kitabeti tarafından sadrazama, şeyhülislama, ayanlara, harbiye, evkaf nezaretine ve şehir emanetine, teşrifat ve polis müdüriyetine, ileri gelenlere hatta şehzade ve damatlara da haber verilir. Üçüncü sınıf cenazeler için gerekli tertibat için ayan ve mebusan başkanlarına görev verilir.

⁹⁰ İ. Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 55,56.

⁹¹ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.149; İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.154 .

⁹² Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s. 149.

Madde4- Baş mabeynci makamından padişahın hazine müdürüne ve devlet hazinesi kethüdalığına ve darüssade ağalığına ve musiki ve saray görevlileri kumandanlığına ve padişahın imamına bildirir.

Madde5-Cenaze merasiminin vakti ve gömülecek yerin ayarlanması ve teferruatın gazetelere bildirilmesi, teşrifatın ve kabirin hazırlanması, vapur ve istimbot hazır edilmesi gibi işlerin ilan Hazine-i Hassa Müdüriyetine, yıkanması, kefenlenmesi ve gömme gibi işleri enderun-u hümayun memurları ve görevlileri, zülüflü baltacılar, meşayih ve dervişan ile haremeyn-i muhteremeyn ahalesinde icab edenlerin ihzarı, Hazine-i Hümayun kethüdalığına, padişahın müezzini ile saray görevlilerinin hazırlanması musik ve saray görevlileri kumandanlığına ve harem ağalarıyla baltacıların ihzarı Darüssaade ağalığına aittir.

Birinci Sınıf Cenaze Merasimi

Madde6-Cenaze merasiminde hanedan mensupları ve damatlar hazır bulunacak. Ayrıca padişahın emriyle mabeyn-i humayun erkanı, sadrazam, şeyhülislam, ayan ve mebusan reisleri, itibarlı kimseler, kadıaskerlik hizmetinde bulunanlar, ulema, nakib-ül eşraf, İstanbul valisi, şehremini, teşrifat ve polis müdürü, vefat edenin gömüleceği yerin amiri de bulunur. Mülkiye ve ilmiye, askeriye ricalinden bulunması gerekenler. Sadrazam, şeyhülislam ile Harbiye nazırı ve mebusan da davet olunurlar.

Madde7-Cenaze tertibatı aşağıda olduğu gibidir.

a-Tabutun önünde nöbetleşe olarak Lailahe-ill Allah sözü padişahın müezzini, enderun-ı hümayun müezzinleri, haremeyn-i şerifeyn ahalesi ve meşayih ve dervişan tarafından söylenecek.

b-Onların arkasında Darrüssaade ağası, padişahın hazine müdürü, devlet hazinesi kethüdası, musiki ve saray görevlileri kumandanı.

c-Daha arkada buhurdanları taşıdıkları halde enderun-ı hümayun görevlilerinden iki efendi.

d-Tabutun etrafında devlet hazinesi memurları ile enderun-ı hümayun hademesinden iki efendi.

f-Şehzadeler ve damatlar hazır bulunacaklar, mabeyn-i hümayun erkanı ve memurlarından gönderilecekler, şehzadeler ve sultanlar tarafından gönderilecek olanlar.

g-Sadrazam, şeyhülislam, ayan ve mebusan reisleri ve itibarlı kimseler ve altıncı madde de yer alanlar.

h-Cenazede hazır bulunacak diğer zatlar.

Madde8-(f), (g), (h) işaretleriyle gösterilen sınıflar diğerlerinden ayrıldığı için her sınıfın önünde bir teşrifat memuru bulunur.

Madde9-Merasimde cumalık elbise ile kumandanlarıyla beraber harbiye nezaretinden uygun bulunacak miktarda asker ve lüzumu kadar polis ve belediye çavuşları bulunur.

Madde10-Merasime katılacak askerlerin gerekli kimselerle haberleşilerek tertip şekilleri seryaverliğe aittir.

Madde11-Merasimde bulunacak ilmiye ve askeriye dışındaki kimseler redingot edecektir.

Madde12-Merasime iştirak edeceklerin teşrifat sıralarının temini teşrifat ve polis memurları vasıtasıyla teşrifat müdürüne aittir.

Madde13-Cenaze namazı şeyhülislam tarafından kılınır özürü bulunduğu hallerde kazaskerlikte bulunan kimse tarafından kıldırılır.

Madde14-Cenaze merasiminde evkaf nazırı hazır bulunur. Naaş defin edilir, kur'an ve dualar okunduktan sonra merasim son bulur.

Madde15Vekiller cenazenin ertesi günü taziye için saraya gelecekler ve ayrıca diğer gelecek kişiler içinde mabeyn-i humayunda defter açılması usuldendir.

İkinci Sınıf Cenaze Merasimi

Madde16-Bu merasimde Osmanlı hanedanlığı ve damatlar hazır bulunacak. Bundan başka mabeyn-i humayun erkanı ve memurlarından padişahın emriyle izam buyrulacak. Padişahın hazine müdürü, devlet hazinesi kethüdası, darüssaade ağası, musıki, saray görevlilerinin kumandanları bulunacakları gibi sadrazam tarafından heyetlerden belirlenecek iki kişi ile ayan, mebusan reislerinden seçilecek iki kişi, vakıf nazırı, İstanbul valisi, şehiremini, teşrifat, polis müdürleri naaşın

defnedileceği mahalın amiri, rical, ilmiye, askeriyeden, harbiye nezaretince uygun olanlar hazır bulunacak.

Madde17-Cenaze merasiminde yeterli miktarda asker, polis ve belediye çavuşları, zabıta ve Cuma elbiseleriyle hazır bulunacaklar.

Madde18-Cenaze merasiminde bulunacak asker, polis memurları, belediye çavuşları ile müezzin ve saray görevlilerinin miktarı birinci sınıf cenazelerin üçüncü derecesinde olacaktır.

Madde19-Merasimde bulunacakların yerleri birinci sınıf cenaze tertibindeki gibi olur.

Madde20-9,10,11,12,14. Maddelerin hükümlerine bu merasimde de aynen uyulur.

Madde21-Cenaze namazı Padişahın imamı tarafından kıldırılır.

Madde22-Başsağılığına gelecekler için mabeyn-i humayunda defter açılacak.

Üçüncü Sınıf Cenaze Merasimi

Madde23-Bu merasimde mabeyn-i humayunu temsilen padişahın hazine müdürü birinci sınıf, devlet hazinesi kethüdası, darüssaade ağası, sermusıka, saray görevlileri kumandanı ve yaverandan biri bulunacakları gibi ilmiye, mülkiye, askeriyeden, sadarettin, şeyhülislam ve harbiye nezaretince uygun görülecek ikişer kişi bulunacak.

Madde24-Evkaf nazırı, İstanbul valisi, şehremini ve müdürü merasimde bulunamadıkları zaman yerlerine daireleri erkanından birer zat bulunacak. Vefat edenin gömüleceği yerdeki idari amir ve teşrifat müdürü hazır bulunacaktır.

Madde25-Merasimde bulunacak asker, polis memurları, belediye çavuşları, müezzin ve saray görevlilerinin miktarı birinci sınıf cenazelerin üçüncü derecesinde olacaktır.

Madde26-Cenaze merasiminde askerin tertibatı ve giyilecek elbise yazılı kurallara uygun olacaktır.

Madde27-Cenaze namazı padişahın imamı tarafından kılınacaktır.

Madde28-Yazılmış bu hükümler uygulanacaktır. Fakat padişahın isteğiyle değiştirilebilir.⁹³

2. Kanuni Süleyman'ın Cenaze Töreni

Kanuni Sultan Süleyman 73 yaşında 973 / 5 Nisan 1566 günü Macaristan seferine çıkmıştır. 49 günde Belgrad'a ulaşmışlar önce Eğri'nin fethine niyet edilmişken daha sonra Sigetvar'ın fethine kara verilmiştir. Sigetvar'ın 20 Muharrem 974 / 7 Ağustos 1566 tarihinde muhasarasına başlandı. Hasta olan padişah fetih haberini alamadan 21'i 22'ye bağlayan gece 21 Safer 974 / 7 Eylül 1566 gecesi seher vaktinden önce 8. saatte ölmüştür. Sadrazama haber verilmiş, sadrazam bu olayı sır gibi saklamıştır. Kuşatmanın bozulmaması için sadrazamın akıllıca aldığı tedbirler sayesinde padişahın öldüğü gecenin ertesi günü kale fethedilmiştir. Şehzade Selim'e haber vermek Cülus için Tahta davet etmek gerekmektedir. Fetih haberi bahanesiyle şehzadeye vefat haberi ile birlikte fetihname gönderilerek orduya davet edilmiştir.

Kanuni Sultan Süleyman'ın cesedi padişahlara mahsus bir şekilde yıkanmış iç azaları çıkarılıp misk, abir, ve anber kokuları sürülerek namazı kılınmış tahtın altına geçici olarak defnedilmiştir.

Kanuni'nin gömüldüğü yerden çıkarılıp Belgrad'a götürülmesi gerekiyordu. Şehzade Selim İstanbul'da cülus edip yola çıkmıştır. Padişahın taşınması için tabut gerekmektedir. Sadrazam kimseye duyurmadan bu olayı da halletmiştir. Ceviz ağacından tabut yapılmıştır. Tabutun taşınması için tahtirevan ise padişahın yolda düşman üstüne varmak gibi bir niyeti olduğundan lazım olacağı söylenerek güya padişah tarafından yapılması istenir. Daha önce ölen padişaha yapılan işlem yeterli görünmeyip tekrar zemzemlenmiş, kefen ve kale örtüsü

⁹³ BOA. DH EUM. VRK 22/79.(Aslı EK:1'de bulunmaktadır.) (Tarihi: H. 1334 Ra 20 – M. 26 Ocak 1916)

örtülmüştür. Tabut tahtirevan içine konulmuş ve padişahın otağına nakledilmiştir.

Yeni padişahın yaklaştığı duyulunca askere ulufe verilip göç zamanının geldiği ilan edilmiştir. Zafer kazanmış bir ordunun bütün gösterişiyle Belgrad'a doğru yola çıkılmıştı. Yeni padişahın Belgrada geldiği haberini alan Sokollu, hafızları çağırıp "İşte sancaklar gitti arabanın yanında hepimiz gah sure-i yasin, gah sure-i feth ve sure-i kehf Kuran'dan neresi olursa okusanız zikirler edip ilahi sözler söylemeniz padişah daha fazla memnun olurdu." demiş. Hafızlar zikrullahla başlayınca padişahın öldüğünü bilmeyen kalmamış. Cenaze tam 48 gün gizlenmiş. Durumu anlayan arabanın etrafındaki solaklar başlarına toprak saçıp, üsküflerini çıkarıp siyah futalar⁹⁴ sarmışlardı.

Belgrad'a dört menzil kala zafer kazanmış bir ordunun sevinçli yürüyüşü cenaze alayına dönüşmüş. Şehrin hemen dışında konaklanmıştı. Kanuni'nin otağı önden gitmiş ve yeni padişahın cülusu için kurulmuştur. Ertesi gün cenaze alayı şehre girmek için harekete geçmiş. Bütün devlet erkanı matem elbiseleri giymiş ve şemleler sarılmışlardı. Solaklar ve peykler sorguçlarını çıkarıp borklerinin üstüne futalar sarmışlar, çavuşlar ve çaşnigirler ve diğer ağalar karalar sarılmışlar, dilsizler çullar giymişler. Herkes ağlayıp feryat ediyordu. Belgrad halkı da aynı şekilde üstlerine matem elbisesi olarak çullar giyinmiş şekilde köprüyü geçip cenazeyi karşılamışlardır. Arabanın örtüsü açılmış içeride tabut ile üzerindeki sorguçlu mücehheze görünüyordu.

Padişahın siyah çukadan elbise ve siyaha yakın renkte atlas kaftan giydiği anlaşılıyor. Yeni padişah Sultan II. Selim Han bu kıyafetleriyle yas elbiselerine bürünmüş olarak babasının cenazesini karşılamaya gelmişti. Önce orada bulunanlara selam vermiş sonra arabanın örtüsünü eliyle açmış, karşısına geçip ellerini kaldırarak dua etmiş ve gözleri

⁹⁴ Futa; Şemle'ye göre geliş güzel bağlanan örtü. Peştamal anlamına geliyor.

yaşlarla dolmuş. Vezirler ve diğer devlet erkanı da matem elbiselerini giyip şemleler sarınmışlardı. II.Selim'in arabanın önünde dua etmesinden sonra devlet erkanı arabanın önünden yürüyerek cenazeyi daha önceden hazırlanan musallaya götürmüşler. Hoca efendi hemen getirilip cenazenin önüne geçirilmiş II. Selim Han hocası Abdullah Efendinin sağına, sadrazam ve diğer vezirler sol tarafa geçmişler ve cenaze namazını kılmışlardı.

Namazdan sonra II. Selim her iki taraftaki halka selam vererek otağına dönmüştür. Halk ise ellerini kaldırıp önce Sultan Süleyman'a rahmet duaları edip, sonra Selim Han'a "Padişahımıza taht ve hilafet mübarek olsun" diyerek dua etmişlerdir. Daha sonra cenaze Vezir Ahmed Paşa, Ali Paşa, Kanuni'nin çok sevdiği Ferhad Ağa ve Şeyh Nureddinzade Efendi ile birlikte dört yüz kişiyle Belgrad'dan İstanbul'a gönderilmek üzere yola çıkarıldı. Araba yola çıkınca vezirler ve devlet erkanı araba ile birlikte bir iki fersah yürüyüp teşyi etmişlerdir. Cenaze giderken geçtikleri şehirlerde kasabalarda halk ağlayarak karşı çıkıyor, alimler dua ediyordu. Bu şekilde başkente gelinmişti. İstanbul'da da aynı karşılama yapılmış ve devrin en büyük alimlerinden ve şeyhülislam olan Ebussuud Efendi tarafından üçüncü defa cenaze namazı kılınıp Süleymaniye' deki türbesine defnedilmiştir.⁹⁵

C.Kılıç Kuşanma Töreni

Osmanlı padişahlarının tahta çıkmalarını takip eden birkaçgün içinde kılıç kuşanmaları dolayısıyla yapılan merasimdir. Eski eserlerde taklid al-sayf ve taklid-i şamşir diye geçen bu alaylar kralların taç giyme merasimine karşılık gelir.⁹⁶Kılıç kuşanma töreni için münecimbaşından

⁹⁵ Zeynep Tarım Ertuğ, **a.g.e.**, s. 100, 106, 108, 112, 113, 117, 120, 124, 126, 127, 130.

⁹⁶ İ.H.Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 189; Vedat Günyol, "Kılıç Alayı" Maddesi, **İA**, C.VI, İstanbul 1967, s. 678.

uğurlu saat tespiti istenir, müneccimbaşının uğurlu saatini bildiren zaiçesinin takdimi suretiyle padişahın gerekli izin alınır.⁹⁷

İslamiyet'in ilk devirlerinden itibaren bilhassa gazaya niyet edilirken kılıç kuşanmak bir an'ane idi. Abbasi halifeleri tarafından kılıç kuşanan Mısır Memlûklüleri'nin takip ettiği adetlerin menşei bu an'aneye bağlayanlar vardır.⁹⁸

Kılıç kuşanma adetinin Osmanlılarda resmi şekilde olarak hangi tarihte yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. II. Murat Beyin (1427-1451) Bursa'da Emir Sultan denilen Emir Şemseddin Mehmet Buhari'den (Vefatı: 833 H, 1429 M) kılıç kuşanmış olduğu söylenmektedir.⁹⁹

Osmanlı padişahlarının İstanbul'un fethinden sonra Eyüp semtinde ashabdan Mihmandar-ı peygamberi Halid ibn-i Zeyd Ebu- Eyyüb-ı Ensari'nin türbelerinde kılıç kuşanmaları bir kanun ve kaide haline gelmiştir.¹⁰⁰

Tören günü Padişah, Topkapı Sarayındaki Kubbealtı'nda İstirahat ederken bir taraftan da hazırlıklar görülürdü. Alayın tertib olduğu kendine haber verilir verilmez, Kubbealtı'ndan Orta Kapıya gelir, herkes padişahın gelmesini orada beklerdi. Biniş haberi gelir gelmez, herkes atlarına biner bayramda nerede selama duruluyorsa orada at üstünde selam dururlardı. Şeyhülislam ile Kaptan Paşa da sol tarafta at üstünde selama dururdu. Padişah Orta Kapı'dan dışarı çıkar çıkmaz, çavuşlar alkış yaparlardı. Çavuşlar yer öpüp süratle yedeklerin önünden geçerek alay tertibi ile Fatih Camii avlusuna gelirlerdi. Eğer padişah Fatih'in türbesini ziyaret etmeyi emretmiş ise, arada rikab taşı önünde padişahın

⁹⁷ Filiz Çalışkan, **Osmanlı Devleti'nde Teşrifat Kalemi ve Teşrifatçılık** (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1989, s.6.

⁹⁸ Vedat Günyol, "Kılıç Alayı" Maddesi, **İA**, C.VI, İstanbul 1967, s. 678.

⁹⁹J. Van Hammer, **a.g.e.**, C.II, s. 155, 163; İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.189; Vedat Günyol, **a.g.m.**, s.678.

¹⁰⁰ İ.H.Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.190.

gelmesini beklerlerdi. Padişah gelir gelmez atlarından inerler ver yer öperlerdi. Bu esnada çavuşlar alkış yaparlardı. Alkışlar padişah binek taşına ininceye kadar devam ederdi. Türbe ziyaret olunduktan sonra atlara binilir, alkış sedalarıyla Edirnekapı'dan Eyüp'e doğru inilirdi.¹⁰¹

Padişahların bazen deniz yoluyla da gittikleri görülmektedir. Padişah Eyüp'e deniz yolu ile giderse, kara yolundan döner, kara yolu ile gittiğinde ise, deniz yolundan dönerdi.¹⁰² Kılıç alayı bazen fakat nadiren karadan gidip yine karadan dönülmek suretiyle de olurdu.¹⁰³

Deniz yoluyla gelecek olan padişah sabah namazından sonra harem-i hümayundan çıkıp ata binerek deniz kenarındaki Sinan Paşa Köşküne gelir buradan üç fenerli saltanat kayığına binip, maiyyetinde başlıca silahdar, çuhadar, ribder ve sair musahib ağalar olduğu halde kayığın dümenini bostancı başı tutarak yürür ve arkasındaki kayıklara da dar-üssaade ağası, kapı ağası binerek Eyüp'te Bostan iskelesine gelinirdi.

Padişah iskeleye geldiği zaman orada kendisini ilk olarak ases başı, su başı maiyetleriyle sonra divan-ı hümayun çavuşları onların arkalarından müteferrikalar ve çaşnigirler, altıbölük ağaları, şikar ağaları kapıcı başılar enderun rikap ağalarından Mir-i alem, birinci mirahur, çaşnigir başı, daha sonra ulema ve şeyhler, onları takiben defterdarlar, Reisülküttap çavuş başı, kapıcılar kethüdası daha arkadan Rumeli ve Anadolu kazaskerleri, diğer kadılar ulema, onları müteakip vezirler, sadrazam karadan alayla Eyyüb Camisine gidip deniz yoluyla gelecek olan padişahı beklerler gelince selamlardı.İskeleye çıkarken padişahın sağ koltuğuna sadr-ı azam ve sol koltuğna kendi kayığından hükümdarın kayığına geçmiş olan Darüssaade ağası girip¹⁰⁴ oradan erken gelmişse burada sultanlardan birinin yalısında yemek yenir dinlenilirdi.

¹⁰¹ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s. 173.

¹⁰² Dünder Alikılıç, **a.g.m.**, s.877.

¹⁰³ İ.H.Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 190.

¹⁰⁴ İ.H.Uzunçarşılı **a.g.e.**, s.194,195.

Şayet vakit öğle namazı ise merasimden sonra dinlenilirdi. Padişah öğle namazın müteakip iki rekat namaz kılardı.¹⁰⁵ Buçukçu denilen memurlar etrafa para saçarak Hazret-i Halid'in türbesine gidilirdi.¹⁰⁶ Şeyhülislam, nakibüleşraf, vezirler, kazaskerler ve Yeniçeri ağası da buraya davet edildikten sonra tercih edilen bir kılıç, silahdar ağa tarafından alınıp, şeyhülislam, nakibüleşraf veya meşayihden birisi tarafından dua edilerek padişaha kuşandırılırdı. Kılıç kuşandırılırken padişahın kaftanını silahdar kaldırarak yardım ederdi.¹⁰⁷

Padişahın kuşanacağı kılıç padişahın arzusuna göre saraydaki emanetler arasında bulunan kılıçlardan birisinin kuşatıldığı görülmektedir. Takılan kılıçlar arasında Hazret-i Peygambere, eshabdan Halid İbn-i Velid, Hazret-i Ömer, Osman Gazi, Yavuz Sultan Selim'in kılıçları vardı. IV. Murat, Hazret-i Peygamberin ve Yavuz Sultan Selim'in kılıçlarını kuşanmıştı.¹⁰⁸

Kılıç alaylarında padişahların Eyüb'e kadar gidiş veya dönüşlerinde Eski Odalar(Şehzadeler Camii karşısında) önünden geçerken altmış birinci cemaatin odabaşısı tarafından verilen şerbeti içip şerbet kasesini altunla doldururdu bunu müteakip odabaşının üç kurban kesmesi kanundu.¹⁰⁹ Bu alayda padişahın adına kesilmiş yeni sikkeler dağıtılması da adetti.¹¹⁰

Kanunname ve teşrifat kayıtlarına göre çok defa kırk iki ve elli arasında kurban kesildiği görülüyor. Bu kurbanlar cami ve türbe hademeleriyle fukaraya dağıtılırdı. Yine kanun üzerine bu kılıç alayında kapıcılar kethüdasıyla mirahur ağa kara yoluyla avdette türbe kapısından

¹⁰⁵ Zeynep Tarım Ertuğ "Osmanlı Devletinde Resmi Törenler ve Birkaç Örnek" **Osmanlı**, C. IX. Ankara1999, s. 139.

¹⁰⁶ İ.H.Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.195.

¹⁰⁷ Dündar Ali Kılıç, **a.g.e.**, s.195.

¹⁰⁸ İ.H.Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 193.

¹⁰⁹ Zeynep Tarım Ertuğ, **a.g.m.**, s. 139.

¹¹⁰ İ.H.Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 194.

saray kapısına kadar yaya yürüyerek halkın padişaha takdim ettikleri istidaları alırlardı; saraya gelince bu istidaları kapı ağası mühürleyip padişah namına, görülüp muameleleri yapılmak üzere kapıcılar kethüdası vasıtasıyla sadrazama gönderilirdi.

Kılıç kuşanma merasimi sona erip padişah sarayına geldikten sonra bostancığa kayıkçılarına ve teşrifatçı pişkeşci, mataracı, kürsidar-ı sim denilen iskemleci, ortakapı ve bab-ı hümayun nöbetçi kapıcıları, seccadeci başı bevvabin-i dergah-ı ali bölük başları denilen ortakapı kapıcılarının bölük başlarına muayyen miktar altın ihsan olunması da kanundu .¹¹¹

Merasimden sonra alay Edirne kapısından şehre girer kendinden önceki hükümdarların türbelerini ziyaret ederdi.¹¹² Padişahların Eyyub ve ecdadının kabirlerini ziyaretine XVI. asrın sonuyla, XVII. asrın başında türbeler ziyareti denildi.¹¹³ Daha sonraki tarihlerde Eyyub ziyareti ve kılıç kuşanma merasimi münasebetiyle yapılan alayda türbeler ziyareti yalnız Fatih Sultan Mehmed'in ziyaretine hasredilmiştir.¹¹⁴

II. Ahmed ile II. Mustafa Edirne'de hükümdarlığa geçtikleri için bunlar Edirne'nin Eski Cami'sinde kılıç kuşanmışlardı. II. Ahmed kılıç kuşanmak için İstanbul'a gitmek istediye de IV. Mehmed'in taraftarları fırsat beklediği için vazgeçilmiştir.¹¹⁵ II. Mustafa da Edirne'de Eski Cami'de kılıç kuşanmıştır.¹¹⁶

Osmanlı padişahları kılıç kuşanmadan Cuma namazına çıkmazlardı.
III. Selim Salı günü cülus eylediğinden kılıç alayı pazartesi gününe

¹¹¹ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.199.

¹¹² Zeynep Tarım Ertuğ, **a.g.m.**, s.139.

¹¹³ Mustafa Naima, **a.g.e.**, C.I, s. 361.

¹¹⁴ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.190.

¹¹⁵ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.192.

¹¹⁶ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.193.

bırakılmıştı. Aradaki Cuma gününde padişahın dışarı çıkmayacağı zannedilmişti. Fakat genç hükümdar bu anane hilafına “kılıç kuşanma merasimi, padişahların ananesidir ve feraizi ifa emr-i ilahidir.” diyerek eski ananeyi bozmuş ve ilk Cuma namazını Ayasofya Camisinde kılmıştır.¹¹⁷

II. Abdülhamit kılıç kuşandıktan sonra okuduğu hatt-ı hümayunda ülkenin durumundan ve halkına ne şekilde hareket edeceğini bildirmiştir.¹¹⁸

D.Elçi Kabulü

Osmanlı Devleti küçük bir beylikten çıkarak büyüdükçe etrafındaki beylikler ve devletlerle temas ve münasebetleri de artmıştır. Gerek siyasi gerek ekonomik sebeplerle Müslüman ve Hıristiyan devletlerle ilişkileri olmuştur.

Osmanlıların ilk devirlerinde Memlük, Bizans, Germiyan, Karaman, Candar, Timur oğulları, Karakoyunlu, Akkoyunlu ve diğer devletlerle arasında elçiler gidip gelmiştir.

Osmanlı devletinin yayılışı Karadeniz ve Akdeniz sahil ve adalarına sahip olan Ceneviz ve Venediklileri korkutmuştur. Bu iki cumhuriyetten başka Milano hükümeti de onbeşinci asırda Osmanlılarla ilişki kurmaya başlamış Edirne'ye Benedikto'yu sefir olarak göndermiştir.¹¹⁹

¹¹⁷ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 200; Ahmet Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet** (Sadeleştiren :Dündar Günay, Tertib Ve Tanzimi Mümin Çevik), C.II, İstanbul 1994, s. 1081.

¹¹⁸ BOA.HSD. AFT. 3/6. (Tarihi: H. 1293 Z 29 – M. 15 Ocak 1877)

¹¹⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, Ankara 1988, s.268.

Türkiye’de balyos¹²⁰ ismiyle daimi sefir bulunduran Venedik cumhuriyetidir.¹²¹

Macarlarla ilişkiler düşmanca olmuştur. Avrupa kıtasında Osmanlılar aleyhine açılan bütün seferlerde ön ayak olmuş ve bu tarzdaki hareketi yıkılışına kadar devam etmiştir.

Osmanlı devletiyle sıkı ilişki içine giren Fransa ve Nemçe Devleti idi. Sınırların genişlemesiyle Rusya, Lehistan İngiltere, Portekiz, İspanya, Niderlanda veya Felemenk, İsveç, Prusya, Danimarka, İtalya yarımadasındaki Toskana, Floransa, Sicilyateyn veya Napoli krallığı gibi büyük küçük devletlerle münasebetler artmıştır.¹²²

Asya kıtasında şii İran Devletiyle ilişkiler düşmanca olurken İran’ın doğusundaki Sünni devletlerle dostluk ilişkileri kurulmuştur. Kuzey Afrika’daki Fas devleti ve diğer Müslüman devletler zaman zaman elçi göndermeyi ihmal etmemişler. Bazen de Portekizlilere karşı yardım bile istemişlerdir.¹²³

Osmanlı Devletinin kuruluşundan itibaren on yedinci yüzyıla kadar daimi olarak elçi bulundurmazlardı. Bir meselenin hallini görüşmek ya da sulh ve muahede akti yapmak, devletler arasındaki dostluk münasebetlerinin kuvvetlendirilmesi maksadıyla hediye verilmesi, cülus zaferinin tebriki ve tebliği için bir devlet ötekine ya bir sefir veya bir heyet gönderirlerdi.

Osmanlı Hanedanı içinde en önce huzuruna Bizans elçisini kabul eden Orhan Gazi’dir. Ondan sonra Sultan I. Murat Raguzalılarla yapılan

¹²⁰ Balyos: Osmanlılarda ilk zamanlarda yalnız Venedik elçilerine balyos veya balyos deniliyordu. Fakat sonraları diğer devlet elçilerine de bu isim verilmiştir.

¹²¹ İ.H. Uzunçarşılı, a.g.e., s.269.

¹²² İ.H. Uzunçarşılı, a.g.e., s.270.

¹²³ İ.H. Uzunçarşılı, a.g.e., s.271.

muahedenamenin imzası vesilesiyle Ragusa elçilik heyetini kabul etmiş ve Bizanslıların bazı delegeleriyle de temas etmiştir. Sultan II. Murad, 1432'de Edirne Sarayında ve oldukça tantanalı resmi bir tarzda Milano dukalığı elçisi Benedikto'yu kabul eylemiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın 48 yıllık saltanatı süresince Dünyanın her tarafından çeşitli maksat ve görevlerle İstanbul'a bir çok sefir geldiği halde pek azı huzurda, ayakta durma şerefine nail olabilmiş diğerleri sadrazamlarla görüşebilmişlerdir. 1533 senesinde sulh akdi için Almanya İmparatoru Şarlken tarafından İstanbul'a gönderilen sefaret heyeti, birkaç kere temasta buldukları sadrazam Damat İbrahim Paşa ile meseleyi halledemeyeceklerini anlayınca padişahın huzuruna kabul edilmelerini istirham eylemişlerdir. Nihayet gün ve saat tayini suretiyle saraya gelmeleri hakkında padişahın iradesi kendilerine ulaştırılmıştır. Tayin edilen kapıdan girip sarayın birinci meydanına varınca orada iki fil ile bir zürafa, ikinci avluda zincire vurulmuş 10 aslan ile 2 kaplanı, divan-ı hümayun önünde de Enderun ağalarıyla süslü solakları ve 3000 kadar silahlı yeniçeriyi görünce hem korkmuşlar, hem şaşırılmışlardır. Paşidah'ın huzuruna özel merasimle giren heyet, sadrazamın reyi olmadığından meseleyi halledememişlerdir.¹²⁴

Osmanlı Devleti'nin kendisiyle münasebette bulunduğu devletler hakkındaki muamelesi aynı değildi, o devletin kendisine karşı vaziyeti, dostluğunun derecesi, sınır komşusu olup olmayışı ve gösterilen niyet, samimiyete, iktisadi şartlara göre değişirdi. Kendileriyle sınır olmamasına rağmen Fransa ve İngiltere'yi diğer devletlere nazaran daha dost bilirdi. On yedinci asırda Fransa'yla ilişkiler bozulmuş. Karlofça Antlaşmasıyla Fransa'yla ilişkiler yeniden düzelmeye başlamıştır.¹²⁵

Osmanlı memleketine gelen sefirlerin bir kısmı daimi bir kısmı da gelip giderlerdi. Bazı büyük devletler de devlet merkezinde kapı

¹²⁴ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.139, 140.

¹²⁵ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.272.

kethüdası ismi altında maslahatgüzar bulundurmuşlardır. Osmanlının ise Avrupa'da hiç elçisi yoktu. Gerek İslam devletlerine ve gerek münasebette bulunduğu Hıristiyan devletlerine ara sıra sefir göndermişse de bunlar bir padişahın cülusunu yahut yeni kral veya imparatorun hükümdarlığını tebrik veyahut muharebeyi müteakip yapılan muahede münasebetiyle adet üzerine hükümdarın namesiyle hediyeleri götürmeye mahsus bir gidişti.¹²⁶

Osmanlı Devleti yeni hükümdarın cülusunu bildirmek için sefir gönderdiği devletlere o devletin İstanbul'da bulunan sefirleri vasıtasıyla da name yollardı. Avrupa'yı daha iyi tanımak için 1720 senesinde Nevşehirli Damat İbrahim Paşa sadaretinde başlamış ve yirmi sekiz Çelebi Mehmet Efendi sefirlikle Fransa'ya gönderilmiştir. III. Sultan Selim zamanında 1794 tarihinde büyük devletlere üçer sene, kalmak üzere birer elçi gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Bu devletler İngiltere, Avusturya, Prusya ve Fransa'dır.¹²⁷

1538 senesinde Floransa elçisi İstanbul'a gelerek padişaha kıymetli hediyelerle mektubunu takdim etmiş. Padişah, sefirin İstanbul'da fazla konaklamasını istediği için hazineden yiyecek masrafı verilmiştir. Osmanlı tarihinde sefiirlere tayinat verilmesi bu tarihten itibaren başlamıştır.

Osmanlı Devletine gönderilen bir elçi devletin sınırından içeri geçer geçmez kendisini İstanbul'a getirmek üzere bir mihmandar gönderilir ve Türklere has misafirperverlik göstergesi olarak yol ve yiyecek masrafı hükümetçe karşılanırdı.¹²⁸ Gelen elçiye yapılan masraflar devletin büyük ve küçük oluşuna göre değişirdi.¹²⁹

¹²⁶ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.272.

¹²⁷ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.274.

¹²⁸ Dündar Alikılıç, **a.g.m.**, s.877.

¹²⁹ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.277.

Her elçinin İstanbul'a gelişinde ayrı ayrı karşılama törenleri yapılırdı. Elçilerin huzura kabul edilebilmesi için bazı şartlara ve adabariyet etmeleri gerekirdi. Mesela sefirler kılıçla padişahın huzuruna giremezlerdi.¹³⁰ Fransız elçisinin usul ve teşrifat kuralı olarak belindeki meçini çıkarmadan padişahın huzuruna girmek istemesi padişah tarafından kabul edilmeyip arz odası önünden geri dönmüştür.¹³¹ 1667'de İstanbul'a gelen bir Avusturya elçisi padişahın huzurunda yeterli derecede eğilmeyince arkasında bulunan padişahın yakınlarından biri elçiyi ensesinden hızlıca itmiş, sefir yere düşerek alını zedelenmiştir. Elçinin yanında bulunan tercümanın korkudan dili tutulmuş, konuşamayınca, sadaret kaymakamı elçi ile tercümanı tokatlayarak dışarı çıkarmıştır.¹³² Teşrifat memurları küçük bir yanlışlık yüzünden ölüm tehlikesi geçirebilirler. Bu yüzden teşrifatta uyulması gereken kural ve kaideleri muhtazaman uygularlar.¹³³

Elçilerin paşa kapısına gelişleri şöyle oluyordu: Elçinin binmesi için bir at, maiyetinde bulunanlar için de ayrıca atlar gönderilirdi. Elçinin bineceği ata, abayı kumaştan divan takımı vurulurdu. Bu atları Hasahırdan alıp Sirkeci'deki Vezir iskelesine getiren Hasahır kethüdası idi. Elçiyi deniz yoluyla Vezir iskelesine getirmek için çavuşlar emini, adi sarık ve teşrifata muvafık elbiseleriyle kırk nefer çavuş ellerinde değnekleri ile ve asesbaşı ve yeniçerilerden oluşan maiyetleri Vezir iskelesine gelip elçinin gelmesini beklerlerdi. Tophaneye gelen elçi binmeleri için gönderilen kayıkları hazır bulurdu. Kireç iskelesine gelip Kireçcibaşı odasında çavuşbaşı tarafından karşılanarak odaya alınmış ve kendisine kahve, tatlı, gülsuyu ve buhur ikram edildikten sonra hazırlanmış olan alayla hareket etmiştir. Alayda elçi en sonda elçinin önünde çavuşbaşı gitmekteydi. Bab-ı Aliye gelince elçi sadr-ı azama mahsus binek taşında attan inerken, çavuşbaşı kendi binek taşında inmişti. Kanun üzerine çavuşbaşı attan iner inmez sür'atle yukarı çıkarak

¹³⁰ Ali Seydi bey, **a.g.e.**, s.140.

¹³¹ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.290.

¹³² Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.140.

¹³³ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.289.

kürk odası sofası önünde bulunan Bab-ı Ali ricaline iltihak ederdi. Elçiyi merdiven başında divan-ı hümayun tercümanı karşılamış mihmandarı ile çavuşlar katibi ve çavuşlar emini önüne düşüp doğru Arz odasına götürülür, elçi buraya girerken sadr-ı azam diğer kapıdan bir koltuğunda kethüda ve diğerinde kendi kapıcılar kethüdasıyla birlikte Arz odasına girerdi. İki tarafına selam veren sadr-ı azamın selamını yüksek sesle duacı çavuşu almış ve yerine otururken de divan çavuşları alkış yaparlardı. Elçi bir sandalyeye oturtulur.¹³⁴ Sadrazam oturduğu zaman sağında reisülküttap, çavuşbaşı ağa, tezkereci, mektubi ve teşrifati, solunda kethüda bey, muhızır ağa ile bostancılar odabaşısı, arkada Enderun ağaları dururdu. Mektup vermek için elçi ayağa kalkar reissülküttap mektubu alır, sadrazamın yanındaki yastığın üzerine koyardı. Bu merasimden sonra elçiye kırmızı peşkir tutularak tatlı üzerine koyardı. Elçi merasim sonunda sadrazamı selamlayıp ayrılırken kanun üzerine sadrazam ayağa kalkmayıp oturduğu yerden selamlamıştır. Elçi geldiği alayla geri dönmüştür.¹³⁵

Elçi, sadrazama samimiyet arz ettikten sonra hükümdarla görüşeceği gün tayin olunur ve yeniçerilere üç aylık maaş verilen galebe divani veya ulufe divanı da denilen Salı günü seçilirdi. Yeniçerilere maaş verilmesinin elçi kabulüne denk getirilmesinin sebebi elçilere devletin büyüklüğünü ve yüceliğini göstermek içindir. Gelen elçi Müslüman ise divanhane kapısından içeri girince sadrazam divit odasından çıkarak divandaki makamına gelirken ona hürmeten vezir ve sair divan erkanı ayağa kalktıkları sırada elçide divan haneden içeri girer ve sadrazamın eteğini öptükten sonra divan kapısı duvarı tarafında vezirlerin karşısındaki sandalyeye otururdu. Bu sırada sadrazam divan tercümanını yanına davet ederek ona sefirin hatırını sormasını söyler ve oda gelip bunu elçiye beyan ile aldığı cevabı sadrazama arz eylerdi. Ulufe dağıtımından sonra yemek yenirken elçiler sadrazamın sofrasında

¹³⁴ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.286, 287; Olga Zirogeviç, “Yabancı Elçilerin Osmanlı Memleketlerindeki Seyahatleri ve Huzura Kabulleri”, **Belgelerle Türk Tarihi**, Sayı 4, İstanbul 1968, s.45.

¹³⁵ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.287; Ahmet Refik, **Lale Devri**, İstanbul 1997, s.64 ; Dündar Alikılıç, **a.g.m.**, s.877.

yemek yerlerdi. Elçi kabulü günü nişancı ile defterdara da ayrı ayrı sofralar kurulur ve elçinin adamları vezirlerin ve bunların sofralarında yemek yerlerdi. Elçinin maiyetinde bulunan itibarlı adamlarına Eski divanhanede ve diğerlerine kızlar kapısı tarafında mermer direkler arasında yemek verilirdi.¹³⁶ Divanda da bu şekilde yemek yenirken padişah, vezir-i azamın başının üstünde ki bir yerden divanı dinler ve özellikle bir büyük hükümdarın elçisini kabul edeceği zaman onun nasıl yemek yediğini, devlet erkanıyla nasıl konuştuğunu takip ederdi.¹³⁷ Ziyafet sona erdikten sonra çavuşbaşı elçi ile maiyetinden bir kaçını diğer bir odaya götürür, orada onlara ipekli hil'atlar giydirilir. Bu sırada padişah arz odasına gelir. Önce Yeniçeri ağasını kabul eder. Ağa huzurdan çıkınca Çavuşbaşı ile Kapucular kethüdası Kubbeealtı kapısının dışında asalarını yere vurarak işaret verirler, onun arkasından kazaskerler huzura alınır, onlar çıkınca yine asalar yere vurularak işaret verilir, Sadrazam kürkünün sağ yenini tutarak, ilerler. Bu anda Sadrazama seraser kaplı kürk, Defterdara da hilat giydirilir. Defterdar huzurda ulufe telhisini okur, vezirler huzurda iken elçinin içeri alınmasına izin çıkar, elçi yanında sayılı adamları ve iki tarafında da ikişer kapıcı olduğu halde Divan tercümanı ile birlikte Arz odasına alınır.¹³⁸ Padişahın huzuruna götürülüp yer öptürürler ve getirdiği hediyeleri kapıcılar Arz odasının penceresinin önünden geçirip iç hazine adamlarına teslim ederlerdi. Padişahın huzurunda hükümdara en yakın olarak sadrazam, onun alt tarafında derece sırasıyla diğer vezirler dururlardı. Eski memuriyetine dair şifahen beyanatta bulunup divan tercümanının tercüme ettiği bu notta padişah tarafından cevabı verilir ve bu cevabı divan tercümanı vasıtasıyla sadrazam elçiye bildirir ve bu sırada elçi getirdiği nameyi en altta duran vezire, o da üst tarafındaki vezire vermek suretiyle name sadrazama kadar gider, o da bunu padişahın tahtının sol yanındaki yastığın üzerine koyardı.¹³⁹ Eğer elçiye mektup verilecekse, padişahın, işareti üzerine taht üzerinde bulunan

¹³⁶ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.296.

¹³⁷ Dündar Alikılıç, **a.g.m.**, s.878.

¹³⁸ Ahmed Rasim, **Osmanlı Tarihi**, (Hazırlayan: İsmet Parmaksızoğlu), İstanbul 1994, s.88.

¹³⁹ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.298.

padişahın mektubu sadrazam tarafından alınarak ikinci vezire, o da üçüncü vezire uzatır ve mektup böylelikle en son vezire gider. Miralem ağa mektubu son vezirin elinden alarak elçiye verir. Elçi de mektubu alır ve öperdi.¹⁴⁰ Padişah izin deyince elçiye yer öptürölüp maiyetiyle beraber dışarı çıkar ve Has fırın önünde sadrazamın gidiş alayını görüp selamladıktan sonra geldiği tertip üzere sefarethanesine götürülür. Elçinin getirdiği nameyi sadrazam alıp tercüme ettirip bilahare içeriği ne ise bir terhis ile padişaha arz ederdi.¹⁴¹

Sefer sıralarında orduya bir sefir gelirse derhal divan aktedilir, adet olan merasimle kabul olunurdu. Padişahlar bazen elçileri huzurlarında uzunca müddet bulundurur bir çok şeyler sorarlar, bazı tekliflerde veya tehditlerde bulunurlardı. Sultan IV. Murat bir defa İstanbul'a gelen Lehistan elçisini huzuruna getirtmiş, krallık hakkında sorduğu sorulara yumuşak cevaplar alamayınca çok sinirlenerek elini belindeki kılıcın kabzasına götürmüştür. Buna rağmen elçi nezaketini bırakmayarak konuşmasının dozunu değiştirmemiş ve kralının hukukunu korumaktan geri kalmamıştır. Padişah elçinin bu davranışı karşısında kendisini takdir ederek şöyle demiştir. Ah işte bu gibi adamlara çok ihtiyacım var.

Karlofça Antlaşmasından sonra sefirler hakkındaki merasim sadeleştirilmiş, sefirlere çok hürmet ve riayet gösterilmeye başlanmıştır. Mesela bu antlaşmanın imzalanmasından sonra epeyce kalabalık bir heyetle İstanbul'a gelen Avusturya elçisine günde şu harçlık tahsis olunmuştur: 3 öküz, 1 dana, 10 koyun, 40 tavuk, 3 hindi, 10 kaz; 30 güvercin, 150 okka un, 10 okka sebze, 50 kile arpa, 10 kantar saman, 3 araba ot, 110 okka kömür, 1 okka baharat, 1 çeki odun, 150 kuruş harçlık.¹⁴²

¹⁴⁰ Dündar Alikılıç, **a.g.m.**, s.878.

¹⁴¹ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.142.

¹⁴² Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.142.

Elçilere bu şekilde davranıldığı gibi padişahın tahta çıkışını tebrike gelen veya kral veya imparatoru tarafından nadir hediyeler getiren fevkalade elçilere daha fazla ikramda bulunulurdu. Bu ikramlar gösterişle karışık olarak yapılırdı. Sultan III.Murad'ın tahta çıkışını tebrik için İran Şahı tarafından gönderilen Şah Kulu Han Zade Tokmak Han 250 mükellef süvari ve 500 deve yükü hediye ile geliyordu. Geleni karşılamak için Rumeli beylerbeyi çavuşlar, müteferrikalar, 2500 seçkin süvari karşı yakaya geçti. Elbiseler atların takımları, başlarındaki tuğlar göz kamaştırıyordu. 30 gemi ile Kaptan Paşa dahi Üsküdar'a yanaştı. Paşa'nın gemisinde mükemmel sofralar kurulmuş ve süslenmişti. Tokmak Han, gemiye binip sofraya oturunca gemilerden toplar, atılmaya başlandı. Bunlara Kızkulesinden 101 pare top atışıyla karşılık geldi. İstanbul sahilinden gelenleri Cağaloğlunda karşılandı. Süslü küheylanlar, üzerlerine altınla "şiir ve hurşid" işlemeli elbiseler ve acayip külahlar giymiş 24 zenci, 5 nefer peyk alayı tamamlıyordu. Padişah av bahanesiyle İstanbul'dan dışarı çıkmıştı. Asıl maksat dönüş münasebetiyle saltanat gösterisi yapmaktı. Padişah her zaman yanında bulunanlardan başka 12000 yeniçeri askeri ile şehre girdi ve dokuz gün sonra Tokmak Han'ı huzuruna kabul etti. Daha sonra vezirler sırayla ziyafetler verdiler. İbriklere, leğenlere, nalınlara varıncaya kadar her şeyin altınlı mücevherli olmasına itina ediyorlardı.¹⁴³

İstanbul'da bulunan bir elçinin imparatoru veya kralı, yahut baş vekili tarafından sadrazama gönderilmiş olan mektup sebebiyle sadrazamın elçiyi kabulü Paşa kapısında olmayıp çünkü padişaha name gönderilmediği için Paşa kapısında kabul resmi yapılmazdı başka müsait bir yerde olurdu. Mesela Avusturya İmparatoriçesi Mari Terez ve başvekil taraflarından sadrazama gelen mektupları İstanbul'da bulunan Nemçe elçisi kendisine yalıda takdim etmiş ve bu da şöyle olmuştu: Sadrazam elçiyi kabul edeceği yalıya erkenden gitmiş, orada Reisülküttap çavuşbaşı, tezkireciler, mektupçu, muhzır, ağa ve sair erkan

¹⁴³ Bekir Kütükoğlu, "Şah Tahmasb'ın III.Murad'a Cülus Tebriki" **Tarih Dergisi**, C.XI, Sayı:15, İstanbul 1960, s.5,6; Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.143,144.

ve maiyet tarafından karşılanmış. Elçinin takdim edeceği mektuplar aradaki dostluğu takviye için olduğundan elçiyi yalıya getirmek üzere çavuşbaşı, çavuşlar katibi ve çavuşlar emini Reisülküttapın yedi çifte kayığı ve maiyeti için de yedi, sekiz kayık gönderilip elçi gelince iskeleden alıp meyve ve çiçeklerle süslenen büyük odaya getirilmiş ve o sırada sadrazam odaya girip alkış yapılmış ve sonra oturulup kahve içilmiştir. Bunu müteakip elçi evvela kraliçeden gelen mektubu uzatınca reis efendi alıp sadrazamın yanındaki yastık üzerine koymuş ve arkasından başvekilden gelen mektup da aynı suretle alınmıştır. Bir müddet daha oturulup tercüman vasıtasıyla görüşüldükten sonra elçiye çuhaya kaplı samur kürk giydirilip koynuna hediye olarak boyama ve yağlık konulup otuz kadar maiyetine hilatler giydirilip bunlardan bazılarına birer boyama ve havlu verilmiş ve elçi geldiği merasimle sefarethanesine gönderilmiştir.¹⁴⁴

E.Sefere Çıkış Merasimi (Sefer-i Hümayun)

Osmanlı devletinin kuruluşundan on beşinci yüzyılın başına kadar padişahlar, saltanat hayatlarının çoğu kısmını seferlerde, savaşlarda geçirmişlerdir. Padişahların çıktıkları büyük seferlerde sadrazamların padişah maiyetinde bulunmaları gerekirdi. Hareketten önce ordunun gerekli ihtiyaçları tedarik edilir ve bir kısmı daha önceden yola çıkarılırdı. Belirli günde de padişah yola çıkardı.¹⁴⁵

XV. yüzyıldan ve XVIII. Yüzyıla kadar padişahlar sefere gitmişse de bu yüzyıldan sonra padişahlar sefere çıkmamıştır. Vekil sıfatıyla ordunun başında Serdarı Ekrem olarak sadrazamlar bulunmuştur. Kanuni'nin Zigetvar'a gidişinden sonra, ne II.Selim ne III. Murat, ne de III.Mehmet seferlerde bulunmuşlardı. 1596'da yapılan sefere III. Mehmet Sinan Paşa ile Sultan'ın hocası Sadettin Efendi ağız birliği ederek

¹⁴⁴ İ.H. Uzunçarşılı, a.g.e., s.282,283.

¹⁴⁵ Ali Seydi Bey, a.g.e., s.135.

padişahı bu sefere katılmaya razı etmiştir.¹⁴⁶ Sefere çıkma merasimi çok görkemli bir tören olup, dönüşü de muhteşem olurdu.

Padişahların sefere çıkma kararından bir ay kadar önce sefer tuğlarının iki kıtasının Babüssaade önüne dikilmesi için vezir-i azam Rikab-ı Hümayun ağalarını bilgilendirir, sabah namazından sonra sarayda toplanmaları için ferman çıkartır. Seher vaktinde vezir-i azam ve şeyhülislam, kazaskerler ve defterdarlar, haccan ve Rikab-ı Hümayun ağaları ferman üzere hazır olup, herkes yerli yerinde oturur. Vezirler selimi ve erkan kürküyle ve Divan-ı Hümayun busatıyla şeyhülislam örfi ve beyaz erkan kürküyle; kazaskerler örfüyle ve uzun yenli kürküyle defterdarlar ve nişancı efendi selimi ve erkan yenli kürküyle ve divan-ı hümayun busatıyla Bab-ı Hümayun'un iç tarafında olan saflarda dururlar. Ardından padişah alay ile gelip bir miktar sarayda dinlenir. Sonra hepsi kalkıp Darüssaade kapısında Divan-ı Hümayun toplantılarında kapıcıbaşı ağaların oturduğu mahalde şeyhülislam oturur sonra sırasıyla sadrazam ve vüzerâ, kazaskerler defterdarlar, nişancı ve reisülküttap oturur. Sonra Rikab-ı Hümayun ağaları ve Şikar-ı Hümayun ağaları otururlar. Yeniçeri ağası hemen yanlarında, onun da alt yanında Miralem ağa oturur. Kapının sol tarafında nakib-ül eşraf bölük ağaları ve cebecibaşı ağalar oturur. Herkes yerine oturduğunda hassa müezzinleri ayak üzere Sure-i Fethi okurlar. Tamamlandığında içeriden “Tuğ-ı Hümayunlar hazırdır” diye haber geldikten sonra ferman verilip, içeriden tuğlar Arz Odası önüne getirilip hazır olan vezirler ve ağalar tuğları alıp Babüssaade önüne bırakırlar. Bu sırada şeyhülislam veya nakib-ül eşraf efendi dua ederler.¹⁴⁷ Daha sonra padişah sancağı sadrazama verirdi, padişah hareket edince solaklar ve peykler padişahın etrafında yürürdü. Eğer mevsim müsaid ise padişah beyaz elbise giyerdi. Ordugahta Otağ-ı Hümayun önünde nöbet çalınırken çavuşlar el kavuşturup dururlardı. Göz kamaştırıcı muhteşem bir alayla saraydan çıkardı. Eğer bu ordu, Rumeli cihetine gidecekse birinci gün sur dışında Davutpaşa sahrasında, sefer

¹⁴⁶ Özdemir Nutku, **IV. Mehmet'in Edirne Şenliği**, s.26.

¹⁴⁷ Dündar Alikılıç, **a.g.m.**, s.879.

Anadolu'ya ise Haydarpaşa'da bu gece veya birkaç gün kalınır ve sonra yola devam edilirdi.¹⁴⁸

Padişahlar yolların durumuna göre at, araba veya tahtıravana binerlerdi. Beylerbeylerinden yola çıkıldıktan sonra orduya katılanlar, ertesi gün askerlerini padişahın önünden geçirirlerdi ki, bu bir nevi padişahın teftişi demektir. Savaş meydanına varıldığı zaman eğer muharebe Anadolu'da ise Anadolu askerleri sağ ve Rumeli askerleri sol tarafta yer alırlardı. Eğer savaş Rumeli'de ise, emir bunun aksine olurdu. Her iki halde Yeniçeriler merkezde eyaletler askerlerinin arasında bulunur. Onların gerisinde muntazam süvariler sipahiler ve silahtar ile çevrili padişahın çadırı bulunurdu. Seferlerden dönüşte, sadrazam ve öteki yararlıkları görülen komutanlara hil'atlar giydirilir, yeniçerilere bahşişler verilirdi. Pek mükemmel bir alayla hükümet merkezine girilirdi. Hatta bazen mağlubiyetle sonuçlanan savaştan dönülme bile bunu halktan saklamak için zaferden dönülmüş gibi alaylar düzenlenir, şenlikler yapılırdı. Her seferin sonunda hususi surette yazılmış mektuplar, çavuşlar vasıtasıyla eyaletlere ve sınırları bitişik devletlere gönderilirdi.

Padişahların çıktıkları seferlerde yüzlerce aşçı, kilerci, şarabdar ve sofracılar alaya katılır ve meşin sandıklar içinde altın ve gümüş yemek takımları beraber taşınırdı. Bununla beraber Kanuni Sultan Süleyman'dan sonra sefer-i hümayunlar pek az yapıldığından şa'şaa ve saltanatın da eski şeklini muhafaza edemediği tarihlerden anlaşılmaktadır.¹⁴⁹

İmparatorluğun yükseliş döneminde sık sık zafer kazanıldığı için bunu kutlamak için şenlikler yapılıyordu. 14 Ekim 1482'de Bayezid Karaman seferinden İstanbul'a dönüşünde büyük bir şenlik

¹⁴⁸ Ali Sey Bey, **a.g.e.**, s.135; Dündar Alıkcı, **a.g.m.**, s.879.

¹⁴⁹ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.136.

düzenlemişti.¹⁵⁰ Kamanîçe Kalesi 30 Ağustos 1672’de ele geçirilmiş 13 Eylül 1672’den başlayarak 16 Eylüle dek şenlikler yapılmıştı. Şenlik top ateşiyle başlamış şenlik sarayın Sarayburnu’ndan Bahçekapı’ya olan kıyısı her yirmi adımda bir yağa batırılmış bezlerle hazırlanmış meşalelerle donatılmıştı. Tüfek ve top atışlarının yanı sıra çanak bombaları atılıyordu. Galatasaray’da kandil donanması düzenlenmişti. Deniz ortasında bir çok fişek atılıyordu. Tüm evler süslenmişti. Buna uymayanlar falakaya yatırılıyordu. Kimi hanların içi de fenerlerle aydınlatılmıştı. Ertesi günü donanma çok daha parlak oldu. Galatasaray’da tüm pencereleri aydınlatılmış, 2000 kandil yakılmıştı. Denizde ışıklarla donatılmış bir gemi maketi yapılmış gemi çektilerle Kız kulesine getirilmiş, buradan pek çok fişek atılmıştı. Her dükkân değerli kumaşlar ve halılarla süslediği gibi ayrıca her birine güzel fenerler asılmıştı. Valde Han’ında ağaç dallarıyla kemerler yapılmış, çok sayıda lambalarla süslenmişti. Sadrazam Kara Mustafa Paşa 1678’de Ruslar ve Kazaklara karşı yapılan seferde 3 Nisan 1678’de Çehrin Kalesini almıştı. Sadrazam büyük bir zafer alayıyla İstanbul’a girmişti.¹⁵¹ 25 Ağustos 1695’te Hanya’nın ele geçirilmesi üzerine İstanbul’da üç gün üç gece şenlik yapıldı. Sultan Serdar Yusuf Paşa’ya bir kaftan ve bir kılıç verdi.¹⁵²

F.Divan-ı Hümayun Toplantıları

Osmanlı Devleti’nin en üst idari birimi olan Divan-ı Hümayun bir padişah divanı olup, uzun süre aynı zamanda devletin idari merkezi olan Topkapı Sarayı’nda Orta Kapı ile Babussaâde arasında alay meydanının sol tarafında bulunan Kubbealtı’nda yapılmıştır. Divan-ı Hümayun toplantıları devletin kurulduğu ilk asırlarda padişahın başkanlığında sabah namazından itibaren her gün toplanırken, Fatih Sultan Mehmet’in saltanatı sırasında bazı usüller ilave edilmiştir. Daha sonraki yıllarda

¹⁵⁰ J. Van Hammer, a.g.e., C. IV, s.7.

¹⁵¹ Metin And, *Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları*, Ankara 1982, s.22.

¹⁵² J. Van Hammer, a.g.e., C.X., s. 102, 103.

divan toplantıları haftada dört güne bazen de beş güne indirilmiştir. Bu toplantılara sadrazam başkanlık etmekte olup hükümdar ise divanda sadrazamın oturduğu yerin hemen üstünde bulunan Adalet Kulesi'nde isterse divanı takip ederdi. Bu usul XVII. Yüzyılın sonuna dek, bütün işlerin sadrazam dairesine intikal etmesine kadar devam etmiştir.

Divan-ı Hümayun, devletin en yüksek idari ve siyasi mercii olduğu gibi, her millet ve dinden insanın mahalli kadılıklarda halledemedikleri veya bunun gibi çözümleyemedikleri davalarını getirecekleri son karar yeridir. Bütün önemli kararların alındığı bu divan toplantıları esnasında takip edilen önemli bir teşrifat vardır. Bu Osmanlı Devleti tarihinde uzun süre en az haftada dört kere tekrar edilen bir teşrifat olup, divanın yapısı ile birlikte devletin idari kadrolarına ve işleyiş biçimine de işaret etmektedir¹⁵³.

Divan-ı Hümayun'a gelecek olan erkan sabah namazını çoğu zaman Ayasofya Camii'nde kılar, yeniçeri ocağıyla süvari bölükleri ağaları ve bir miktar yeniçeri, sarayın Bab-ı Hümayün Kapısı önüne iki sıra halinde dizilirler; Erkan-ı Divan denilen vezirlerle kazaskerler ve diğerleride namazdan sonra burada sıralanırdı. En son vezirler gelir ve her vezir geldikçe yeniçeri ağası atını ileri sürerek gelen veziri selamlar ve sonra yerine çekilirdi. Evvel gelen vezire son gelen vezir selam verince, evvelki vezirin selam çavuşu yüksek sesle selam alırdı¹⁵⁴.

Bu şekilde bütün vezirler gelip selam yerlerinde dururlar ve Bab-ı Hümayun açıldıktan sonra içeri girerlerdi. Sadrazama; vezirlerin, kazaskerlerin, defterdarın, nişancının yani Divan-ı Hümayun'un asli

¹⁵³ Dündar Ali Kılıç, "Osmanlı Saray Teşrifatı ve Törenleri", **Türkler**, C. IX, Ankara 2002, s.878; Zeynep Tarım Ertuğ, "Osmanlı Devleti'nde Resmi Törenler ve Birkaç Örnek", **Osmanlı**, C. IX, Ankara 1999, s.134.

¹⁵⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, Ankara 1998, s.14; Dündar Ali Kılıç, "Osmanlı Saray Teşrifatı ve Törenleri", **Türkler**, C. IX, Ankara 2002, s.878; Zeynep Tarım Ertuğ, "Osmanlı Devleti'nde Resmi Törenler ve Birkaç Örnek", **Osmanlı**, C. IX, Ankara 1999, s.134.

üyelerinin hazır olduğu haber verilince, evinden atla çıkarak, Bab-ı Hümayun'a gelir. Oradaki maiyetle, orta kapıya gelirler, orada attan inerek yürürlerdi. Çünkü orta kapıdan atla yürümek, sadece padişaha mahsustu. Divanda sadrazam Adalet Kulesi'nin altına gelecek şekilde otururken, sağ tarafında vezirler sırayla onların altında nişancı, sol tarafında ise Rumeli ve Anadolu kazaskerleri, onların alt taraflarında da defterdarlar otururlardı. Bu şekilde herkes yerine oturduktan sonra, sadrazamın iki tarafına bakarak "sabahlarınız hayır olsun" der, divan ehli doğrularak bu selamı alırlardı. Bundan sonra Kubbealtı yanında Fetih Suresi okunurken muhızır ağa akide şekeri getirerek divanda sadrazamdan başlayarak sırasıyla dağıtırdı. Surenin bitiminden sonra kapıcılar kethüdası, yeniçerilerin olduğu tarafa bakarak selam verir; bunun üzerine yeniçeriler çorbalarını alırlardı.

Divanda reissülküttap, çavuşbaşı, kapıcılar kethüdası, tezkireciler, selam çavuşu oturmaz, ayakta hizmet ederlerdi. Fetih Suresi bittikten sonra reissülküttap divanhaneye girer sol taraftan sadrazama yaklaşır, etek öperek, selam verir ve sol tarafına geçip telhis kesesini bırakırdı. Sonra devatdar efendi, sadrazamın önüne devat makremesi ve yanına devat ve gerektiğinde sadaka verilmek üzere bir kumaş kese ile çil akçesi koyardı.

Toplantı bu şekilde başladıktan sonra görüşmeler, tayinler yapılır, davalara bakılırdı. Öğle yemeği saati geldiğinde kapıda bekleyen çavuşbaşı ve kapıcılar kethüdası ellerinde gümüş asaları yere vurarak, yemek zamanını haber verip, dışarı çıkarlar. Divan-ı Humayun toplantısı bittiğinde arz günü değilse herkesten önce yeniçeri ağası ve bölükbaşları saraydan ayrılırlardı. Sonra kapıcılar kethüdası ve çavuşbaşı Kubbealtı'nın kapısına gelip, kazaskerin gitmesine refakatçi olurlardı. Çavuşbaşı sadrazamdan aldığı mühürle hazineyi, maliye defterhanesini ve defterhaneyi mühürler, mührü getirip sadrazama teslim ederdi. Mührün alınıp verilmesi sırasında herkes ayağa kalkardı. Bu iş

bittikten sonra hep birlikte ayağa kalkılır, sadrazam önce vezirleri, sonra nişancıyı, sonra da defterdarları selamlayıp dışarı çıkararak Babüssade tarafına selam verirdi. Vezirler ise sabah olduğu gibi sırayla birbirini selamladıktan sonra dağılırlardı.

Divandan sonra arza gidilecekse kimse ayrılmaz ve ikinci bir merasim başlardı. Her arzdan önce padişahın izni alınır. Bunun için sadrazam tarafından yazılan telhis mühürlenip gönderilir, izin geldikten sonra arza çıkılırdı. Önce yeniçeri ağası arza girer, ocak ile ilgili konuları arz edip çıkardı, vezirse Babüssade'nin sağ tarafında beklerdi. Sonra Rumeli ve Anadolu kazaskerleri arza girerler ve kendi meselelerini arz ettikten sonra çıkıp Babüssade'nin sağ tarafında beklerdi. Bunlardan sonra sadrazam ve vezirler arza girerlerdi. Arz odasında taht üzerinde oturan padişahın sağ tarafına sadrazam, onun altına eskilik sırasıyla vezirler dizilirdi. Sadrazam ve vezirler arza girdiklerinde içerideki hiç kimsenin olmaması adetti. Bütün merasim bittikten sonra vezirler dış kapıda selam için beklerler, daha sonra dağılırlardı. Divan teşrifatına çavuşbaşı ve kapıcılar kethüdası, ellerinde gümüş asalar olduğu halde hizmet ederlerdi¹⁵⁵.

---

¹⁵⁵ Dündar Ali Kılıç, "Osmanlı Saray Teşrifatı ve Törenleri", **Türkler**, C. IX, Ankara 2002, s.879.

III. BÖLÜM DİNİ TÖRENLER

A. Bayram Töreni

Bayramların, dini içeriği bulunmakla birlikte Osmanlı hanedanının ihtişamını ortaya koyması açısından çok önemli idi. Çünkü İslam dünyasında iktidar sadece askeri güçle değil, saray ihtişamıyla ve zengin kamu törenleriyle de ölçülürdü. Osmanlı sarayında cülus tebriğinden sonra en ehemmiyetli merasim Ramazan ve Kurban Bayramlarında yapılan tebriklerdi.¹⁵⁶

Fatih'ten önceki padişahların bayram törenlerini ne suretle yaptıklarına dair esaslı bir bilgiye tesadüf edilememiştir. Fatih kanunnamesinde bayram törenlerinin ne şekilde yapılacağı açıklanmıştır.¹⁵⁷ Osmanlı Saray teşkilatında ilk defa bayram usullerini kanunlarla teşrifata sokan Fatih Sultan Mehmet'tir.¹⁵⁸

1. Arife Merasimi ve Arife Divanı

Bayram tebrikinden bir gün evvel sarayın ikinci avlusunda ve kubbe altındaki Adil Köşküne karşı durulup mehterhane çalınır ve Arife Merasimi yapılırdı. Arife günü öğle namazından sonra çavuşbaşı ile divan-ı hümayun çavuşları, alay meydanı denilen sarayın ikinci avlusunda divan elbiseleri ve asalarıyla Adil Köşkü denilen padişahın makamına karşı saf teşkil edip dururlar ve mehterhane denilen bando takımı da yine yüzleri Adil Köşküne karşı gelmek üzere yerlerini

¹⁵⁶ İ.H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı**, Ankara 1988, s.201.

¹⁵⁷ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.27; Osman Turan, "Bayram" Maddesi, **İ.A.**, C.II, İstanbul 1993, s.422.

¹⁵⁸ Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri**, İstanbul 1990, C.I, s.327; Dündar Alikılıç, **a.g.m.**, s.822.

alırlardı. Has ahırdaki hayvanlardan bir kaçı süslenerek üzerlerine başında mücevvesi olan bir has ahır saracı binerdi. Bunlar mehterlerin arkasında bulunurdu.

İkinci ezanından sonra bir Fatiha ile merasime başlanırdı. Mehterhane çalar ve çavuşlar da orada bir alkış yaparlardı. Bir süre devam eden bu ahenkten sonra divan çavuşlarından olan odacı çavuş, nazım ve nesri havi bir dua eder, çavuşlar amin derler ve en sonunda bir fatiha ile bu arife merasimi son bulurdu; yaptığı dua münasebetiyle duacı çavuşa muayyen bir bahşiş verilirdi.¹⁵⁹

Sarayın ikinci avlusunda arife merasimi yapılırken Enderun kısmında da arife divanı akdolunurdu. Padişah has oda kasrı meydanına konulan tahta oturup burada birun halkının tebriklerini kabul ederdi. Daha sonradan taht-ı hümayun'un arz odasının önüne kurulduğu bilinmektedir. Padişah burada çavuşbaşı, kapıcılar kethüdası, mir-i alem vesair birun erkanından merasime dahil olanların tebriklerini kabul eder ve sonunda divan nöbeti çalınıp duacı çavuş alışıl gelmiş olan duayı ederek çavuşlar amin derler ve duadan sonra padişah kalkarak arz odasına giderdi. Biraz sonra Ağalar Camisinde Kur'an dinleyip sonra tekrar arz odasına gelirdi. Padişah aynı günde arz odasında bulunurken yeniçeri ağasından itibaren cebeci başı, topçu başı, humbaracı başı, top arabacı başı lağımcı başı, kul kethüdası ve diğer ocak büyük ağalarıyla kapıkulu süvarilerinin bölük ağalarını ve tersane ricalinin tebriklerini kabul ederdi. Bunlarda bitince Sadrazam ile silahdar ağanın bayram münasebetiyle takdim ettikleri atlar, padişahın önünde gezdirilir ve üzerlerine binilerek muayene olunur ve sonrada da has ahıra gönderilirdi.

Arife muayedesinde rahatsızlığına binaen padişah çıkmazsa taht üzerine konan sarığına karşı divan kurulup merasim yapılır ve Ağa Camisinde aşir okuyanlara bahşişler verilirdi. II. Ahmed ayaklarından

¹⁵⁹ İ.H. Uzunçarşılı, a.g.e., s.201.

muztarib olduğu için arife tebrikine çıkamadığından dolayı sarıklı kavuğuna karşı tebrik merasimi yapılmıştı.¹⁶⁰

2. Bayram Merasimi

Bayram merasiminin nasıl yapılacağı hangi camide bayram namazı kılınacağı kimlerin katılacağı belgelerde belirtilmiştir.¹⁶¹

Padişahların bayramın birinci günü sabah namazını Hırka-i Saadet Dairesinde kılmaları adet idi. Darüssaade ağası ile Silahdar ağa ve sair padişah yakınları bayramlaşmayı burada yaparlardı. Bundan sonra önceleri padişahlar Revan Kasrı denilen daireye gider saltanat elbisesini orada giyerlerdi. Bu sırada saray imamları ile hekimbaşı da hünkârın bayramını orada tebrik ederlerdi. Padişahın hazırlanması esnasında hazine kethüdası ile diğer saray ağaları hünkâr tahtını yerinden çıkarıp icap eden süslemelerini yaptıktan sonra Babüssaade önüne koyarlardı. O zamana kadar Ayasofya Camiinde sabah namazını kılmış olan ve teşrifata katılacak kimseler, Kubbealtı denilen ve vükelanın toplantı yeri olan mahallin civarında toplanmış olurlardı. Merasim vaktinin geldiği, silahdar Ağa vasıtasıyla hünkâra bildirilince padişah bulunduğu yerden kalkıp önce arz odasına gelir biraz orada dinlenirdi. O sırada merasimin sonuna kadar kesmemek üzere mehter takımı çalmaya başlardı. Müteakiben hünkâr, arz odasından çıkıp tahtına oturur, bu arada Nakib ül Eşraf Efendi bir dua ile bayram merasimini açardı. Bu esnada Enderun çavuşları ve bu işe memur kimseler tarafından “Aleyke, avunullah”, “Maşallah” bağırışları duyurulurdu. Bu tarz bağırışlara tarihimizde “alkış” denirdi. Padişahın tahtının sağ tarafının biraz gerisinde Darüssaade ağası yer alır ve sol tarafında Silahdar Ağa durur ve serili puşidenin bir köşesini tutardı. Bu arada Kırım hanzadelerinden İstanbul’da bulunanlar varsa bunlar da merasime getirilip tahtın sol

¹⁶⁰ İ.H. Uzunçarşılı, a.g.e., s.202.

¹⁶¹ BOA, İDH 488/32962. (Tarihi: H. 1278 L 01 – M. 1 Nisan 1862)

tarafında tutulur, bunlara evlat, şehzade muamelesi edilirdi. Sarayda görevliler ise mevkilerine göre tahtın gerisinde yer almış olurlardı. Yeniçeri ileri gelenleri ve erleri de gene kendilerine ayrılan yerleri işgal ederler, ocaklarının nizamlarına göre hürmetkâr dururlardı. Merasim tertibatı bu suretle tamamlandıktan sonra, kapıcıbaşı ve bütün saray mensupları Mir-i Alem'den başlayarak tebrik merasimini yerine getirirlerdi. Bundan sonra verilen müsaade üzerine, sadrazam, önünde ellerindeki resmi gümüş esasını ileri doğru kakarak yürüyen çavuşbaşı ile kapıcılar kethüdası refakatinde ve giyilecek kürkün yeni elinde bulunduğu ve iki nefer kapıcı ayanı koltuğuna girdiği halde padişahın huzuruna getirilir. Sadrazam padişahın tam karşısına geldiği zaman diz çöküp ayak öper ve bundan sonra kalkıp tahtın sağ tarafında azametle duran kızlarağasının önünde yer alırdı. Bundan sonra diğer vezirler de sadrazamın yaptığı merasimi tekrar ederlerdi. Gerek sadrazamın gerekse vezirlerin huzura çıkışları sırasında alay heyeti tarafından gene “Aleyke avnullah” tarzında alkış tutulurdu. Vezirler merasimden çıktıktan sonra sıra ulema sınıfına gelirdi. İki baş kapıcı yerlerinden ayrılıp gümüş asalarını takarak şeyhülislam efendiyi padişah huzuruna getirirler ve yine alkışlar duyulurdu. Şeyhülislam efendi makamının kendisine verdiği selahiyetten çekinmediği halde, oda öyle yere, el etek öpmek tenezzülünde bulunduktan sonra diğer ulema, müderrisler huzurunda şeyhülislamı taklit ederler, sonra teşrifat memurlarının gösterdikleri yerde dururlardı. Padişah hazretleri gerek sadrazamın gerekse şeyhülislam ve Nakibül eşrafının geçişlerinde alkışlar tutulmakla beraber, kanun gereğince padişah da sadrazama, şeyhülislama ve vezirlere ayağa kalkmak mecburiyetinde idi. Vükela ve devlet büyüklerine mahsus olan bu merasimden sonra Sipahi ve silahtar ve Dört Bölük Ağaları ocakları halkı ile beraber tebrike katılıp giderlerdi. Bayram tebrikleri bu suretle geçtikten sonra bayram namazına gitmek üzere üstünü değiştirirdi.¹⁶²

¹⁶² Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.28,29,30,31; İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.203,209; Özdemir Nutku, “Bayram” Maddesi, **D.İ.A.**, C.V, İstanbul 1992, s.263,264,265.

Bayramlardaki umum tebrikinde padişahın kimlere ayağa kalkıp kimlere kalkmayacağı anlaşılacak ve bir yanlışığa mahal vermemek üzere çavuşlar, alkış yaparken belirleyici sözler söylenirdi.¹⁶³ Bu tebrik merasimi devam ettiği müddetçe Mehter çalınır ve denizden de gemilerin topları ile merasime iştirak olunurdu.¹⁶⁴

3. Bayram Alayı

Osmanlı padişahlarının bayram namazlarını kılmak için saraydan camiye gidiş ve dönüşleri sırasında yapılan merasimdir.

Gidilecek camiye bayramdan önce padişahın kendisi seçer bu genellikle Ayasofya veya Sultan Ahmed camilerinden biri olurdu. Bayram sabahı sadrazam ve vezirler Ortakapı içine serilen halılara oturarak padişahın haremden çıkmasını beklerlerdi. Padişah, gelip önceden özenle süslenmiş ata binince kapıcıbaşılar, çavuşbaşı, mir-i alem, çavuşlar ve rikab-ı hümayun solakları dışındaki devlet ileri gelenleri de atlarına binerek padişaha refaket ederlerdi. Bayram alayında önden arkaya doğru: Yaya olarak saray hocaları, kapıcıbaşı ağaları, atlı olarak da defter emini, ikinci ve üçüncü defterdarlar, baş defterdar, nişancı, sadrazam kethüdası vezirler, iki tarafında yaya olarak sorguçlu yeniçeri bölük çorbacıları bulunan sadrazam sağ elinde gümüş asa, sırtında kısa kürk, başında Selimi kavuk, ayağında mor kadife Tatar şalvarı ve Çerkes yemenisi ile kapıcılar kethüdası; yaya olarak ikinci ve birinci mirahur ağalar iki yanında kırmızı ve bej renkli sivri külahları ve ellerinde beş köşeli asalarıyla hasekiler, peykler, solaklar, mücevher sorguçlu çuhadarlar olduğu halde padişah başlarında mücevherli üsküf, bellerinde incili kuşak ve mücevher kakmalı entari ve kaftanlarla silahtarağa ve başçuhadar, başında Selimi kavuk, belinde sam mücevher bıçak sırtında sırmalı entari üstü kaftan bunların üzeride seraserden dört

¹⁶³ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.210; Dündar Alikılıç, **a.g.m.**, s.882.

¹⁶⁴ Dündar Alikılıç, **a.g.m.**, s.882.

yerli samur kürk ile Darüssaadeağası, başlarında Selimi kavuklarla Babüssaade ağaları, başlarında düz kaş serpuş, bellerinde mücevher kakmalı hancer altın köstekli som mücevher kama ve ayaklarında kontuşlarla hazinedar ağa ve Has Odalı ağalar. Padişah Ortakapı'dan çıkınca Has fırın tarafındaki duvarın önünde dizilmiş olan çavuşlar alkışa başlarlar, padişah da onları selamlardı.¹⁶⁵ Padişah daha camiye varmadan evvel hazinedar başı camiye gidip, padişahın namaz kılacağı yeri hazırlar, seccadesini yere serer ve mahfeli hümayunda buhur yakardı. Padişah camiye varınca çizmeleri ayağından çekilerek papuç giyer, sadrazam yaya olarak burada padişahı karşılar, yer öper, çavuşlar alkış yaparlar ve koltuğuna girip padişahı seccadesine kadar götürür ve sonra dönerek camide kendi seccadesinin serildiği yere giderdi.¹⁶⁶ Namaz bitince yeniçeri ağası vakit kaybetmeden yeniçerileri alarak Bab-ı Humayun ile Ortakapı arasına dizer ve padişahı karşılamak için hazırlanırdı. Alay aynı düzen içinde saraya dönerdi. Sadrazam dahil alaydakiler padişahı Ortakapı'ya kadar uğurlarlar, böylece bayram alayı sona ererdi.¹⁶⁷

Bayram alayından sonra padişah Has Oda önüne konulan tahtına oturur Enderun halkının tebriğini kabul ederdi. Önce saray kethüdası önde olduğu halde kapı oğlanları sırasıyla gelip etek öperler, onları müteakip hazine ve kiler kethüdalarıyla seferlilerin çamaşırcı başısı başta olarak bu odadaki iç oğlanları tebrik ederlerdi. Bu suretle ikinci Enderun tebriki bittikten sonra padişah bu defa da has odadaki tahta oturur musahib ve nedimler gelip kendisini eğlendirilirlerken kilerci başının Yemeği yer ve helvahanede yapılan helvadan sadrazam, Şeyhülislam ve kazaskerlerle icap edenlere bohçalara bağlanmış tabaklarla helva yollardı.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Özdemir Nutku, "Bayram Alayı" Maddesi, **DİA**, C.V, İstanbul 1992, s.265.

¹⁶⁶ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.209,210.

¹⁶⁷ Özdemir Nutku, **a.g.m.**, s.266.

¹⁶⁸ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.210.

Yemekten sonra padişah Has Bahçeye iner, atıyla sahil kenarındaki Sultan Bayezid Köşküne gider orada kurulu olan tahtında İstanbul'da bulunan güreşçi zurbaz ve esnaf-ı hünerveranın gösterilerini seyrederdi.¹⁶⁹

Bazı bayramlarda padişahlar halka açık büyük şenlikler düzenlettirmişlerdir. Özellikle Ramazan Bayramında şenliklerin yapıldığı görülür. Paşaların konaklarında bazı şenliklerinde yapıldığı görülür. Şenlik olmasa bile bayram yerinin kuruluşu, çeşitli oyuncu kollarının kahvelerde ve sokaklarda oyun oynamaları ile bayramlar halkın doğal eğlenceleri olmuştur. İstanbul'un çeşitli semtlerindeki mesire yerleri geniş çayırlar oyuncuların, hokkabazların, canbazların ve çeşitli hüner yeteneği olan kişilerin gösterileri ile dolup taşmıştır.¹⁷⁰ Bayramda yabancıların üzerinde en çok durdukları salıncak sefasıdır. Malta şovalyelerine yardım ederken Türkler tarafından tutsak alınmış üç yıl tutsaklıktan sonra 1587'de azat edilen bir yabancı, "Türklerin Bayramlarda en çok sevdikleri eğlence salıncakta sallanmaktır. Dört kalın direğin tuttuğu bu salıncakların bağlandığı tavan direkleri bayraklarla süsleniyor, armutlar, elmalar, portakallar, o mevsim hangi meyve varsa tepeye asılıyor. Aralara güzel yeşil kutular ve çiçeklerde konuluyor (...) " der. Başka bir yabancından tavandaki meyvaların ne işe yaradığını öğreniyoruz. Salıncağı daha yükseğe çıkararak ağız veya eliyle meyvelerden en fazla düşüren yarışmayı kazanmış oluyormuş. Bir başka yabancı da salıncak sallayanların çok para kazandığından bahseder.¹⁷¹

Bütün Osmanlı şenliklerinde seyirciler yarım ay düzeninde oturur padişahın otağı da bu yarım ayın tam merkezinde olurdu. Daha önce anlattığımız düğün mekanı şemasına benzemektedir.

¹⁶⁹ Özdemir Nutku, "Bayram" Maddesi, **DİA**, C.V, İstanbul 1992, s.264.

¹⁷⁰ Özdemir Nutku, **IV Mehmet'in Edirne Şenliği**, Ankara 1972, s.27.

¹⁷¹ Özdemir Nutku, **IV Mehmet'in Edirne Şenliği**, s.27,28,29.

XV. yy' dan itibaren şenlik düzeni belli bir protokol ve programa bağlanmıştır. Bayramlarda öğleden önce bayramlaşma, ikram, pişkeşlerin dağıtılması ve yemekle geçer, öğleden sonra da gösteriler yapılırdı. Büyük törenlerde geceleri de kandiller, mahyalar ve fişeklerle donanma düzenlenirdi. Öğleden sonraki gösterilerde çeşitli hüneler esnaf oyunları, dramatik oyunlar, sportif oyunlar yer alırdı.

II. Abdülhamid döneminde ve XX.yy başlarında bayramlar daha sade bir biçimde kutlanmakla birlikte aynı usul devam etmiştir. Bayram arife günü top atışlarıyla başlar ve bayramın son gününün ikindisinde atılan topla sona ererdi.¹⁷²

4. Kurban Bayramında Yapılan Merasim

Kurban bayramlarında padişah için 9 baş kurban kesilir. Bunların ikisi arife günü akşamı Topkapı Sarayında kesilip adandığı medreseye gönderilir. Diğer yedisi ise bayramın birinci günü sabahı, hünkârın merasimden saraya dönüşünde binek taşı önünde arabadan, (eski zamanlarda attan) inişlerinde merasim ile kesilirdi. Padişahın binek taşına inmesini takiben orada bulunması adet olan kimselerden hazine kethüdası ilerleyerek yanında getirdiği süslü kitabeli kurban duasını hünkâra gösterdikten sonra bir memura verip okuturdu. Kethüda bey yanında getirdiği sanatkârların yaptığı üç süslü bıçak bulunan gümüşlü kadife mahfaza padişaha gösterilir. Hünkâr bu bıçaklardan birini alarak kurbanların kesilmesine memur kimseye verir. Bundan sonra padişah dairesine gider ve kurbanlar kesilip dağıtımını yapılırdı.¹⁷³

Beşiktaş Sahil Sarayda yani Dolmabahçe sarayında yapılan bayram merasimiyle ilgili bilgilere arvişden ulaşmaktayız. Burada merasimin nerede yapıldığını kimlerin katıldığını, defterlere kaydedildiğini,

¹⁷² Özdemir Nutku, "Bayram" Maddesi **DİA**, s.264.

¹⁷³ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.35.

teşrifata çok önem verildiğini bayram namazının hangi camide kılınacağını öğreniyoruz.¹⁷⁴

Padişahın bayram merasiminden sonra hareme girişlerde geçen gayri resmi bayram merasimine gelince, Sofa'nın padişahın geleceği kapısından büyük teşrifatçı kalfa görününce, mızıka kumandanı elindeki topuzu sarı maden kaplama asayı üç parmağı arasında başının üstünde çevirmeye başlar. Bu kapıdan ikinci hazinedar çıkınca asayı havaya fırlatır, tabi düşürmez. Attığı gibi yerinde tutar. Mızıka selam havasını çalarken, padişah sol tarafından üniformalı hazinedar usta arkada daima hünkâr hizmetinde bulunan ikinci ve daha iki üç tane üniformalarını giymiş hazinedar kalfalarla sofaya çıkar, kapının önünde durur, varsa annesi yoksa hazinedar usta yanında bulunur. Mızıka, marş-ı sultaniyi çalar. Yaş itibarıyla büyük ve küçük sultan efendiler, hanım sultanlar, eteklerini sürterek aheste yürüyüşle yaklaşır hürmetle yerden temenna ile sağ tarafa sıra ile dizilir, el bağlar, dururlar. Kadınefendiler, ikballer de aynı merasim ile sol tarafta dururlar. Bu muhterem misafirlerin maiyetlerinde getirdikleri ustaları ve muteber kalfaları yer öpüp çekilir, uzakta bir kenarda dururlar, marş-ı sultani devam eder. Tebrik merasimi bitince, hazinedar ustası beraberinde içi çil ikilik ve kuruş dolu sırmalı büyük futa tutan iki kalfa ile meydana çıkıp gençler, çocuklar kumrular gibi uçuşur, üşüşür, kapışırlar, bazen nazik padişah, ayaklarına kadar yaklaştırmaya tebessüm eder. Serpilen paradan üstüne düşeni almayıp yere düşürmek, padişah sikkesine bir nevi hürmetsizlik sayılır, hoş görülmez, hemen alınır. Hünkâr hemşiresini kızlarını, hanım sultanları, haremelerini nazik sözlerle taltif eder, hepsi dairelerine çekilir, istirahat ve yemek yenir. Öğleden sonra bir hazinedar gelip, dairelere padişahın geleceğini haber verir. Padişah hepsini ayrı ayrı tebrike gider, sonra hanedan ailesi birbirlerinin dairelerine tebrike giderler.¹⁷⁵

¹⁷⁴ BOA İDH 1373,1317- Z/58 (Tarihi:H.1317 Z 09-M.10 Nisan 1900) ; BOA, İDH, 1238\96954. (Tarihi:H.1308 Z 09-M. 16 Temmuz 1891)

¹⁷⁵ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.36,37.

B. SURRE-İ HÜMAYUN

Surre Lügatta “akçe kesesi, para çıkını ve Haremeyn-i Muhteremeyne canib-i saltanat-ı seniyyeden her sene ihda buyurulan akçe ve saire”dir.¹⁷⁶ Haremeyn’e surre gönderilmesi ilk defa Çelebi Sultan Mehmet zamanında olmuştur.¹⁷⁷ Bu bir kanun ve adet hükmünde olmayıp alelade bir merasim idi. Bunun adet hükmüne girmesi Yavuz Sultan Selim devrinde başlanmıştır.¹⁷⁸

Yavuz Sultan Selim, Mısır’a girdiği sıralarda, Mekke Şerifi Seyyid Berekat, onüç yaşında bulunan oğlu Ebu Nemi’yi Mısır’a göndermiş ve Emanat-i Peygamberi ile Beytullah’ın anahtarını da yollamıştı. Sultan Selim bu davranıştan pek hoşlanmış ve Seyyid Ebu Nemi’ye pek üstün bir ilgi göstermiş ve ona hilatlar armağan etmişti. Böylece Hicretin 922 (1516) ıncı yılı başında, genellikle bütün Hicaz ve Tihome’de Sultan Selim adına hutbe okundu. Padişah, Arafat’ta kendi adına hutbe okunmasından duyduğu şükran ile Haremeyn halkına 200.000 filori altın ve zahire yollattı. Bunları dağıtmak üzere dini bütün iki kadı ile Müslihiddin Bey’i görevlendirdi ve bundan başka her yıl böyle bir Sürre-i hümayun gönderilmesini emir buyurdu.¹⁷⁹

Yavuz Sultan Selim, Mısır fethi dönüşü son Abbasi Halifesi olan Mütevekkil’i beraberinde İstanbul’a getirip Ayasofya’da yapılan bir merasimle Hilafeti ve Mukaddes Emanetleri devralmış ve bu suretle İslam halifeliği Abbasilerden Osmanlılara geçmiştir.¹⁸⁰ Hilafetin saltanatla birleşmesi Türk İslam mefkûresinin yükselmesinde büyük bir

¹⁷⁶ Şemseddin Sami, **Kamus-u Türki**, İstanbul 1317, s.326.

¹⁷⁷ Ahmed, Rasim, **a.g.e.**, s.23; Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.152 (Dündar Alıkcı’ın yazmış oldu makalede ilk sure alayının Yıldırım Bayezid Han tarafından gönderildiğini belirtmiş)

¹⁷⁸ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.153; Dündar Alıkcı, **a.g.m.**, s.880.

¹⁷⁹ Ahmet Rasim, **a.g.e.**, s.24.

¹⁸⁰ Nişancızade Muhammed bin Ahmed, **Mir’at-ı Kainat** (Sadeleştiren: A. Faruk Meyan), İstanbul 1987, C.II, s.483.

merhale teşkil etti. Zira bundan sonra Osmanlı padişahları artık İslam dünyasının maddi-manevi rehberleri ve hamileri oldular.¹⁸¹

Bundan sonra Osmanlı sultanları Surre-i Hümayunla birlikte Ravza-i Mutahhara'ya tarihi değeri ve sanat kıymeti bir tarafa, maddi değeri pek yüksek olan hediyeler göndermişlerdir. Bu hediyeler gönderilirken sarayda görkemli bir tören düzenlenirdi. Surre-i Hümayun Recep ayının onikinci günü gönderilirdi.¹⁸² Her yıl surre gönderilmesinden bir gün önce Darüssaade ağası tarafından defterdar, Reisülküttap ve nişancıya ve bazı kimselere hususi tezkere gönderilip ertesi günü merasimde hazır bulunmaları ihtar olunurdu. Davet edilenler maiyetlerinde olanlardan teşrifata girebilenleri birer tezkere ile davet ederlerdi. Resmi elbiselerini giymiş olarak saraya gelen davetliler padişahın Kubbealtına gelmesini beklerlerdi. Surre merasimi, Kubbealtı'nın önünde yapılırdı. Burada padişah gerekli gördüğü kimselere hil'atlar giydirir, ihsanlarda bulunurdu. Daha önce sadrazamın önünde düzenlenen surre keseleri ile padişahın Mekke Şerifine hitaben yazdığı mektup padişahın huzurunda mühürlenir. Surre eminine verilirdi. Bu sırada hafızlar tarafından Kur'an-ı Kerim okunurdu. Bu sırada imrahor ağanın meydana getirdiği süslü yükleri taşıyacak devenin yularını kızlar ağası tutar, padişahın önünden geçirir ve bu sırada da müezzinler tekbir getirirdi. Daha sonra surreler develere yüklenirdi. Bunların önünde mahmil devesi giderdi ki, bu deve padişahın hediyeleriyle mektubunu taşıyan devedir. Alay orta kapıdan dışarı çıkarılırdı. Mahmil devesinin önünde ve yanında bir çok süvariler bulunur, öteki develer arkadan gelirdi. Alay belirli yollardan geçerek kireç iskelesine varır, oradan da çektirilere bindirilerek Üsküdar'a geçilirdi. Surre alayının gidişinden sonra padişah hareme ötekiler de yerlerine giderdi. 18. yy da bazı değişiklikler yapıldı. Surrelerin meşe keselere ve bohçalara konulan öteki hediyeler keçi derisinden yapılmış sandıklara konulmaya başlanmış. Surrelerin mutlaka Şaban ayının

¹⁸¹ Osman Turan, **Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi**, İstanbul 1981, s.408.

¹⁸² DüNDAR Ali KILIÇ, **a.g.m.**, s.880.

ortasında İstanbul'dan çıkarılması, merasim yapılırken sırf o güne mahsus padişah için büyük ve süslü bir çadır; ayrıca devlet erkanına mahsus birkaç çadır daha dikilmesi, alayın buralardan seyredilmesi yapılan değişiklikler arasındadır. Ayrıca surrenin Şam'a varmasında bir emir-ül hac tayini Medine fakirlerine sadakalar gönderilmesi de bu değişiklikler arasındadır vapurun icadından sonra surre deniz yoluyla gönderilmeye başlanmıştır.¹⁸³

C. HIRKA-İ SAADET ZİYARETİ

Hırka-i Şerif Hz. Muhammed'in çeşitli vesilelerle meşhur Arap Şair Kaab İbn-i Züheyr'e Veysel Karani'ye ve Eyle şehri halkına hediye ettiği hırkaları için kullanılan bir tabirdir.¹⁸⁴ Topkapı Sarayında bulunan hırkanın İbn-i Züheyre hediye edilen hırka olduğu düşünüldüğünden Hırka-ı Saadet adı verilmektedir.¹⁸⁵ Yavuz Sultan Selim Mısır'ın fethiyle Hırka-i Saadet İstanbul'a getirildiği zaman Harem-i hümayunda saklanmıştı. Daha sonra Has Oda denilen bölüm kuruldu.¹⁸⁶

Osmanlı padişahları çeşitli vesilelerle Hırka-i Saadet'i ziyaret ederlerdi. Bu ziyaretler özellikle Cuma günleri ve mübarek gecelerde olurdu. Seferlerde ve fevkalade günlerde hükümdar önce burayı ziyaret ederdi. Cüluslarda ise tahta çıkacak olan padişah önce buraya giderek iki rekat namaz kılıp, dua eder ve has odaların biatlarını kabul ettikten sonra cülus töreni için dışarı çıkardı. Ramazan ayı içinde ise uygun görülen muhtelif günlerde resmi ziyaretler yapılırdı.¹⁸⁷

¹⁸³ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.153, 154.

¹⁸⁴ Dündar Alikılıç, **a.g.m.**, s.880.

¹⁸⁵ Zeynep Tarım Ertuğ, "Osmanlı Devlet Teşrifatında Hırka-i Şerif Ziyareti", **TED**, S. XVI, İstanbul 1998, s.37.

¹⁸⁶ Ahmed Rasim, **a.g.e.**, s.68.

¹⁸⁷ Ehmed Rasim, **a.g.e.**, s.68.

Hırka-i Saadet töreni Ramazan'ın on beşinde ziyaret edilirdi. Ziyaretin muhakkak Ramazanın 15'inde olması şart değildir. II. Abdülhamit Ramazanın on sekizinci günü ziyaret yapmıştır. Ziyaret günü hünkar tarafından kararlaştırıldıktan sonra resmi tezkereler hazırlanarak şeyhülislama, Kubbealtı vezirlerine, diğer devlet büyüklerine, teşrifata dahil kimselere gönderilirdi. Resmi elbiselerini giyen bu kişiler öğle namazını Ayasofya Camiinde kıldıktan sonra Topkapı Sarayına giderlerdi.¹⁸⁸

Ziyaret günü gül suyu ile dolu iki kase, 60 kadar yeni ve temiz sünger, iki meşin sofraya üzerine konur ve bu süngerlerden bir kaçını Silahdar Ağa gül suyu ile ıslatarak Padişah'a sunardı. Padişah da bu süngerlerle Hırka-i Şerif'in şebekesini siler; bu sırada Çukadar ve Rikabdar ağalarıyla geldikleri İç oğlanları, Has Odalılar da birer sünger alarak ellerinin yettiği kadar duvarları kapıları, pencereleri, dolap ve kitapların kanat ve kapaklarını silerler; bundan sonra sabah namazı, bu kutlu yerde cemaatle kılınır, namazdan sonra, öğleden iki saat önce, Has odalılar Hırka-i Saadetin gümüşten yapılma yıldızlı sandukasını gümüş sehpanın üzerinden indirerek bir biri üzerine çaprazlanma konmuş som sırma yastıkların üstüne korlardı. Sanduka padişahta bulunan altın anahtarlarla açılır ve içinde ağır ipek yeşil kadife üzerine yine som sırma ve inci işlemeli enli şeritli yedi bohçanın şeridi çözülür, üzerinden açılır, halis altından yapılma iki kanatlı çekmece, yani ikinci muhafaza da yine Padişah'ın yanında bulunan başka bir anahtarla açılarak Hırka-i Saadetin yakasında bulunan düğme bir kese içine konur, bir parça ıslatılır hemen amberli bir ateşliğe gösterilerek kurulanır ve kesede kalan su bir yığın testideki sulara damla damla katılarak armağan olarak dağıtılırdı. Bu suya Hırka-i Şerif suyu denilirdi ki törenin bu bölümünü II. Mahmut kaldırmıştır.¹⁸⁹

¹⁸⁸ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.162.

¹⁸⁹ Ahmed Rasim, **a.g.e.**, s.70.

Hırka-i Şerif’i önce padişah öper, yüz ve gözlerini hırkaya sürerek Resulullah’tan şefaath dilerdi. Akabinde padişah ayakta, Hırka-i Saadet’in başında beklerdi. Sonra sadrazam, şeyhülislam ulema ve vüzera yüz sürüp ayakta beklerlerdi. Hırkanın yüz sürülen mahali altın maşraba içindeki su ile yıkanır, sonra yıkanan yer anber yakılarak kurutulur, herkesin gitmesine izin verilirdi.¹⁹⁰

D. MEVLİD TÖRENİ

Hz. Muhammed’in doğum günü olarak kabul edilen hicri Rebiül-Evvel ayınının 12.günü, Osmanlı Devleti’nde resmi törenle kutlanan önemli günlerden birisiydi.¹⁹¹ Bu gecede bir takım naatlar, münacat ve kasideler okutturmak adeti öteden beri İslam memleketlerinde tatbik edilegelmekteydi. Osman Gazi devrinde bile mevcut olan bu adete Sultan II. Selim ve Sultan I. Ahmed tarafından bazı ilaveler yapılarak resmi bir şekil verilmiştir. Önceleri Mevlid-i şerif okunması peygamberin doğduğu gece padişah huzuruna mahsus iken Orhan Gazi’nin zamanında yaşayan meşhur Süleyman Çelebi’nin mevlid risalesinin yayılmasından sonra, her zaman gece ve gündüz cami mescit ve evlerde mevlit okunması adet olmuştur.¹⁹² İlk defa mevlid, III. Murad devrinden itibaren resmen Osmanlı İmparatorluk teşrifatında yer aldı ve halk nazarında gittikçe artan bir rağbet kazandı.¹⁹³

Peygamberimizin doğum gününden birkaç gün önce şeyhülislam, merasimde bulunması gerekli kişilerin isimlerini tespit edip bir defter halinde Reisülküttap Efendiye gönderirdi. Daha sonra bu defterde isimleri bulunan vezirlerle sair erkan ve rüesaya mevlid günü ve saati birer tezkere ile bildirilirdi. O gün davetlilerin hepsi resmi elbiselerini giymiş olarak çoğu zaman Sultan Ahmed Camiine gelirlerdi. Şeyhülislam

¹⁹⁰ Dündar Alikılıç, **a.g.e.**, s.880.

¹⁹¹ Dündar Alikılıç, **a.g.e.**, s.880.

¹⁹² Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.881.

¹⁹³ Necla Pekolcay, “Mevlid” Maddesi, **İA**, C.VIII, İstanbul 1993, s.173.

da bu husustaki teşrifata uyarak beyaz ferace, samur kürk ve kavukla, alimler de örfleri ve kürkleriyle, vezirler kallavi, ferace ve samur kürkleriyle; defterdarlar, tevkii ve bu ayardaki rical selimi serpuş ve erkan kürkleriyle, bunlardan aşağı derece olanlar ise rütbe ve memuriyetlerine mahsus kıyafetlerle gelmeye mecbur idiler. Başka vakitlerde camide mevki ve rütbe ve mesleğe göre saf ve yer ayrılmazken, bu mevlid alayında teşrifat gerekli idi. Kadıaskerlerle mevleviyyet derecesine ulaşmış ilim adamları, müderrisler sıralarına göre minberin sağ tarafında, vezirler ise mihrabın solunda otururlardı.¹⁹⁴ Şeyhülislam ise mihrabın tam karşısında otururdu. Bunlardan sonraki safları öteki ileri gelenler teşkil ederdi. Sadrazam ve nakibül eşrafın minber karşısındaki yerleri de belli idi. Padişahın mahfel-i hümayuna geldiği cemaate özel bir işaretle bildirilince camidekiler hep birden ayağa kalkar ve yine işaret üzerine otururlardı. Mevlid'in okunup bitmesinden sonra, padişah vükelaya, kürsi şeyhlerine, mevlid okuyanlara, müezzinlere ve diğer icap edenlere hil'atlar giydirir, şeker ve şerbetler dağıtılırdı. Bu merasimin tamam olabilmesi için gerekli bir işlem daha vardı: Her sene Mekke-i Mükerreme emiri tarafından sadakatını bildiren mektubun reis-ül kütta tarafından padişaha verilmesi idi. Mektup hususi merasimle açılarak okunur ve bunu emir tarafından gönderilen nefis hurmaların camide bulunanlara dağıtılması takip ederdi.¹⁹⁵ Devlet erkanı, caminin merdivenleri dibinde atlı olarak selam-ı padişahiye beklerlerdi. Padişah mahfilinden çıkıp atına bindiğinde karşılayanları selam-ı şahaneyle taltif ederdi. Sadrazam şeyhülislam ve saireleri yer öpme merasimini icra edip, alkış olunurlardı. Teşrif-i Hümayun'dan sonra herkes birbirine selam verip dağılırdı. Padişahın camiye teşrif ve avdetlerinde kendisini yeniçeri ağası indirip, bindirirdi.¹⁹⁶

¹⁹⁴ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.152; Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.II, İstanbul 1993, s.521; Dünder Alıkalıç, **a.g.m.**, s.881.

¹⁹⁵ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.151,152.

¹⁹⁶ Dünder Alıkalıç, **a.g.m.**, s.881.

E. CUMA NAMAZI MERASİMİ (Cuma Selamlığı)

Hükümdarların Cuma namazını kılmak üzere merasimle camiye gitmelerine “Cuma Alayı” veya “Selamlık Resmi Alisi” denirdi.¹⁹⁷ Önceleri Cuma namazlarının resmi tarafı yoktu. Padişah, Cuma namazını, vükeladan ve saray mensuplarından bazıları ile beraber ekseriya saray camiinde yahut selâtin camilerinden birinde kılardı. Hilafetin Osman oğullarına geçişinden sonra, yani Yavuz Sultan selim devrinden beri Cuma namazları resmiyet alınca selamlık merasimleri tertibi adet oldu.¹⁹⁸ Hükümdar ile halk bütünleşmesini sağlayan Cuma Selamlığı sadece merasim ve dini yönüyle değil, hukuki, sosyal ve kültürel açıdan da büyük önem taşıymaktaydı.¹⁹⁹

Cuma günleri öğleden evvel saray kapısından gidilecek camiye kadar mesafenin uzaklığına göre, yanaşık nizamda veya çifte çifte, sokak başlarında yeniçeri askeri ile bir miktar sipahi selam dururlardı. Bu merasime katılmak mecburiyetinde olanlar daha önce saray avlusunda toplanırlar, padişahın hareketiyle beraber bindiği atın etrafını sararak yürürlerdi.²⁰⁰ Solakların ve Peyklerin de göz alıcı kıyafetleriyle padişahın çevresinde ve önünde yürüdükleri alay, camiye doğru giderken her millet ve dinden halk, yolun iki tarafına, sıralanarak dilek ve şikâyetlerini yazılı olarak uzatırlar, bunları padişahın yakın hizmetinde bulunan bir görevli toplardı.²⁰¹ Geçiş esnasında padişah etrafına selam verdikçe yollarda dizili askerler kolları göğüslerine çapraz kavuşturulmuş halde öne eğilerek saygı selamında bulunurlardı. Cami önceden tespit edildiğinden, yeniçeri ağası önceden camiye giderek hünkâr mahfiline padişah için seccade serdirip kontrol ederdi. Padişahın Cuma selamlığına at üzerinde gitmesi bir gelenektir. Padişahın camiye

¹⁹⁷ Midhat Sertoğlu, **Osmanlı Tarih Lügati**, İstanbul 1981, s.68.

¹⁹⁸ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.158,159.

¹⁹⁹ Mehmet İpşirli, “Cuma Selamlığı” Maddesi, **DİA**, C.VIII, İstanbul 1993, s.90.

²⁰⁰ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.159.

²⁰¹ Zeynep Tarım Ertuğ, “Osmanlı Devleti’nde Resmi Törenler ve Birkaç Örnek”, **Yeni Türkiye 701 Osmanlı Özel Sayısı**, S. IV, Ankara 2000, s.33.

gideceği yollardaki bozukluklar kum dökölerek düzeltilirdi. Padişahlar Cuma namazlarını başta Ayasofya olmak üzere Süleymaniye, Bayezid, Sultan Ahmed, Eyüp Sultan gibi selâtin camilerinde kılarlardı.²⁰²

Cuma Selamlığı merasimi mecbur olduğu halde III. Murad, yeniçerilerin taşkınlığından çekinerek saltanatının son iki yılında Cuma selamlığına çıkmamış, I. Mustafa'nın da akıl hastası olması münasebetiyle bu merasimin yapılamadığı görölmüştür.²⁰³

---

²⁰² Dündar Alıklıç, **a.g.m.**, s.881.

²⁰³ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.159.

IV. BÖLÜM

TOPLUMSAL TÖRENLER

A. SÜNNET ve EVLENME

Padişahların erkek çocuklarının sünnet düğünlerine, kızlarının veya kız kardeşlerinin evlenme düğünlerinde yapılan törenlere Sûr-ı Hümayun denirdi. Osmanlı döneminde yapılan düğün ve şenliklerin, sünnet ve düğün törenlerinin büyük bir önemi vardır.

1. Sünnet Töreni

Osmanlı tarihinde bulabildiğimiz ilk sünnet 1365'te (H 767) I. Murat'ın şehzadesi Bayezid'in (Yıldırım)²⁰⁴, Yakup ve Savcı Beyin sünnetleri için Bursa'da düzenlenmiştir.²⁰⁵ 1389 yılında Yenişehir'de I. Murat ile iki şehzadesi Bayezid ve Yakup üç Bizans prensesiyle evlendiler ve aynı şenlikte Bayezid'in üç oğlu da sünnet olmuşlardır.²⁰⁶ Sünnetlerin bir başka özelliği de pek çok sünnet düğününün ayrıca bir ya da birkaç sultan hanımın evlenmesi ile birleşmeleridir.

1439'da II. Murat arka arkaya kazandığı zaferlerden sonra şehzadeleri Mehmet ve Alaaddin Ali'nin sünnet düğünlerini yaptırmıştır.²⁰⁷ II. Murat'ın padişah olduğu dönemde yaptırdığı en büyük tören şehzade Mehmet'in Sitti Hatun'la olan düğünü dolayısıyla 1450 yılında yapılmıştır.²⁰⁸

²⁰⁴ Özdemir Nutku, **IV Mehmet'in Edirne Şenliği**, Ankara 1972, s. 24.

²⁰⁵ J. Van Hammer, **a.g.e.**, C. I, s. 225.

²⁰⁶ Metin And, **Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları**, Ankara 1982, s. 13.

²⁰⁷ Özdemir Nutku, **a.g.e.**, s. 31.

²⁰⁸ Özdemir Nutku, **a.g.e.**, s. 32; H. İnalçık, **Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar**, Ankara 1954, s.109.

Fatih Sultan Mehmet'in oğulları Bayezid ve Mustafa için 1457 yılında Edirne'de düzenlediği şenlik bir ay sürmüştür.²⁰⁹ 1472'de Sultan Cem'in sünneti de birçok tarihçinin ileri sürdüğünün tersine hiç de sönük geçmemiştir.²¹⁰

II.Bayezid zamanında 1490 yılında At meydanında çok görkemli sünnet ve evlenme düğünü şenlikleri olmuştur. Şehzade Sultan Ahmet'in oğlu ile vezir oğullarından biri sünnet edilmiş, kız çocuklarından biri Uzun Hasan 'ın torunu Uğurluoğlu Ahmet Mirza 'ya, biri Davut Paşa oğluna, biri de İskenderiye (İşkodra) Beyi Nasuh Bey 'e nikâhlanmıştı. Bunların düğünleri de töre gereğince, günlerce sürmüştür. Sancakta olan şehzadeler Cem Sultan'la birlikte sünnet edilmişlerdir.²¹¹

1529 yılında Viyana'nın birinci kuşatılışından dönüşü müteakip şehzade Mustafa, Mehmet ve Selim'in sünnet düğünleri de, Kanuni Sultan Süleyman'ın şa'saalı devrine layık bir suretle yapılmıştır. Halk bütün eğlencelere katılmış, askerler ve hatta halk bahşiş almıştır. Kanuni Sultan Süleyman düğünün ihtişamından gururlanarak damat Sadrazam İbrahim Paşa 'ya "Senin düğünün mü parlak oldu yoksa benimki mi?" diye bir soru sormuştur. (Padişahın maksadı İbrahim Paşa 'nın aldığı Sultan dolayısıyla yapılan evlenme düğünü ile bu sünnet düğünü arasındaki farkı anlamaktır.) İbrahim Paşa, kayınpederinin sorusuna pek zarifane bir karşılıkta bulunmuştur. "Elbette kulunuzun düğünü parlak olmuştur. Çünkü o düğünde davetli olarak Sultan-ı Cihan ve Halife-i Bülentasitan teşrife rağbet buyurmuştu. Bu düğünde davetli olarak o mertebede büyük bir zat göremiyorum." demiştir.²¹²

²⁰⁹ İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinde Saray Teşkilatı**, TTK Yay, Ankara 1988, s. 111.

²¹⁰ İsmail Ertaylan, **Sultan Cem**, İstanbul 1951, s. 17; Özdemir Nutku, **a.g.e.**, s. 34.

²¹¹ J. Van Hammer, **a.g.e.**, C. II s. 31.

²¹² Ali Seydi Bey, **Teşrifat ve Teşkilatımız**, (Hazırlayan: N. Ahmet Banoğlu), Tercüman 1001 Temel Eser No: 17,s. 42, 43; J. Van Hammer, **a.g.e.** C. V, s. 139, 145.

Yine Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatı döneminde 1539'da oğulları Bayezid ve Cihangir'in sünnet törenleri düzenlenmiş, bu sünnet on beş gün sürmüştür, ayrıca kızı ile Rüstem Paşa'nın evlenmeleri için şenlik yaptırmıştır.²¹³

Muhteşem sünnet düğünlerinden birisi de “en mükemmel, en muhteşem, en gösterişli, en masraflı, en uzun süre devam eden” gibi sıfatlarla nitelendirilecek olan III. Murat'ın şehzadesi III. Mehmet için 1582 yılında yaptırdığı sünnet düğünüdür.²¹⁴ Bu düğün iki ay kadar sürmüştür. (1 Haziran - 22 Temmuz) Bu düğün için hususi bir eser de kaleme alınmıştır. (Surname-i Hümayun, Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine Kitaplığı, nr 1344)²¹⁵

Şehzadelerin sancağa çıkarılması usulü bu tarihten sonra terkedildiği için sünnet eğlenceleri de pek o derece önem verilmiyordu. Bu yüzden padişahların cülusunda sünnet edildiğini gösteren örnekler mevcuttur.

Padişah olarak ilk sünnet edilen I.Ahmet (1603) olup tahta çıkışından bir ay sonra Sadrazam Yavuz Paşa'nın konağında sünnet edilmiştir. İkinci defa olarak Sultan IV. Murat tahta çıkışının beşinci günü sünnet edilmiş (1622) ve üçüncü defa (1648) olarak da yedi yaşında tahta çıkan Sultan IV. Mehmet'in sünneti yapılmıştır. Bu üç padişahın sünnetlerine dair pek mühim bilgi bulunmamaktadır.²¹⁶

1675'te Edirne'de yapılan sünnet töreni için 1582 yılında yapılan şenlikten sonra en büyük şenliktir diye bahsedilmektedir. IV. Mehmet 12

²¹³ J. Van Hammer, **a.g.e.**, C. V, s. 305; Metin And, **a.g.e.** s. 13.

²¹⁴ Mehmet Arslan, “Osmanlı'da bir muhteşem şenlik: Şehzade Sultan Mehmet'in (III Mehmet) Sünnet Düğünü”, **Türkler**, C. XI, Ankara 2002, s. 871.

²¹⁵ Cengiz Orhonlu, “Sünnet Düğünü” Maddesi, **İ.A.**, MEB İstanbul, 1970, s. 245; Metin And **a.g.e.**, s. 14.

²¹⁶ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s. 44, 45.

yaşındaki büyük şehzadesi Mustafa ile birlikte iki yaşındaki küçük şehzadesi Ahmet'i 1675 yılında 15 gün sürecek sünnet şenliğinden sonra on yedi yaşında bulunan kız kardeşi Hatice Sultanı ikinci veziri Mustafa Paşa ile evlendirmiştir. Bu şenlikte 18 gün sürmüştür.²¹⁷

1720'de III. Ahmet şehzadeleri Süleyman, Mehmet, III. Mustafa ve Bayezid'in on beş gün süren sünnet şenliklerinden dört gün sonra II. Mustafa'nın kızları ve kendi yeğenlerinden ikincisi Musul Valisi Osman ve Maraş Valisi Silahtar İbrahim Paşalarla, ayrıca üç kızı da sırayla Kaptan-ı Derya Süleyman, Nişancı Mustafa ve Rakla Valisi Ali Paşalarla evlendirilmişlerdir.²¹⁸

1836 yılında düzenlenen çifte düğün şenliği ise padişahın kızı Mihrimah Sultan'ın (II. Mahmut'un ikinci kızıydı) Bahr- i Sefid Boğazı Muhafızı ve Biga Sancak Beyi Mehmet Sait Paşa ile evlenmesi ile padişahın ikinci oğlunun sünnet düğünleri dolayısıyla yapılmıştır.²¹⁹

1847 yılında Şehzadeler Mehmet Murat ile Abdülhamit'in sünneti yapıldı. Şenlik 12 gün sürdü. Yedi yüz çocuk sünnet edildi. Boğaziçi'nde sallardan fişekler atıldı.

1856 yılında gösterişli bir sünnet düğünü yapıldı. Şehzadelerden Mehmet Reşat, Kemalettin, Burhanettin ve Nurettin sünnet olmuşlar. Düğün yeri Dolmabahçe ve Beşiktaş saraylarında, Teşvikiye Camii'nin çevresinde Sakızağacı denilen yerle İhlamur'un Nişantaşı yöresindeki sırtlarıydı. Eski sünnetlerin parlaklığında olan bu şenlikte beş, altı yüz çocuk sünnet edilmişti.

²¹⁷ Özdemir Nutku, **IV. Mehmet'in Edirne Şenliği (1675)**, Ankara 1972, s. 42, 43.

²¹⁸ Metin And, **a.g.e.**, s. 14.

²¹⁹ Özdemir Nutku, **II. Mahmut Döneminde Düzenlenen Önemli Şenlikler**, Ankara 1983, s. 1658, 1659; Metin And, **a.g.e.**, s.14; J. Van Hammer, **a.g.e.**, C.XIV, s.38-56.

1870 yılında çifte şenlik şehzadelerden Yusuf İzzettin, Mahmut Celalettin, Vahdettin, Selahattin ve Alaaddin Efendilerin sünnet düğünü yapıldı. Dolmabahçe ve Mecidiye kışlası şenliğe sahne oldu. Boğaziçi'nde her gece kandil ve fişenk gösterileri yapıldı. Şenliğe Sultanın cülûs yıldönümü şenliği de katıldı.²²⁰

a. Sünnet Düğünü Programı

Düğün süresince her gün ne yapılacağı, kimlere ne zaman ziyafet verileceği, kimlerin huzura kabul edileceği, hangi gün hangi eğlencelerin yapılacağı, hatta temizlik ve düzenin nasıl sağlanacağı vs. önceden hazırlanan bir programla tespit edilirdi.

“Şehenşahnâme” de 1582 düğününün programı 32 - 87 varakları arasında aşağıdaki şekilde anlatılmaktadır.

- 32b- Şehzade için yapılacak olan düğünün hazırlıkları.
- 33a- Çeşitli yerlerdeki valilere davetiyelerin gönderilişi, İran elçisi İbrahim'in sulh ve aman için gelişi, Kızılbaş elçisinin gemi ile Üsküdar'dan geçişi, askerlerin karşılanması ve padişahın temaşası.
- 34b- Yeniçeri ağasının padişahın yanma gelişi ve elçinin geçişi, Kızılbaş'ın şaşırması ve hayran oluşu, hakanın ziyafeti.
- 35a- Divan tertibi, elçinin kabulü, başçavuşun İran elçisine gidişi, elçiyi divana getirişi, İran elçisinin dehşete düşüşü ve başçavuşun onu teskin edişi.
- 35b- Elçinin divan-ı hümayuna gelişi ve kabulü, İran Şahı'nın padişaha hediyesi.
- 36a- İran elçisinin padişah ve vezirin önünde yüz sürüşü, çeşitli hıl'atlarla dönüşü.
- 37b- Acem hükümdarının mektubunun Türkçe'ye tercümesi.

²²⁰ Metin And, a.g.e. s. 61.

- 38b- Sünnet düğünü destanının başlaması, Mehmed Ağa 'nın düğünü padişahın hanımlarına haber veriş i padişahın Eski Sarayı'nın önünün döşenmesi.
- 39a- Hurma ve baklagillerin alınışı, fişek ve kandillerin tedariki, tahta seyirlik yapılması, şeyyadlar için çadır kurulması, mühimmatın hepsinin tedariki, şehzadenin şahnişe gelişi.
- 40a- Kahve takdimi, din adamlarına devlet büyüklerinin hürmeti.
- 42b- Şeyh ve seyyidlere ziyafet, sadrazamın fişek atışı.
- 43b- Padişahın bunu takdir ediş i, ziraat erbabının diğ er sanat sahiplerine takdimi.
- 45b- İkinci vezirin fişek atışı.
- 46b- Yeniçeri ziyafeti, yeniçerinin tavsifi.
- 47a- Hıl'at ve nimet dağıtımını.
- 48b- Üçüncü vezirin medhi ve fişek atışı.
- 50a- Padişahın şehzade üzerine inci saçışı.
- 51b- Devlete dua.
- 52a- Şehzadenin Eski Saray'a gidiş i.
- 52b- At koşturma, askerlerin adabı, seyislerin duası.
- 54b- Şehzadenin Eski Saray'dan dönüşü.
- 56b- Bedestan halkının gelişi, çeşitli alemlerin kaldırılış ı, çocukların tahta at üzerinde oynayış ı.
- 57b- Kilerbaşının tavsifi.
- 58b- Beşinci vezirin fişek atışı.
- 59b- Peri yüzlülerle birlikte şüpheli yüzlülerin gösterisi.
- 60a- Eski bezzazistan halkının zineti, çadır dikicileri.
- 61b- Adalet ve memleketin hali hakkında, Rumeli beylerbeyinin fişek atışı.
- 63a- Padişahın duası ve kâm alışı, padişahın anber süslü yastıkta istirahatı, bazı sanat erbabının alem parlatışı, aşçılar, bakkallar, ekmekçiler, demirciler ve çilingirler, balık avcıları, gemiciler, şiş kebaççılar.
- 63b- Akıllı bir zarifin nüktesi, söz erbabının kalem erbabını medhi.

- 64a- Seçkin hassa sahiplerinden bir baba ile oğulun silahşorluğu, cirit oyunu.
- 65b- Adabına uygun olarak cenk oyunu, kedinin ip cambazlığı, hasırcıların geçişi, hediye, hıl'at ve ihsan.
- 66a- Eşek ve katırcıların geçişi, hıl'at, deve ile aslan tehlikesi, fil ve zürafa getirilmesi, aslancının oyunu.
- 66b- Padişahın ihsanı ve avcılarının hüner gösterisi, padişah gılmanlarının birbirini tebriki, Edirne Sarayı gılmanlarının padişaha isteklerini bildirmesi.
- 67a- Düğünde bulunanların padişaha teşekkürleri, neşe ve huzurun artışı, sünnet düğünü nimetinin artışı, ihsanın artışı, padişah arabalarının sürati ve av gezisi.
- 68b- Yeniçeri ağasının fişek atışı.
- 70a- Saraçhane ehlinin gelişi.
- 70b- Mısır emirlerinden Ayaspaşazâde Mustafa Bey'in cirit oyunu, Mısırlılar'ın silahşorluğu, askerlerin hüner gösterisi.
- 71a- Şehinşahın Mısır askerlerine ihsanı, padişahın saray gılmanlarından hüner gösterenlere hıl'at vermesi, padişahın altın saçışı.
- 71b- Kaptan Paşa'nın ateş saçan dağ getirmesi, padişahın saraydan fişek dağının patlayışını seyri.
- 73a- Padişahın fişek atışı, Budak Bey'in Şirvan'dan Kızılbaşlar'ın hilesi haberi ile gelişi.
- 73b- Osman Paşa'nın Kızılbaş hilesini arzının - hikayesi, Şekişirvan ve Gürcüler'in ihaneti, Şemhal ve diğer cibal halkının durumu.
- 74b- Piyale Paşa'nın Buhara'dan gelişi, Kızılbaşlar'ın mağlup oluşu ve Horasan halkının serkeşliği.
- 75a- Padişahın hattının sadrazama gelişi ve İran sulhunun bozulması, İran elçisinin geri çevrilmesi, Kızılbaşlar'dan birisinin esir edilişi.
- 76b-Erivan'ı ele geçirmek için padişah askerinin süratle hareketi, Kaptan Paşa'nın kadirga ile Batum'u fethetme gidişi, padişahın Azerbaycan'ı yağmalamak için Tatar hanına mektubu.
- 77a-Mektupla birlikte hana ihsan gönderilişi, Haydar ve Cafer Paşaların Kefe ve Sivas'tan Bâb-ı Ebvâb'a gidişleri, padişahın dergahından

Osman Paşa'ya hıl'at ve at göndermesi, ihsan haberinin Osman Paşa'ya varışı.

- 77b- Düşmanın mağlup oluşu ve sevincin artışı, çeşitli gösterilerin temaşası.
- 78a- Hokkabazların gösterisi ve tarikat ehlinin duası.
- 79b- Mekke eski mahmilinin takdimi.
- 80a- Gösterilerin sona ermesi, padişahın ihsanı ve yetimlerin sünneti.
- 81b- Vezir ile sünnetin tayini.
- 82a- Bu husustaki hazırlıklar.
- 83b- Miralem Yusuf Ağa'nın fişek atışı.
- 84a- Sağ ve soldaki çadırların aydınlatılması, Hacı Ahmet Paşa'nın at koşusu temaşası, at koşturanların süratli koşması bahsi.
- 86a- Padişahın in'am ve ihsanı, hokkabazların ve diğer oyuncuların gösterisi.
- 86b- Mum yakma ve düğünün sonu.
- 87b- Çeşitli eğlencelerle meclise veda edilmesi²²¹.

1720'de III. Ahmet'in şehzadelerinin sünnet düğünü programı (Vehbi ve Hazin Sürnamelerinden sadeleştirilerek verilmeye çalışılmıştır.)

I. Gün (18 Eylül)Padişahın şenlik yerine gelişi / Yüksek devlet görevlilerinin kabulü / Yeniçerilere şölen / Cirit karşılaşması / Topçuların araba kuklası gösterisi / Çemberbazların gösterisi / Vezirlere, Kazaskerlere ve Defterdarlara şölen / Sadrazamın armağanları / Camilerin şeyhlerinin kabulü / Hacı Şahin ile Hacı Mehmet'in gösterileri / Vezirlerin armağanları / Seyitlere ve şeyhlere şölen / Ok Meydanında gece şenlikleri / Sadrazamın Sultana bir at armağan etmesi.

II. Gün (19 Eylül)Çengilerin ve Tulumcuların gösterileri / Çemberbazların gösterileri / Şişebazların gösterisi / Kuran okunması ve yorumu / Yaya cirit karşılaşması / Oğlanların geçiş alayı / Mehterin geçişi / Tersanelilerin karada gemi yürütmesi / Topçuların yalancı kale

²²¹ Mehmet Arslan, **Türk Edebiyatında Manzum Surnameler**, Ankara 1999, s.136, 137, 138; Metin And, **Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları**, Ankara 1982, s. 48.

savaşları / Ulemanın armağanları / Şeyhülislam ve kadılar için şölen / Gölge oyunları / Ok Meydanında gece gösterileri.

III. Gün (20 Eylül)Bahçevanoğlu Kolunun gösterileri / Atlı cirit karşılaşması / Oğlanların geçiş alayı / Gözbağcılan-nın gösterisi / Canbazların gösterisi / Sallar üzerinde gösteriler / Ok Meydanında gece gösterileri.

IV. Gün (21 Eylül)Tulumcuların gösterisi (ayılar, maymunlar, keçilerle gösteriler) / Şarkı ve müzik dinletisi / Çemberbazlar / Göz bağcılık / İp canbazlığı / Haliç'te gece gösterileri.

V. Gün (22 Eylül)Tasbazların gösterisi / Canbazlar / Çemberbazlar / Müzik / Tiryakilerin gösterisi / Oğlanların geçit alayı / Valilerin armağanları / İmam ve hatipler için şölen / Esnaf geçit alayları (çiftçiler, değirmenciler, fırıncılar, kasaplar, kebabçılar, dabbağlar, mumcular, berberler) / Ok Meydanı ve Haliç'te gece gösterileri.

VI. Gün (23 Eylül)Çengilerin gösterisi / Müzik / İp cambazlığı / Oğlanların geçit alayı / Esnaf geçit alayı (eğerciler, kelle pişirenler, Eski ve Yeni Çarşı esnafı) / Gümüş maşrapanın asılması / Yoksullara yemek / Tersanelilerin yalancı savaşı / Süvarilere şölen / Cirit / Armağanların verilmesi / Bahçevanoğlu Kolu gösterileri / Şemşirbazların gösterisi / Armağanların verilmesi / Çemberbazların gösterisi / Haliç'te gece gösterileri.

VII. Gün (24 Eylül)Haliç'te ip üstünde araba yürütülmesi / Su üstünde köçeklerin dansı / İp cambazlığı / Cebecilerin yedi başlı ejderi getirmesi / Tersanelilerin ip üstünde kalyonları savaştırması / Topçuların kaleyle yalancı savaşları / Matrak oyunu / Oğlanların geçit alayı / Gölge oyunları / Ok Meydanı'nda gece gösterileri.

VIII. Gün (25 Eylül)Sadrazamın nişan alma temrini / Kalyonlarla yalancı savaş / Tiryakilerin ve ayıların gösterisi / Güreş / Bahçevanoğlu gösterisi / Oğlanların geçit alayı / Hintlilerin gösterisi / Müzik konseri / Esnaf geçit alayı (çadırcılar, ayakkabıcılar, ayakkabı satanlar, bakkallar, manavlar, kavuk yapımcıları, kalem yapımcıları, Yeni Çarşı tacirleri, esir pazarı tacirleri / Saray görevlilerine şölen / Valilerin armağanları / Haliç'te gece gösterileri.

IX. Gün (26 Eylül)Üç çalgıcı takımından müzik konseri / Güreşler / Gözbağcılar / Cambazlar / Oğlanların geçit alayı / Esnaf geçit alayı (doğramacılar, yapı ustaları, cevahirciler, ipekli dokuyanlar, ipekli satanlar, astarcılar, aşçılar, terziler, çakşır dikenler, nalbantlar, bakır dövücüleri, tacirler / Saray görevlilerine şölen / ip üstünde kalyon savaştırılması / Armağanların verilmesi / Sadrazamın çadırında müzik konseri.

X. Gün (27 Eylül)Cambazlar / Gözbağcılar / Akrobatlar / Ateşbazlar / Zembillerle gözbağcılık gösterisi / Fakirizm gösterileri / Esnaf geçit alayı (ok ve yay yapımcıları, balmumcuları, kağıtçılar, Mısır Çarşısı tacirleri, altın işleyenler, kılıç yapımcıları, kalaycılar, Bit Pazarı tacirleri, kürkçüler, aynacılar) / Oğlanların geçit alayı / Yazıcı ve hazine görevlilerine şölen / Armağanların verilmesi / Haliç'te gece gösterileri.

XI. Gün (28 Eylül)Bahçevanoğlu ve Halil Kollarının gösterileri / Esnaf geçit alayı (ipek iplik yapımcıları, demircileri, gemi yapımcıları, seraser yapımcıları, at koşumu yapımcıları, keçeciler, arpa yetiştirenler / Cebecilere, Topçulara, Tersanelileri şölen / Müzik konserleri / Fransız ve Rus elçilerine şölen / Armağanların verilmesi / Ok Meydanı'nda gece gösterileri.

XII. Gün (29 Eylül)Macar ve Flaman elçilerinin armağanları / Çengi ve akrobatların gösterileri / İp üstünde kalyon savaştırılması / Cirit / Yabancılara şölen / Oğlanların geçit alayı / Ulema ve tarikat şeyhlerine şölen / Havai fişek gösterileri.

XIII. Gün (30 Eylül)Müzik konserleri / Haliç'te sal üstünde kale ile yalancı savaş / Ok Meydanı'nda tiryakilerin gösterisi / Vezirlere şölen / Konukların bu arada Venedik ve Avusturya elçilerinin kabulü / Oğlanların geçit alayı / Haliç'te gece gösterileri.

XIV. Gün (1 Ekim)Müzik konseri / Haliç'te timsah biçiminde bir denizaltı ile gösteri / Haliç ve Ok Meydanı'nda çeşitli gösteriler / Halka yemek verilmesi / Özel konuklar ve bu arada Dubrovnik elçisine şölen / Oğlanların geçit alayı Ok Meydanı'nda gece gösterileri.

XV. Gün (2 Ekim)Cirit / At koşusu / Gümüş maşrapa yarışması / Voyvodaların ve Rum Patriğinin armağanlarını sunmaları / Şenliğe

katılanlara hil'at verilmesi / Çadırların sökülmesi / Sultan ve Şehzadelerin Topkapı Sarayına dönmeleri²²².

b. Sünnet Düğünü Davetiyesi Örneği

Osmanlı Müverrihlerinden Ali, sünnet düğününün icrası tarihlerinde Haleb defterdarı imiş; ona da emsali arasında davetiye gitmiş. Ali bu davetiye suretini kendi tarihinde aynen kaydetmiştir.²²³

Aşağıda bu davetiyeyi göreceğiz.

Müverrih Aliye Gönderilen Düğün Davetiyesi

Kİdvet-ül-emâcidi ve-l-eâlî, umdet-ül-efâdıl-i velehâlî, elmevsûfü bisünûf-il-maârif-i vel-maâli Haleb timarları defterdarı Mustafa Ali, dâme ulüvvühû,

Tevkî-ı refî'-ı hümâyûn, ve yerlîg-ı belîg-ı meserret-makrûn vârid olıcak malûm ola ki: âmme-i ebnâ-i ümmet-i âlî-nehmet ve kâffe-i evlâd-i millet-i meâlî-mahmidet, hususâ ferzendân-i selâtıyn-i gerdun-rütbet ve şehzâdegân-i havâkıyn-i hılâfet-menzilet, server-i mihter-i cümle-i enbiyâ, imam-i heme-i mürselin-ü asfiyâ (sallellâhü aleyhi ve alih-in-nücebâ mâdâmet-il-ardu ve dâret-is-semâ) hazretlerinin sünnet-i seniyyelerine ve âdet-i nasenelerine mütabeat vâcîb mesâbsinde müsbet idügin (vettebiü millete ebîküm İbrahime hüve semmâküm-ül-müslimin) fermân-i saâdet-rehîn-i hikmet-karin müsted'âsmca muayyen ve mukarrer bilmeleriyle, inşaeilâh-ül-melik-ül-gaffâr, mâsadak-ı naas-ı kerîm-i (fenzurü ilâ asâr) yani geiecek nevbohar-i cennet-disâr-i nüzhet-şiârda ferzend-i ızzetmend-i kâmkâr-ü saadet-yâr, şehzade-i kâmbin-ü

²²² Metin And, **a.g.e.**, s. 54, 55.

²²³ Hilmi Uran, **Üçüncü Sultan Mehmed'in Sünnet Düğünü**, 1941, s. 10.

hılâfetgirdâr, nevr-i pürnûr-i riyâz-ı madelet-ü kâmranı, gonçe-i bağçe-i saltanat-ü bahtiyârî, dürr-i şâhvâr-i sadef-i zemîn-ü zaman, neyyir-i tâbdâr-i felek-i emn-ü ermân, mahz-ı lûtf-ül-lah-il-vehâb-il-men-nân, semiyî-i hazret-i habib i yezdan oğlum Mehemed hân-ın (enbeteh-ül-lâhü nebâten hasenen ve ergedehü liveresat-il-mülki mülki müstahsinen) hâlâ nihâl-i bimisâl-i kameti, bâg-u râg-ı devlet-ü nebahette serv-i serref-raz ve şahzâr-i nabl-i hılkati, bûstan-i gîtî-sitan-i izzet-ü celâdette engüşt-nimây-i ashâb-ı kadr-ü imtiyaz olub gülbün-i zât-i sûtûde-sıfâtın gonçe-i mutarrâsı, ki menbet-i devha-i saadet-i cihan-sâye ve menşe-i samere-i şecere-i hılâfet-i ma'delet-pîrâyedir, dest-i bâğban-i sünnetle büirîde ve kat'-ı tig-ı istirahatle çide vü pîçide kılınması vacîbât-i dîn-ü devlet ve mühimmat-i ümür-i şerîatten bilinib, cem'iyyet-i sûr-i sürûr-amiz-i hüsrevâne ve ziyâfet-i hıtân-ı rahat-resân-i pâdişâhâmesine ferag-ı bâl ve şâdümani-i benkemâl ile tasmim ve niyet kılınmıştır.

Hazret-i huday-i bîhemtâ (celleşânühü ve alâ) mebâdisini mübarek ve hümayûn ve hatimesini teyem-mün-i rûz-efzûn ile envar-i meserrete makrûn buyura; bîmemnihi ve keremihi.

Felâcerem, bu' sûr-i pürsürûr-i refahiyet-nişân ve hrtân-i râhat-resân, umûmen erkâni rub'-ı meskûna ilân olunmak, husûsan hıytâ-i hılâfet ve hevze-i hükûmetîme dahil olan ashâb-i merâtib-i câh-ü celâl ve: erbâb-i menâsıb-i izz-ü ikbâl, lâsîyyemâ hükkâm-i nafize-tül-ahkâm ıdâdmdaki emâcid-ü mefâhır-ü e'âzım-ü okâbir, kâbiren an kabir, bu beşaretle mükerrem ve edâ'-i hizmet-i tehniyetle muhterem kılınmak âbâ'-i kirâm-i cennet makamım ve ecdâd-i ızâm-i mağfiret-en-câmım (enârellahü kubûnehüm ve zâde bimezîd-issü-rûr-i hudûrehüm) zamanlarından ilel-ân câri olan deyâdîn-i kerâmet-nişân ve kavânîn-i re'fet-iktirân kabilinden olmağın, bu hususu dahi sana ilân için umdet-ül-a'yân bişenef-il-ezyed dergâh-i muallâm çâşnîgîrlerinden Mehmed (zîde mecdühü) irsal olundu.

Buyurdum: Olıgelen âdet-i hasene ve câri olan kaide-i müstahsene üzre sen dahi edâ'-i hidmet-i tehniyet ve sûr-i sūrûr-efzâ beşaretiyle arz-ı beşâşet. edib kemâkân defterdarlığın emrinde bâhir-üş-şükran olasın ve bu emr-i hümâyûnum ve nişan-i celâdet-makrûnumla kemâyenbegıy amel edib devâm-i devletim düasına iştigal gösteresin.²²⁴

c. Sünnet Merasimi

Şehzadelerin sünnetleri ve sünnet merasimi genellikle düğünün son günlerinde yapılmış. Düğün süresince şehzadelerden başka çevreden gelen çocuklar, fakir fukara çocukları saraydaki iç oğlanlar ve bazı devlet erkanının çocukları sünnet ettirilmişti. Saray çalışanlarının da çocuklarının sünnetleri ile ilgili evrakların bulunduğu görülmektedir. Sünnete kimin katılacağı kimlerin sünnet olacağı belirtilmektedir.²²⁵ Asıl düğünün amacı olan şehzadelerle bütün bu sünnet edilenleri bu esnada yapılan şenlikleri izleyerek düğünün son günlerinde büyük bir merasimle sünnet edilirdi. Şehzadelerin sünnetlerini hekimbaşı yapar, diğelerini ise diğeri hekimler sünnet ederlerdi.²²⁶ Odadaki cerrah kullanacağı takımları çocuğa göstermemek için üstlerini bir mendille örterdi. Çocuğu sünnetçinin odasına getiren kimse çocuğun iki kolunu çaprazvari bir birinin üstüne koyarak arkasından kavrarken diğeri de çocuğun ayaklarını tutardı. Oda kapısındaki hokkabazlar ellerindeki defleri hep birlikte çalarak çocuğun bağırmasını diğeri çocukların işitmemesi için velvele kopartırlardı. O sırada sünnet yapılır ve sarılıp bağlanırdı. Çocuğu birisi kucağına alarak hokkabazların def ve yaygaraları arasında yatağına taşırdı. Diğeri çocuklarla aynı şekilde birer birer sünnet edilir ve yataklarına götürülürdü.²²⁷ 1582 deki sünnette vezirlerden biri olan Cerrah Mehmet Paşa sünnet yapmış, kesilen deri parçasını altın bir tepsi içinde III. Mehmet'in annesi Safiye Sultan'a

²²⁴ Hilmi Uran, a.g.e., s. 55, 56, 57.

²²⁵ BOA. YPRK. AZJ, 38/51. (Tarihi:H. 1316 Z 29 – M. 10 Mayıs 1899)

²²⁶ Mehmet Arslan, a.g.e., s.304.

²²⁷ Abdülaziz Bey, **Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri.**(Yay.hzr.:Kazım Arısan, Duygu Arısan Günay), İstanbul 2000, s.47.

sunmuştur. Sünnette kullandığı usturayı yine altın bir tepsi içinde III. Mehmet'in babaannesi Nurbanu Sultan'a sunmuştur. Sultan Murat Cerrah Paşaya sünnet için 10 bin altın, Nurbanu Sultan 3 bin altın göndermişlerdi. Ayrıca bohça gönderme âdeti unutulmayarak değerli eşyalardan oluşan bohçada gönderilmiştir²²⁸. Mevlit de sünnetle aynı gün yapılır. Sultan mevlitlerinin İstanbul'daki Sultanahmet Camiinde okunması gelenek olmakla birlikte sünnet düğününün Edirne'de yapılması halinde mevlidin Edirne'de Selimiye Camiinde okunması uygun görünüyordu²²⁹.

2. Evlenme Töreni

İlk başta Osmanlı Padişahları nikâhla evleniyorlardı, ilk evliliklerde genellikle siyasal amaçlar güdülüyordu.

Ertuğrul Gazi'nin Domaniç'te Çarşamba bucağında gömülü bir eşi olduğu,²³⁰ Osman Gazi'nin Şeyh Edebalı'nın kızı "Mal Malahan - Bâla" yı gördüğü meşhur bir rüya üzerine nasıl aldığı tarihlerin hepsinde yazılıdır.²³¹ Orhan Gazi ilk eşi Nilüfer Sultan'ın ölümünden sonra (1340) Bizans İmparatoru Kantakuzenos'un kızı Teodora ile evlenmiş, bu münasebetle Silivri'de, daha sonra da İzmit ve Üsküdar'da muhteşem düğünler yaptırıp ziyafetler verilmiştir.²³²

I. Murat'ın şehzadelğinde ve saltanatının başlarında "Gül Çiçek" isimli bir eşinin bulunduğunu ve (1393) tarihinde Bulgar Kralı "Şima" ın

²²⁸ Mehmet Arslan, "Şehzade Sultan Mehmet'in Sünnet Düğünü", **Türkler**, C.XI, Ankara 2002, s. 875; Mehmet Arslan, **Türk Edebiyatının Manzum Surnameler**, s. 305.

²²⁹ Salih Zorlutuna, **XVII yy'ın İkinci Yarısında Edirne'nin Sahne Olduğu Şahane Sünnet ve Evlenme Düğünleri**, Ankara 1965,s. 281.

²³⁰ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s. 61.

²³¹ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s. 61; Metin And, **a.g.e.** s. 14

²³² Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s. 61; Metin And, **a.g.e.** s. 15; J. Van Hammer, **a.g.e.**, C .I, s. 18.

dul hemşiresi Tamar’la evlendiğini biliyorsak da düğünlerine dair esaslı bir bilgi bulunmamaktadır.²³³

Yıldırım Bayezid’in henüz şehzade iken 1380’de²³⁴ Germiyanzade Yakup Bey’in kızı Devlet Şah öteki adıyla Sultan Hatunla evlenme töreni pek parlak olmuştur. Kütahya Simav, Tavşanlı kasabaları etrafındaki arazi ile birlikte gelin çeyizi olarak Osmanlılara geçmiş. Bu şaşalı düğüne civardaki hükümdarlarla Mısır Sultanı da davet edilmiştir.

Yıldırım Bayezid, bu arada kızı Nefise Sultan’ı da Karamanoğlu Ali Bey’e vermiştir ki, Osmanlı Hanedanından ilk dışarıya çıkan bu sultandır. Yıldırım Bayezid (1388) tarihinde Sırbistan Kralı’nın kız kardeşi “Melica” ile evlenmiştir. Bazı tarihlerde bu Prensesin adı “Olivera” olarak geçmektedir.

Çelebi Sultan Mehmed’in Dülkadiroğlu’nun kızıyla, Sultan II. Murad’ın da İsfendiyaroğlu’nun kızı Hatice İlmiye Sultan’la evlendikleri, bunlar için de şenlikler ve düğünler yapıldığı bilinmektedir.²³⁵ 1424’te II. Murad kızkardeşlerini yine siyasi amaçlarla evlendirmiştir.²³⁶ II. Murat bir de Sırp Despotu Georg’un kızı Sırp Prensesi Marya ile de evlenmiştir.²³⁷ Fatih Sultan Mehmet tahta çıkmadan önce 1450’de Dülkadiroğlu Süleyman Bey’in kızı Sitti Hatun²³⁸ ile evlendirilmiştir. Yapılan düğün üç ay sürmüştür.²³⁹

II. Beyazıt da şehzade iken Emir Bey’in kızı “Sultan Hatun”la, daha sonra da “Gülbahar” isminde bir kızla evlenmiştir.

²³³ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s. 62.

²³⁴ Burada geçen 1380 yılı Ali Seydi Bey’den alınmıştır. Metin And bu tarihi 1381 olarak vermektedir.

²³⁵ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s. 63.

²³⁶ J. Van Hammer, **a.g.e.**, C. II, s. 248, 249.

²³⁷ J. Van Hammer, **a.g.e.**, C. II, s. 290; Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s. 64; Metin And, **a.g.e.**, s. 15.

²³⁸ Ali Seydi Bey’in eserinde Dulkadiroğlu Süleyman Bey’in kızı “Gülbahar Sultan” diye geçmiştir. Metin And’ın eserinde Site Hatun olarak geçmiştir.

²³⁹ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s. 64, 65; Metin And, **a.g.e.**, s. 15.

Yavuz Sultan Selim'in eşi "Hafsa Sultan" ise Kırın Hanı'nın kızıdır.²⁴⁰I. Selim'den sonra padişahlar nikâhlanmıyorlardı. Ancak bu kural üç kez bozulmuştur. Kanuni Sultan Süleyman Hürrem Sultan ile evlenmiştir. II. Osman da 1622'de Şeyhül İslam'ın kızıyla nikahlanmıştır. Üçüncüsü ise Sultan İbrahim'in Telli Haseki diye adlandırılan gözdesiyle 1647'de nikâhlanmasıdır.

Padişahların kızlarını, kız kardeşlerini ya da ölen kardeşlerinin kızlarını evlendirmekte çok istekli olmalarının önemli bir nedeni vardır. Daha beşikte iken, öyle ki bir kız doğduğu yıl birine nişanlanır ya da evlendirilir, yaşlı kocası ölünce aynı sultan birkaç kez daha evlendirilirdi. Bunun başlıca nedeni damattan ve diğer devlet ileri gelenlerinden gelen para ve armağanların padişahın bir çeşit açıklarını kapatmaya yaramasıydı. Bu bakımdan bu düğünler armağanların ve çeyizin sergilendiği gösterişli geçit alaylarından oluşuyorlardı. Çoğu kez damat adayı olarak seçilen bu evliliğe zorlanıyordu. Gene çoğunlukla varlıklı ve etkili damatlar seçiliyordu. Örneğin III. Mustafa kızları önce Hibetullah Sultanın sonra da Mihrimah Sultanların ölmesi üzerine gömüldükleri Laleli Camiinin yapılması için iki milyon kuruş harcamıştı. Bu harcamaların bir kısmını geri almak için tek kızı dört yaşındaki Şah Sultan, Sadrazam Ragıp Paşa'dan dul kalan Saliha Sultan'ı da Kaptan-ı Derya Turşu Mehmet Paşa ile evlendirdi. Sadrazam Damat Köse Mustafa Paşa nişanlısına ağırlık olarak büyük paralar ve armağanlar verdi.²⁴¹

a. Sarayda Hanım Sultanların Nikah Töreni

Sarayda hanım sultanların nikâh akdi buyrulduğunda Kubbe-i Hümayun Dairesi'nde minderler, yastıklar ve halılar hazırlanırdı. Bir gün önce şeyhülislâm ile devlet erkânı, kethüda bey tarafından davet edilirdi. Ayasofya şeyhi de Dârüssaâde ağası tarafından davet

²⁴⁰ Ali Seydi, **a.g.e.**, s. 65.

²⁴¹ Metin And, **a.g.e.**, s. 15.

olunurdu. Davet edilenler Bâb-ı Asafi'ye teşrif eder, bir miktar istirahatından sonra hareket edilirdi. Sadrazam kallâvi ve ferace, şeyhülislâm örfi ile ve diğerleri selimî ve mücevveze ve feraceleriyle tertip üzere saraya teşrif ettiklerinde yeniçeri ağası, defterdar, Reisülküttap ve çavuşbaşı ağa Orta Kapı arasında sadrazamı selamlayıp ard arda tertip üzere yürürler. Kubbe-i Humâyûn'da seddin sağ tarafına şeyhülislâm, sol tarafa yeniçeri ağası ve defterdar efendi otururlar. Diğerleri ikinci sedde oturur. Bu sırada Dârüssaâde ağası hanım sultanın vekaletini alarak üstünde seraser samur kürk ile Kubbe-i Humâyûna gelip yeniçeri ağasının üst tarafına oturur. Zülüflüyân elleriyle tatlı ve kahve ikram ederler.

Tayin edilen vakitte hazinedar ağa ve baş muhasib ağa veyahut İrade-i Humâyûn buyurulan iki ağanın şehadetleriyle damadın vekili kethüda beyin vekaletlerini dahi tayin edilen iki ağanın şehadetleriyle, şeyhül islâm tarafından mehr-i muaccel belirlenerek akd ve nikah tamamlanır. Ayasofya şeyhi dua eder ve gelen davetlilere çeşitli hılatlar ve yüklükler hediye edilir. Şerbet ve tatlı ikramından sonra sadrazamın kalkmasıyla merasim tamamlanırdı.²⁴²

b. Evlilik Düğünü Programı

Saliha Sultan ile Halil Rif'at Paşa'nın düğününü anlatan Rif'at Surnamesi'nde evlenme düğünü sünnet düğünü programına göre farklılıklar göstermektedir. Rif'at bu düğünü ziyafetlerin dışında gün gün anlatmamış, sadece ziyafetlerin hangi günlerde kime verildiğini günlerin ismini de zikrederek anlatmıştır. Rif'at'a göre bu düğünün programı aşağıdaki şekildedir.

Düğün hazırlıkları.

Davetiyelerin gönderilmesi.

Düğün başlamadan önce nikahın kılıması.

²⁴² Dündar Alikılıç, "Osmanlı Saray Teşrifatı ve Törenleri", **Türkler**, C.IX, Ankara 2002, s. 884.

Büyük bir kalabalıkla nişan alayının geçmesi.

Vüzerâ, ulemâ ve meşâyihin davet edilmesi.

Padişahın Saray-ı Cedîd'e gelmesi.

Padişahın Cuma günü Hırka-i Şerifi ziyaret etmesi.

Düğünün daha önceden çadırların hazırlandığı Dolmabahçe'de başlaması.

Hanende ve sazandelerin gösterileri.

Rakkasların gösterileri.

Köçek ve çengilerin gösterileri.

Cambazların gösterileri.

Hokkabazların gösterileri.

Fişek gösterileri.

Kandil donanması gösterileri.

Cumartesi günü Mevleviyye, Nakşiyîye, Sünbülüyye, Halvetiyye, Celvetiyye şeyhlerine ziyafet verilmesi.

Pazar günü İstanbul rütbesinde bulunanlara ve Gülşenî, Nuriyye, Rufâî, Ümmî Sinan, Sa'diyye, Hacı Bayram, Kâdiri şeyhlerine ziyafet verilmesi.

Pazar günü hutabâ, eimme ve Bedeviyye, Halvetiyye, Uşşâkiyye şeyhlerine ziyafet verilmesi.

Salı günü yine hutabâ, eimme, din büyükleri ve din alimlerine ziyafet verilmesi.

Çarşamba günü müderrisler, muallimler ve ehl-i haremeyne ziyafet verilmesi.

Perşembe günü mevâli-i fihâm, rütbe-i evvel ricali, reis-i küttâb, defterdar, mektûbî ve kethüda kalemi efendilerine ziyafet verilmesi.

Cuma günü taşra vüzerâsı, kapıcıbaşı ağalar ve diğer efendilere ziyafet verilmesi.

Cumartesi günü diğer vezirler, serasker, kaptan-ı derya, mansûre ferikleri, ma'zuller ve diğer devlet ricaline ziyafet verilmesi.

Pazar günü mansıbsız sekiz vezir, mirimiran, miralay, kaymakam beyler, alay ümenası ve diğer zabıtana ziyafet verilmesi.

Pazartesi günü harem ağası, saray nazın, hazine vekili, sancak beyleri, kethüdalar, patrik ve hahambaşına ziyafet verilmesi.

Sonrası Cumartesi günü elçilere ziyafet verilmesi ve çeşitli eğlenceler yapılması.

Beşiktaş sarayındaki cihazın ziyaret edilmesi.

Sadrazamın cihazı ziyareti.

Şeyhülislamın cihazı ziyareti.

Serasker paşanın cihazı ziyareti.

Kaptan Tahir Paşa'nın cihazı ziyareti.

Müşîr-i Hassa Fevzi Paşa'nın cihazı ziyareti.

Bazı vüzeranın cihazı ziyareti.

Saltanat kurenâsının cihazı ziyareti.

Kethüda Bey'in cihazı ziyareti.

Reis-i Küttâb efendinin cihazı ziyareti.

İkinci rütbe ricalinin cihazı ziyareti.

Çarşamba günü cihaz alayının Beşiktaş Sarayı'ndan Neşatâbad Sarayı'na gitmesi.

Cuma günü damat tarafından velîme ziyafeti verilmesi.

Teşekkür için damadın mâbeyn-i hümâyuna gelmesi.

Cuma günü padişahın cuma namazını kılmak için Neşatâbad Sarayı'na gelmesi.

Düğünün sona ermesi ve vüzerâ, ulemâ ve sulahânın düğünden sonra yerlerine dönmeleri.²⁴³

c. Düğün Davetiyesi Örneği

Münire Sultanın Düğün Merasimine Davet

Bi tevfiyatı teala devletlu ismetlu Münire Sultan aleyhi'şan şan hazretlerinin velime cemiyet-i yümn-i menkabetlerinin mah-ı halin on ikinci perşenbe günü icrası mukarar olduğundan yevm-i mezkurda saat on bir kararlarında müşarun ileyha hazretlerinin Salı bazarında vaki

²⁴³ Mehmet Arslan, **Türk Edebiyatında Manzum Surnameler (Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri)**, Ankara 1999, s. 142, 143, 144.

saray-ı alilerini azimet buyurulması muktaza-i irade-i seniye-i hazret-i şahanedan olmağla yevm ve vakt-ı mezkurede saray-ı mu'alla-yı mezkure-i azimete himem-i aliyelerden şayan buyrula babında emir ve irade²⁴⁴.

d. Evlenme Düğünlerinde Alaylar

Evlenme düğünlerinde ayrı bir özellik olarak “Cihaz alayları,Düğün alayı,ve Cihaz ziyareti”alayları görülmektedir.

1834 yılında Sultan II Mahmud'un kızı Saliha Sultan ile Halil Rıfat Paşa'nın düğünlerinde, Saliha Sultanın cihazı(çeyizi) düğünün on ikinci Çarşamba günü bir alayla Beşiktaş Sarayından Neşatabad Sarayına nakledilmiştir.²⁴⁵ Abdülaziz Beyin eserinde cihaz almanın ve göndermenin mutlaka Pazartesi yapıldığı geçmektedir²⁴⁶. II. Mahmut'un emriyle Cihaz alayı hazırlanmış, bu arada her taraf ziyaretçilerle, alaya katılanlarla dolmuştur. Alay erbabı güzel elbiseler giyerek hazırlanmışlar. Alayda bulunan askerler ve rütbe sahipleri sırayla geçmişlerdir²⁴⁷.

Gelin olan sultanın düğün alayı da kendisinin bulunduğu Eski Saraydan ve yahut Yeni Saraydan itibaren tertip edilirdi. Sultan Osmanlı hanedanına mahsus kırmızı atlas cibinlik içinde olarak araba ile nakil olunurdu. Sultan düğünlerinde iki çifte atlı gelin arabasıyla gelinin gitmesi adetti. Gelin alayında sadrı azam vezirler, devlet erkanı ile düğün münasebetiyle sultanlara mahsus yaptırılan ve Nahıl veya Nakil denilen balmumdan yapılmış süsler alayın önünden giderdi²⁴⁸.

²⁴⁴ BOA, ATŞF, 33/13.(Tarihi:H.1277 B 12 –M. 24 Ocak 1861)

²⁴⁵ Mehmet Arslan,**a.g.m.**, s.188; Mehmet Arslan,**a.g.e.**, s.313.

²⁴⁶ Abdülaziz Bey,**a.g.e.**, s.113.

²⁴⁷ Mehmet Arslan,, **a.g.m.**, s.188.

²⁴⁸ İ.Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı**, Ankara 1988, s.162.

Sultan kocasının konağına gitmeden evvel sarayda çeyizi teşhir edilirdi, Sadrazam ve diğer devlet adamları kendi düğün hediyelerini de oraya gönderirlerdi²⁴⁹.

3. Düğünlerin Mekânı

Düğünler başlamadan aylarca önce, bir düğün mekanı tespit edilir ve bu yer gerekli tüm hazırlıklar yapılarak düğüne elverişli hale getirilirdi. Tespit edilen bu mekanda padişah için özel bölümler yapılırdı. Padişah için yapılan yer bütün düğün alanını görebilecek nitelikte olurdu. Ayrıca şehzadeler için, onların düğün ve şenlikleri seyredilmeleri ve sünnet sırasında kalabilmeleri için mükemmel süslü çadırlar kurulurdu.

1582 düğününde mekan olarak At Meydanı ve çevresi seçilmiştir. Bu yüzyılda hemen bütün şenlikler Topkapı Sarayı merkez olmak üzere At Meydanı çevresinde yapılırdı. At Meydanı bu günkü Sultanahmet Meydanı denilen bölgedir. Daha sonra bu bölgenin önemi azalmış, Şenlik mekanları Haliç, Kağıthane, Ok Meydanı, Boğaziçi, Haydarpaşa Çayırı ve civarına doğru kaymıştır.²⁵⁰

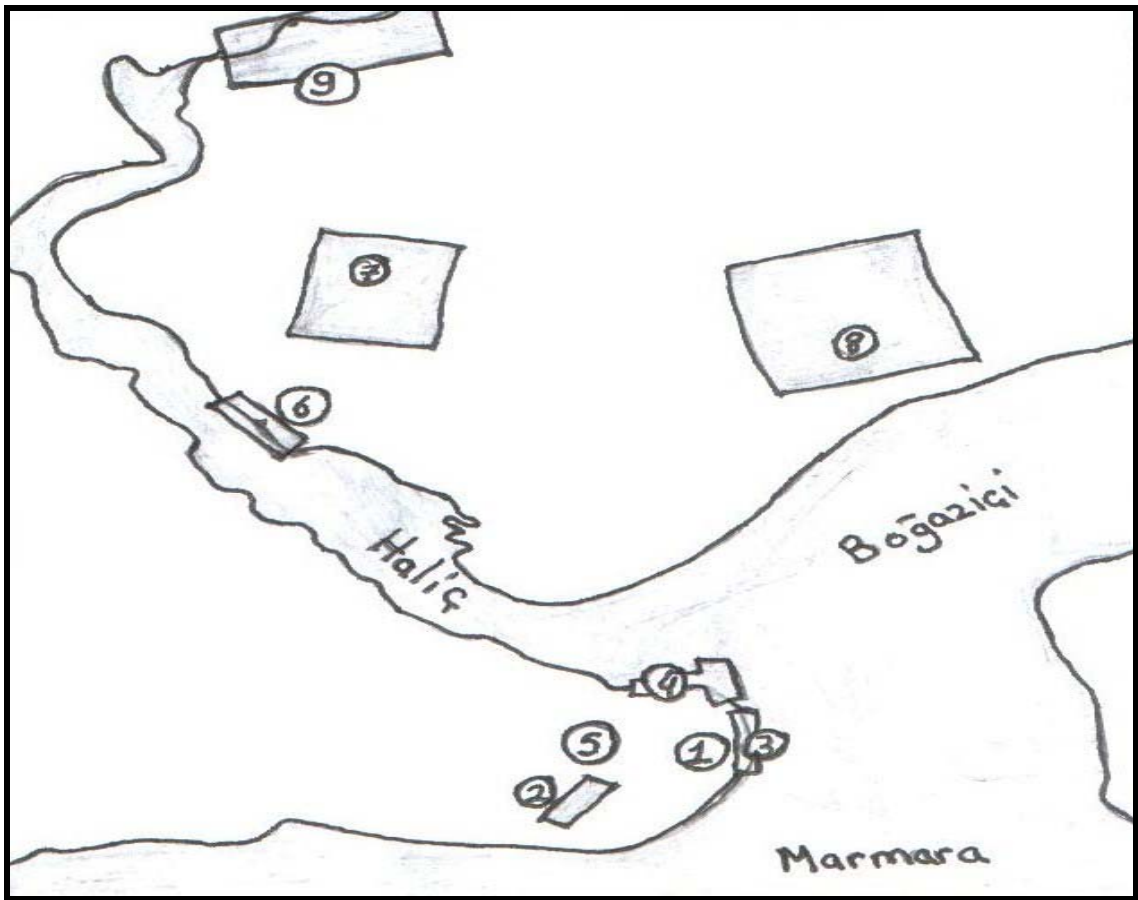
1675'te Edirne'de yapılan sünnet düğünü için alan Saray Meydanı ve çevresi idi. Asıl düğünün mekanı ise o günlerde "Sırık Meydanı, Saray Meydanı" daha önceden "Cirit Meydanı" günümüzde de Talimhane Meydanı olarak bilinen Yeni Saray önündeki geniş alan idi.²⁵¹ Sünnet düğününden on bir gün sonra başlayan evlilik düğününün yeri ise Selimiye Camii'ne yakın olan Damat Mustafa Paşa'nın Timurtaş

²⁴⁹ İ.Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., s.163.

²⁵⁰ Mehmet Arslan, "Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri ve Bu Konuda Yazılan Eserler Surnameler", **Osmanlı**, C. 9, Ankara 1999, s. 177.

²⁵¹ Mehmet Arslan, **Türk Edebiyatında Manzum Surnameler Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri**, Ankara 1999, s. 128, 129, 130.

semtindeki sarayında yapıldı.²⁵² 1365 yılında I. Murat oğullarının sünnet düğünlerini Bursa'da yaptırmıştır. 1389'da I. Murat ve iki şehzadesini de Yenişehir'de evlendi. 1847 yılında tertiplenen şehzadelerin sünnet düğünü, Haydarpaşa çayırında yapılmıştır. 1856 yılında şehzadelerin sünnet düğünü Dolmabahçe ve Beşiktaş saraylarıyla Teşvikiye Camii'nin çevresinde Sakızağacı denilen yerde Ihlamur'un Nişantaşı yöresindeki sırtlarında yapılmıştır. 1870 yılında gerçekleştirilen sünnet düğünü de Dolmabahçe ve Mecidiye kışlasında yapılmıştır.²⁵³

Şenlik Yerleri: 1) Topkapı Sarayı; (2) At Meydanı; (3) İncili Köşk; 4) Yalı Köşkü; (5) Alay Köşkü; 6) Aynalı Kavak (ya da Tersane Köşkü); (7) Ok Meydanı; 8) Dolmabahçe; 9) Kâğıthane.²⁵⁴

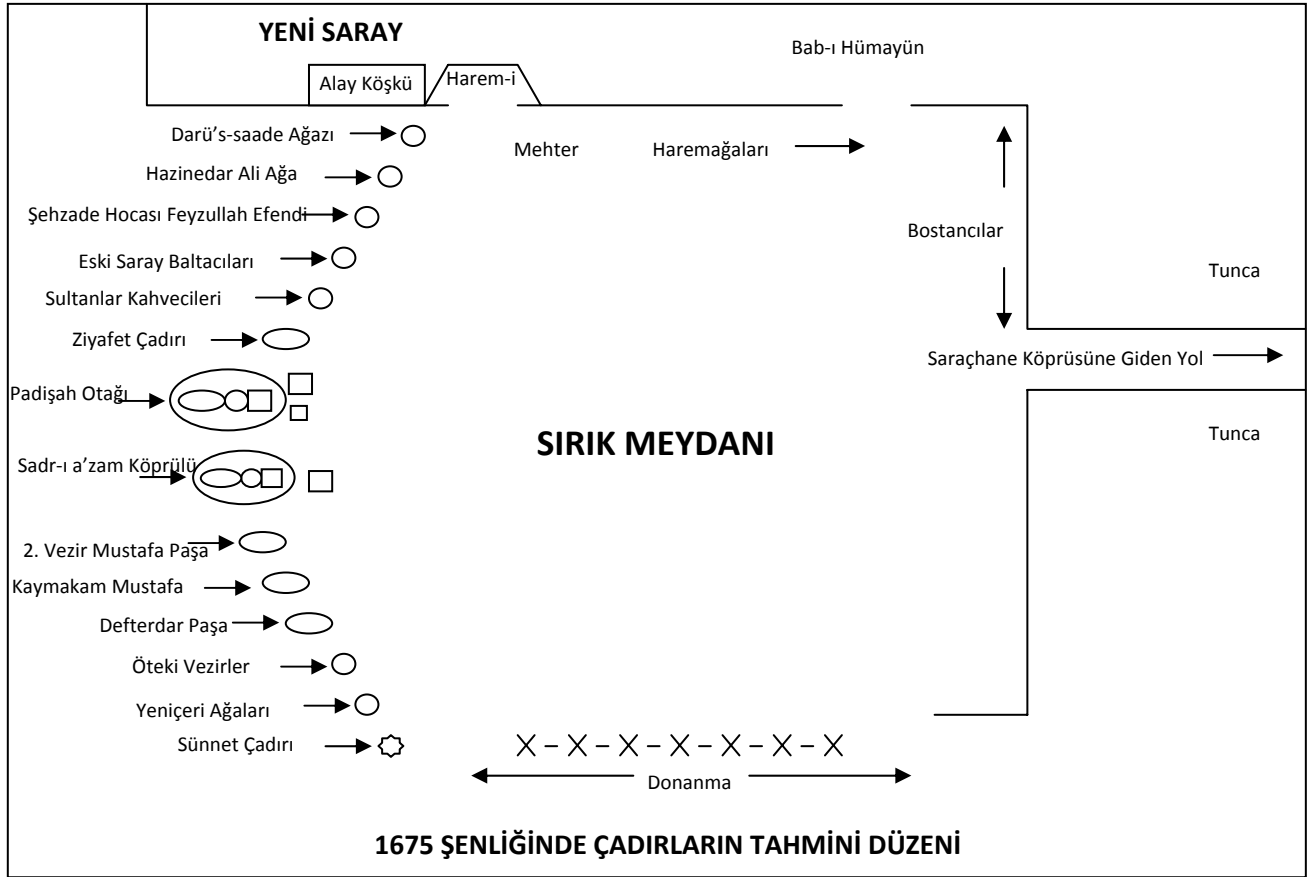
²⁵² Özdemir Nutku, **IV. Mehmet'in Edirne Şenliği**, Ankara 1972, s. 52.

²⁵³ Metin And, **a.g.e.**, s. 49.

²⁵⁴ Metin And, **a.g.e.**, s. 49.

1675 düğününe göre düğün alanında kurulan çadırların yerleri ve çeşitli görevlilerin bulunduğu yerler. Bu alana yedi otağı kuruluyor. Bunlar padişah, şehzade Mustafa, vezirler şeyhülislam ve öteki devlet ileri gelenleri için çadırlar yarım ay biçiminde düzenlenmiştir. Yarım ayın ucunda Darüssaade Ağası, ortasında Padişah ve şehzade Mustafa, yarım ayın öbür bölümünde sırayla uca doğru Sadrazam Köprülü Fazıl Ahmet Paşa, ikinci vezir musahip Mustafa Paşa, Defterdar Paşa, en uçta da Yeniçeri Ağası yer almaktadır.

4. Düğün Mekânının Şeması

1675 düğünündeki çadırların düzenini gösteren temsili şema:²⁵⁵

²⁵⁵ Özdemir Nutku, **IV. Mehmet'in Edirne Şenliği**, Ankara 1987, s. 49; Mehmet Arslan, **Türk Edebiyatında Manzum Surnameler**, Ankara 1999, s. 49.

5. Düğün Hazırlıkları ve Yapılan Masraflar

Düğün ve şenlikler başlamadan aylar önce hazırlıklara başlanır, düğün mekânı tespit edilir, düğün için gerekli olan yerlerin yapımı, davetlilerin ağırlanması, yemekler, oyunlar, gösteriler, hediyeler, nahıllar, ateş işleri ve diğer masraflar için binlerce altın harcanırdı. Bu masraflar o kadar fazla oluyordu ki bazen halkın hoşnutsuzluğuna da sebep olabiliyordu. Çünkü bunlar gözle görülür biçimde bir savurganlıktı.²⁵⁶

Düğün hazırlıkları ve yapılan masraflara bir örnek olması açısından IV. Mehmet tarafından Edirne’de yaptırılan 1675 sünnet düğününün ön hazırlıkları ve masrafları konusunda kaynaklardan şu bilgiler tesbit edilmektedir.

Şenlik hazırlıklarına 1674 yılının sonunda başlandı ve geceli gündüzlü çalışma sonunda altı ay içinde tamamlandı. Bu şenliğin büyüklüğü yapılan hazırlıklardan, çağırılan oyunculardan, hünerbazlardan, gösterilerin çeşitliliğinden, verilen ziyafet ve pişkeşlerden çok iyi anlaşılmaktadır. İstanbul’dan en usta ateşbazlar, Türkiye’nin çeşitli yerlerinden ve İran’dan güreşçiler, ip cambazları, mukallitler, hayal ve kukla ustaları getirilmişti. Hatta Venedik’ten bir opera topluluğu getirilmesi düşünülmüş ama geç harekete geçildiği için bundan vazgeçilmişti.²⁵⁷

Şenliği hazırlamak ve yürütmek görevi eski Defterdar kaymakamı Durmuş Mehmet Efendi’ye verildi. Saray haremının gösterileri seyredebilmesi için gösteri alanına bakan Alay Köşkü’ne küçük bir ek bina yaptırılması için Mehmet Efendi görevlendirildi. Ziyafetler için

²⁵⁶ Mehmet Arslan, ‘Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri ve Bu konuda yazılan eserler: Sûrnâmeler’, **Osmanlı**, C. IX, Yeni Türkiye Yay, Ankara 1999, s. 176.

²⁵⁷ Özdemir Nutku, **IV. Mehmet’in Edirne Şenliği**, TTK, Ankara 1972, s. 43.

İstanbul'dan Merzifon'lu Hüseyin Ağa getirilerek aşçıbaşı yapıldı ve yanına 150 saray aşçısı ile 300 taşra aşçısı verildi. Ayrıca kahve, şerbet ve buhur dağıtmak için Eski Saray'dan 50 ve Zülfiyan'dan 50 olmak üzere 100 baltacı seçildi. Şenlik başlamadan 37.000 tavuk, 5.000 kaz, 6.000 ördek getirildi ve kullanılmak üzere 4.000 ağaç sini, 2.000 sahan, 200 büyük kazan, 3.000 mevlut tabağı, 7.000 adet tabağı, 1.500 kavanoz, 1.600 cam tabak, 3.000 çini tabak sağlandı.

Düğün için gerekli olan nahılların, şeker işlerinin ve çeşitli düğün malzemesinin yapım yeri olarak Sultan Selim Vakfı'ndaki "Odahây-i kebir" denilen han kiralanarak şenlik mutemedi Mehmet Efendi'nin emrine verildi. Burada yoğun bir çalışma sonucunda büyük ve küçük nahıllar, şekerlemeler, şeker tasvirler, çeşitli malzeme hazırlandı. Sünnet için iki büyük, kırk küçük nahıl hazırlandı ve bu işlerde 200 kadar şekerciyan ve 150 nahılcıyan çalıştı.

Edirne'deki büyük hanlardan biri olan Ayşehatun hanı boşaltılarak, fişekçi, ateş oyuncularını, hokkabaz, cambaz, çeşitli hüner gösterenler bu hana yerleştirildi. Defterdar Ahmet Paşa'nın ağalarından Durmuş Ağa ya da bu hanın sorumluluğu verildi. 300 kadar fişekçi, ateşbaz ve tasvirci, gösterilerinin malzemelerini burada hazırladılar.

Şehzade Mustafa'nın alaya hazırlanacağı Eski Saray'ın onarılması için de ferman çıktı.

Mısır muhafızı Hüseyin Paşa'dan 150 oyuncu, 200 deve sürücüsü, 1000'in üstünde de meş'aleci istendi. Bundan başka çeşitli görevlerde kullanılmak üzere 300 Tersane forsası seçildi. Bu şenlikte daha yüzlerce kişi görev almıştır.

O dönemin önemli oyuncu kolları da bu şenliğe getirildi. 150 kişilik Mısır oyuncularının yanı sıra 200 kişilik Cevahir Kolu, 300 kişilik Ahmet Kolu ve yine sayıları 100'ün üstünde olan Edirne Yahudi Kolu her gün oyun oynamak üzere getirilip hazır bir duruma sokuldu.²⁵⁸

Osmanlı tarihi incelenerek bu listeleri alabildiğince uzatmak mümkündür. Bunlara padişahların düğün sırasında dağıttıkları altın ve gümüşleri, dinarları, akçeleri de eklemek gerekir. Verilen çok değerli hediyeleri de en büyük masraflar olarak tespit edip gözardı etmemek gerek. Bu tür harcamalar padişahın bir nevi ihtişam, zenginlik ve gövde gösterisiydi ama her şeye rağmen bunların bir israf, bir savurganlık olduğu da inkar edilemez bir gerçektir. Fakat en ilginç olanı Osmanlıların devlet anlayışına uygun olarak bu masrafların defterlere geçirilmesidir. Yapılan harcamalar kime, ne için olduğu, kimlere hangi hizmet karşılığı neler verildiği, gelen armağanların sahipleri ve değerleri kuruşu kuruşuna ihracat defterine ve diğer belgelere geçirilmiştir.²⁵⁹ Bununla ilgili olarak Nemika Sultan'ın çeyiz masrafiyla ilgili belge bulunmaktadır.²⁶⁰ Sultan Abdülaziz Han'ın kızları Saliha, Nazime Sultanları ile Cemile Sultan'ın kızı Gonca Hanım Sultanın düğün merasimlerinin yapılması için bir belge bulunmaktadır.²⁶¹

6. Düğünlere Davet Edilenler

Düğüne davet edilenler daha önceden kendilerine ayrılan ve özel bir şekilde hazırlanan yerlerde protokol sırasına göre otururlar ve düğün süresince yapılan eğlenceleri izler kendilerine verilen ziyafetlere katılırlardı. Yabancı devletlere ve İstanbul dışında bulunanlara düğün davetiyeleri bir yıl önceden gönderilirdi.²⁶²

²⁵⁸ Özdemir Nutku, **a.g.e.**, s. 44, 45.

²⁵⁹ Mehmet Arslan, **a.g.m.**, s. 176.

²⁶⁰ BOA, DUİT, 6/35. (Tarihi:H. 1329 C 06 – M. 4 Haziran 1911)

²⁶¹ BOA, YA.RES., 30/15. (Tarihi: H.1302 L 14 – M. 27 Temmuz 1885)

²⁶² Mehmet Arslan, **Türk Edebiyatında Manzum Surnameler**, s.149.

Davet edilenler sırasıyla şunlardır: Fransa Sarayı, Alman İmparatoru, Venedik Doğu, İran Şahı, Gürcistan, Hint Sultanları,²⁶³ Dubrovnik, Venedik, Leh ve Çek Melikleri; Boğdan, Rus, Eflak Kralları; İspanya Doğu; Portugal ve Kenc Kralları; Tatar Hanı, Mekke Şerifine davetiye gönderilirdi.

Rumeli beylerbeyi, Anadolu beylerbeyi, Cezayir kaptanı, Yunan hakimi, Karaman hakimi, Yeniçeri ağası, Mîr-i alem, Kapıcıbaşı, Mirahur-ı kebir ve sagir, Çakırcıbaşı, Şahincibaşı, Bölük ağaları, Çavuşbaşı, Sekbanbaşı, Kapıcılar kethüdası, Reis-i küttab, Cebecibaşı, Bağdat emiri, Karaman mirimiranı, Şam valisi, Âmid valisi, Halep paşaları, Lahsa mirimiranı, Cezayir hanı, Bitlis hakimi, Defterdarlar, Emirler, Harem ağaları, Vezirler, Yeniçeriler, Solaklar, Peykler, Özbek hanı, Acem şahı, Acem şahmın oğlu, Nişancı, Halep valisi, Mısır valisi, Basra ve Irak-ı Arab valisi, Şehr-i Zol valisi, Erzurum valisi, Van valisi, Diyarbakır valisi, Rum valisi, Yemen valisi, İstanbul patriği, İstanbul Yahudileri düğüne davet edilirdi.

Ayrıca Sadrazam, Şeyhülislam, bazı ma'zuller, İstanbul kadısı, Eski Selanik kadısı, Selanik kadısı, Altmışlı müderrisler, Hariç müderrisleri, Kırklı müderrisler, yüzellili kadılar, Müftü, Eski kazaskerlerden, Anadolu kadısı, İstanbul kadısı,, Diğer kadılar, Bölük ağaları, Bölük halkı, vaizler, hafızlar, imam ve hatipler, Rumeli ve Anadolu Zeamet ve tımar sahipleri Galata azapları, Sipâh-ı derya, Sâdat ve Eşraf, Bargâh-ı saltanat ağaları davet edilirdi.²⁶⁴

1582'de yapılan düğüne iki kişi çağırılmamıştı: Anadolu ve Rumeli kadı askerleri, bu iki yüksek hakimın düğün müddetince evlerinde

²⁶³ Hilmi Uran, **a.g.e.**,s.8.

²⁶⁴ Mehmet Arslan, **Türk Edebiyatında Manzum Surnameler**, s. 150.

oturarak kendilerine arz edilen şer'i davalara bakmaları padişah tarafından uygun bulunmuştu.²⁶⁵

Ayrıca davet edilen esnaflar da vardır. Ali Sur namesinde 1582'deki düğünde geçen esnaf sayısının altmış beş civarında olduğu verilmiştir.²⁶⁶ Metin And'ın eserinde geçen sayı ise yüz yetmiş dokuzdur.²⁶⁷ Aynı düğünü anlatan Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesindeki 1344 numaralı "Surname" ile Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu NO: 672 deki "Surnameler" de geçen esnaf sayısı yüz elli civarındadır.²⁶⁸ Hilmi Uran'ın eserinde ise sayının yüz kırk sekiz olduğu bildirilmektedir.²⁶⁹

Bu esnafların sanatlarını göstererek padişahın huzurundan geçmeleri adetti. IV.Mehmet bu sünnet düğünü münasebetiyle memnuniyetini beyan etmek için sadrazam Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa'ya elli ve diğer vezirlere kırkar esame vererek bunları herkesin kendi maiyetine dirlik yani maaş olarak tevzi eylemelerini emretmişti. Bu düğünlerde hokkabaz, canbaz, perendebaz, hayal-i zıl denilen karagöz, at koşumları, muhtelif fişenk oyunları, yağlı direk, göğüs üzerinde örsle nal yapmak vesaire gibi hüneler gösterilmiş. Şekercilerin yaptıkları bahçe ve hayvanat resimlerini havi tepsiler bilhassa XVI. asırda pek meşhurdu.²⁷⁰

7. Hediyeler

Düğünlerde verilen hediyelerin, veriliş şekilleri ve değerleri o devrin kültür hayatını, ihtişam ve zenginliğini göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca gelen bu hediyelerle hazine zenginleşmiştir. Sünnet ve

²⁶⁵ Hilmi Uran, **a.g.e.**, s. 16.

²⁶⁶ Mehmet Arslan, **Türk Edebiyatında Manzum Surnameler**, s.228.

²⁶⁷ Metin And, **Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları**, Ankara 1982, s.234.

²⁶⁸ Mehmet Arslan, **a.g.e.**, s.228.

²⁶⁹ Hilmi Uran, **a.g.e.**, s.35.

²⁷⁰ İ.H.Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı**, Ankara 1988, s.111,112.

evlenmelerde gelen hediyelerin içine çeyizlerde katılabilir. Esnaf loncaları da Padişahın önüne gelince değerli hediyeler sunuyorlardı. Yabancı elçilerin verdikleri hediyelerde çok değerliydi. Saray çevresinden vezirler ve devletin ileri gelenlerin hediyeleri de dikkate değer nitelikte olurdu. Biz burada verilen hediyelere örneklerle yetineceğiz. Hediyelerin hepsini sıralamaya kalkarsak ayrı bir tez konusu oluşturur.

Sünnet düğünlerinde pederi derhal oğlunun yanına gelip hatır sorar, oğlunu sever ve okşardı. Oğluna altın mineli saat veya tek taş bir pırlanta yüzük ile özel olarak hazırlattığı oyuncakları verirlerdi. Diğer çocukların da ayrı ayrı yanlarına gider hepsine bir örnek saat veya eş oyuncaklar vererek sevip okşarlardı. Daha sonra çocuğun annesi gelir, oğlunun hatırın sorar, sever, okşayıp hediyesini vererek hareme geri dönerdi. Bundan sonra gelen misafirler sünnet çocuğunu görerek hediyelerini bırakırlardı.²⁷¹

Yıldırım Beyazid'in Germiyanoglu Yakup Beyin kızı Sultan Hatunla evlenmesinden dolayı çeyiz olarak Kütahya, Simav, Tavşanlı kasabaları Osmanlılara geçmiştir. Aynı düğünde Rumeli Beylerbeyi Evrenos Bey yüz köle ile yüz cariyeden on kölenin ellerinde içleri altınla dolu altın tabaklar ve öteki on kölenin ellerinde dahi içleri gümüş dolu gümüş tabaklar seksen kölenin de ellerinde saf gümüşten kadehler şamdanlar, leğen ve ibrikler olduğu kaydedilmektedir.²⁷²

En gösterişli düğün olarak kabul edilen 1582 yılında gelen hediyelere örnek verecek olursak.

²⁷¹ Abdülaziz Bey, **Osmanlı Adet Merasim ve Tabirleri** (Yayına Hazırlayan Kasım Arısan, Duygu Arısan, Günay), İstanbul 2000, s.45,46.

²⁷² Ali Seydi Bey, **Teşrifat ve Teşkilatımız**,(Hazırlayan: N.Ahmet Banoğlu),Tercüman 1001 Temel Eser No:17,s 63.

Vezir-i Azam Sinan Paşa, Padişah için gayet mükellef eyerler vurulmuş cins beş at ile şehzade için altınlar içinde ve incili gaşiyeler vurulmuş, üç at ve ayrıca da muhteşem libaslar takdim etmiştir. Sinan Paşa'nın bu hediyelerine kırk bin altın kıymet taktir edilmiştir. İkinci vezir Siyavuş Paşa'nın hediyeleri yirmi bin altın kıymetinde sekiz at ile sırmalı kumaşlardı.

Üçüncü vezir Hadım Mesih Paşa, ikisi mükemmel eyerlenmiş dört at ile otuz bin altın kıymetinde yüz elli kat elbise takdim etmiştir.

Dördüncü vezir Cerrah Mehmet Paşa'nın hediyeleri on beş bin altın kıymetinde atlardan, libaslardan, kölelerden ve gümüş oyuncaklardan ibaretti.

Lehistan elçisi Filipoveski, iki dok köpeğiyle altı yük samur kürk getirmiştir. Her yükte deri bulunuyordu ve her yükün değeri bin altın tahmin ediliyordu.

Transilvanya elçisi Ladislas çifte dipli yedi gümüş kupa ile sanatkarane işlenmiş yedi gümüş tepsi, iki gümüş leğen, ikisi altınlı dört avize takdim etmiştir.

Kırım ve Kıpçak Hanı Mehmet Giray Han onu samur, beşi zerdeva, beşi kakum onu da diğer kıymetli postlardan oluşan otuz yük kürk, sincap kürkleri, şahin, balaban. Beş ayı balığı dişi, köle olarak yirmi Hıristiyan delikanlısı. Çerkez ve Boğdanlı gulamlar. Birçok cariye.

Alman elçisi kırk bin duka kıymetinde üç gerdanlık ile ayrıca beş parça elmas ile gayet güzel iki madalyon ile bir de yaban domuzu getirmiştir.

Fas ve Marakeş sultanlarının da elçilerle takdim ettikleri hediyeler şunlardır. Sedef bir sandık içinde çok kıymetli bir tesbih, sırmalı iki seccade, dört ipek seccade, altın ve murassa eyer, balıkçıl kuşunun tüylerinden yapılmış kıymetli ve mücevherli bir sorguç, incili ve elmaslı üzengiler, top top ipekli ve sırmalı kumaşlar, altın üzerine tutturulmuş inciler ayrıca dört bin altın takdim etmişlerdir.²⁷³

1582 de yapılan düğünde dünyanın birçok yerinden hediyeler gelmiştir. Ayrıca bu kadar yüksek değerde hediyeler arasında mizac-ı şahaneye en uygun hediyeyi bulup takdim etmek kendisi için bu kadar masraflı sünnet düğünü yapılan şehzade Sultan Mehmet'e nasip olmuştu. Şehzade babasına körpe ve son derece dilber bir cariyeye takdim etmiş ve III. Murat bundan pek memnun kalmıştır.²⁷⁴

B. Doğum Törenleri (Viladet-i Hümayunlar)

Sarayda doğum yaklaştıkça haremde tek hakimi olan hükümdar anneleri, hemen oğluyla konuşur, doğum için yapılacak elbise, alınacak mücevherat vb. ile doğrudan doğruya kendisi meşgul olurdu. Doğum için haremde bulunan büyük odalardan birisi ayrılırdı. Kadını doğurtacak ebe ile doğacak çocuğu emzirecek sütanne de saptanırdı. Doğum odası baştan başa süslenirdi. Doğum için hazırlanan yatak takımları inciler ve sırmalarla süslenir; yatağın üzerine asılan cibinlik yakut, zümrüt ve incilerle işlenmiş kırmızı atlastan olurdu. Bu kırmızı renk Osmanlı hanedanına mahsus olduğundan o rengi başkası kullanmazdı.²⁷⁵

Doğum odasının en süslü yeri kadın efendinin yattığı yatak değil doğacak sultanın uyuyacağı beşikti. Beşiğin yapılmasına, süslenmesine

²⁷³ Hilmi Uran, **a.g.e.**, s. 23,24,29,30; Mehmet Arslan, **a.g.e.**, s. 160,161; Mehmet Arslan **a.g.m.**, s.875,876,877.

²⁷⁴ Hilmi Uran **a.g.e.**, s. 27; Mehmet Arslan, **a.g.m.**, s. 877.

²⁷⁵ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.167.

özellikle çok dikkat edilirdi. XVII. asırdan beri görülen usule göre şehzade ve sultanların doğumları hatt-ı humayunla sadrazama bildirilirdi. Doğan çocuk erkek ise sadrazama götürülen hattı Darüssaade ağası, kız ise yüksek rütbeli bir saray ağası götürürdü.

Bir padişah çocuğu doğduğunda bunun ilanı da teşrifata ve geleneklere göre yapılırdı. Sultan doğar doğmaz ilk olarak Darüssaade ağasına haber verilir. Ağa, oda lalası vasıtasıyla silahdar ağaya müjdeli haberi gönderir. Silahdar ağa padişahın bir çocuğu olduğunu saraya ilan ederdi. Bu haber üzerine enderunda bulunan her oda doğum şerefine erkek ise beş, kız ise üç kurban keserek sultanın doğumunu kutlardı.²⁷⁶ Topkapı Sarayı'nın deniz kıyısında bulunan topları, eğer doğan şehzade erkek ise yedi, kız ise üç defa atış yaparlar. Top atışı günde beş defa tekrarlanarak mesut doğum halka ve devlet ricaline duyurulurdu.²⁷⁷

Padişahın ilk çocuğu hanedanın devamına işaret ettiğinden dolayı İstanbul'da atılan toplardan başka büyük merkezlerde de ayrıca haber gönderilerek halka ilan edilirdi. Buna örnek olarak III. Mustafa 14 Mart 1759 günü Hibetullah Sultan doğduğu ve ilk çocuğu olduğu için yedi gün yedi gece şenlik istedi. Doğumdan bir ay önce tüm esnaf gerekli hazırlıkları yapması için uyarılmış pek çok şiirler yazılıp tarih düşürülmüştü. Yedinci günü bir vezir Sultana öteki vezirler adına bir altın beşik armağan etti. İmparatorluktaki tüm valilere şenliklerin her yerde yapılması için haber salınmıştır.²⁷⁸ Saliha Sultan'ın doğum gününde üç gün top şenliği yapıldığına dair belge bulunmaktadır. Padişahların doğum günü münasebetiyle hafif suçlardan mahkum olanları affettikleri görülmektedir.²⁷⁹

²⁷⁶ Mehmet Arslan, **Osmanlı Makaleleri**, İstanbul 2000, s.496; Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.39; Dündar, **Alikılıç, a.g.m.**, s.883.

²⁷⁷ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.39; Dündar Alikılıç, **a.g.m.**, s.883.

²⁷⁸ J. Van Hammer, **a.g.e.**, C.XVI, s.35,36 ;Metin And, **Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları**, Ankara 1982, s.20; Ahmed Rasim, **Osmanlı Tarihi**, İstanbul 1994, s.89.

²⁷⁹ BOA, C.SM, 40\2013(Tarihi:H. 1226 Ş 09-M. 29 Ağustos 1811); BOA, DH. MKT, 1579\65 (Tarihi:H. 1306 R 25-M. 29 Aralık 1888)

Padişahın erkek veya kız çocuğu doğduğu zaman bir hattı hümayunla derhal Paşakapısına bildirilir ve doğumun ertesi günü sadrazam, şeyh-ül islam, vezirler kazaskerler nakib-ül eşraf, yeniçeri ağası, şıkk-ı evvel defterdarı, reis-ül küttaf tebrik için saraya giderler ve padişah tarafından kendilerine kürk ve hil'at giydirilirdi.

Doğumun üçüncü günü sadrazama şerbet gönderilmek usulüdü. Bu doğum meselesi bir hükümlerle eyalet valilerine ve mahalli kadınlara bildirilerek şer'i mahkeme sicillerine kayıt olunurdu. Doğan çocuk erkek ise keyfiyetin hattı hümayunla ve Darüssaade ağası vasıtasıyla sadrazama tebliği kanundu, kız ise hazineदार ağa veya münasib birisiyle bildirilirdi. Doğum tellalarla halka ilan olunur ve Paşakapısında mehterhane denilen bando çalardı.²⁸⁰

Yeni doğan şehzadenin hizmetine usta denilen yirmi kadar genç kız tayin edilir ve validesi çocuğun bakılmasına ve büyümesine nezaret ederdi. Doğum olduktan sonra sarayın Bab-ı Humayun kapısı önünde çok seçkin iki avize, kandil ve oymalarla süslenip aydınlatılmış bir tak kurulurdu. Kapı ve duvarlar altın ve gümüşle işlenmiş ağır, parlak kumaşlarla donatılır, bayraklarla süslenirdi.²⁸¹

Padişahın doğum günü münasebetiyle yapılacak resmi tebrik ve törenlerle ilgili resmi evraklar bulunmaktadır. Burada yapılacak merasimin haftanın hangi günü, nerede olacağı, kimlere haber verileceği, resmi kıyafetin giyileceği bildirilirdi. Örneğin 1312 tarihli bir belgede pazartesi günü saat dört de resmi tebrik olacağı yazmaktadır.²⁸² Padişahların doğum günü münasebetiyle yapılacak masrafların karşılanmasıyla ilgili belgeler de bulunmaktadır.²⁸³

²⁸⁰ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.171.

²⁸¹ Dündar, Alikılıç, **a.g.m.**, s.885; Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.40,41.

²⁸² BOA, DH MKT 343/8.(Tarihi:H. 1312 Ş 15 – M. 11 Şubat 1895)

²⁸³ BOA, DH MKT 2434/102. (Tarihi:H. 1318 Ş 20 – M. 13 Aralık 1900)

1. Beşik Alayı

Yeni doğan sultanın ya da şehzadenin beşiğinin Darphane'den çıkarılıp hususi merasimle Harem dairesine gönderilmesine kadar cereyan eden ananelere “Beşik Alayı” denirdi.²⁸⁴ Beşik alayı, padişah çocuklarının doğumlarında birisi valide sultan, birisi sadrazam tarafından hazırlanan iki donanmış müzeyyen beşik vesilesiyle yapılan bir olaydır.

a. Valide Sultanın Beşik Alayı: Çocuk doğunca padişah validesinin evvelden hazırlatmış olduğu beşik, yorgan ve sırmalı puşide denilen beşik örtüsü merasimle ve alayla Eski Saraydan yeni saraya nakil olurdu.²⁸⁵ Beşik Hazine kethüdası tarafından Darphane'de gümüş kabartmalı olarak yaptırılırdı²⁸⁶.

Alay için bir gün evvel kethüda bey tarafından emir-i aleme ve sultan kethüdalarına ve Darüssaade ağası yazıcısı tarafından da Haremeyn evkafı memurlarına belirlenen saatte Eski sarayda bulunmaları için tezkireler yazılırdı. Davetliler gelince alayın hazır olduğu teşrifatçı tarafından haber verilir. Valide Sultanın baş ağası beşiği dışarı çıkarıp valide sultanın kethüdasına verir o da valide Sultanın kahveci başısına verir. Bu sonuncusu beşiği başının üzerine alır yorganı ikinci kahveci başı ve puşideyi üçüncü kahveci başı alarak alay düzeniyle yürünürdü.

Alay Eski Sarayın Bayezid Camisi etrafındaki buğdaycılar kapısından çıkıp, Divanyoluyla Desterecilerden Ayasofya ve Acemi Oğlanı kulluğu önünden, dört yol ağzından geçip bab-ı hümayundan içeri girer ve orta kapıya gelince herkes atlarından iner ve iki sıra dizilirlerdi. Evvela ağalar ve sonra alay erkanı orta kapıdan girip harem-i

²⁸⁴ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.39; Dündar Alıkcı, **a.g.m.**, 883.

²⁸⁵ İ.H.Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.168.

²⁸⁶ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.39.

hümayunun araba kapısına giderler ve burada Darüssaade ağası beşik ile yorgun ve puşideyi karşılardı. Valide sultanın baş ağası puşide ve yorganı öpüp Darüssaade ağasına teslim eder ve o da yazıcı efendiye verirdi. Bundan sonra Darüssaade ağası önde ve harem ağaları etrafında olduğu halde evvela puşide sonra yorgan ve en arkada beşik harem-i hümayuna teslim olunurdu. Darüssaade ağasının gidişinden sonra alay erkanına hilatler giydirilip icab eden atıyyeler verilirdi.

b. Sadrazamın Beşik Alayı: Doğumun altıncı günü altın kaplamalı, elmaslı ve cebinliği işlenen²⁸⁷ doğan çocuğun beşiğine erkeğe buna sorguç ilave edilirdi. Beşik alayında bulunacaklar için bir gün önce sadrazam kethüdası tarafından tezkireler yazdırılırdı. Diğerlerine de haber verilirdi. Hazırlanan beşik paşa kapısında sadrazam tarafından kethüdaya teslim edilir. Beşiği binek taşına kadar götürüp, sadrazamın baş çuhadarına teslim ederdi. Çuhadar beşiği başı üzerine alır, yorganı ikinci çuhadar ve puşideyi de mehter başı başları üzerlerine alarak Paşa kapısına çıkarlar ve arkadan da mehterhane çalarak tertip üzere yürürlerdi. Alay Divan yolu caddesinden gider ve Bab-ı hümayundan içeri girerdi.²⁸⁸

Valide beşik alayında olduğu gibi orta kapıdan girildikten sonra bu beşik ve teferruatı harem kapısında Darüssaade ağası tarafından karşılanır ve kethüda bey tarafından ağaya teslim edilirdi. Kahya kadın vasıtasıyla harem-i hümayuna verilen beşiği padişah görürdü. Darüssaade ağası tarafından kethüda beye çuhaya kaplı samur kürk giydirilip diğer alay erkânına da hil'atler ve atıyyeler verilirdi.²⁸⁹

Kahya kadın bu beşiği lohusa kadınefendinin merasim odasına taşıtırdı. Kadınefendinin sağında sultanlar ve diğer kadınefendiler ve

²⁸⁷ Ali Seydi Bey, **a.g.e.**, s.55.

²⁸⁸ İ.H. Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.169.

²⁸⁹ İ.H.Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.170.

solunda vekillerin hanımları olduğu halde kahya kadın beşik ile içeri girince hepsi birden hürmetle ayağa kalkarlardı. Önce lohusa kadınefendi ve ondan sonra sultanlar ve kadınefendiler ile sülale eşleri beşiğe birer avuç altın para atarlardı. Bu paralar atıldıktan sonra ebe kadın hale ve icabına göre dualar, ederek herkese amin dedirterek çocuğu resmen beşiğine yatırır ve üç defa salladıktan sonra gene dualar ile çıkarıp kuşağına alınca davetliler beşiği türlü kıymetli hediyeler ile doldururlardı. Bu hediyelerin hepsi ebe kadının olurdu.

Lohusaya davet edilenler üç gün haremdede misafir kalırlardı. Davetliler ayrılırken yeni doğan çocuğa, validesine ve dairelerinde misafir oldukları kadınefendilere kıymetli hediyeler takdim ederlerdi. Şeyhülislamın ailesi bu masraftan muaf tutulurdu. Davetlilere de padişah tarafından değerli hediyeler verilirdi. Lohusa münasebetiyle kına geceleri yapıp oyunlar tertip edilir, cariyeler saz çalar taklit yaparlar ve davetlileri eğlendirirlerdi.²⁹⁰

Saraydaki doğumlar büyük şenliklerle kutlanıyordu. Yapılan şenliklerin süresi ve zenginliği doğan çocuğun kız veya erkek, ilk veya hangi sırada doğmuş olduğuna göre değişiyordu. Yapılan şenliklerde pek çok tutuklu cezaevlerinden salıveriliyordu.²⁹¹ Ayrıca şenliklerde donanma, mehter konserleri, güreş, cirit karşılaşmaları, kandil düzenleri yapıldığı, kurban kesilip tekkelere gönderildiği, dükkanların önlerinin süslendiği, mühr-i Süleymanlar mahyalar, billur avizeler, kandillerle donatılmış fiskiye ve akarsular; hüner ve oyun sahiplerinin gösterileri, ince saz fasılları, çengi ve köçeklerin gösterimleri, top atışlarının yapıldığı, sokaklarda geceleri zurnalı davullu köçeklerin olduğu, çeşitli maskaraların halka gösteriler yapıldığı bilinmektedir.²⁹²

²⁹⁰ İ.H.Uzunçarşılı, a.g.e., s.170.

²⁹¹ BOA, DH. MKT 1579/65. (Tarihi:H.1318 Ş 20- M. 13 Aralık 1900)

²⁹² Metin And, **Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları**, Ankara 1982, s.20.

C. Bed'i Besmele

Şehzade ve Sultanlar beş ya da altı yaşına geldiklerinde tahsile başlamaları esnasında yapılan törendir. Şehzadeye bir hoca tayin edildikten sonra evvela teşrifat üzere tahrir gelip sadrazam, şeyhülislam, kaptan paşa, kazaskerler ve ulema saat kaçta teşrif edecekleri belli olunca Darüssaade ağası tarafından hazırlanan çadırda veya saraydaki köşklere birinde karşılanıp ağırlandırlar. Yemekten sonra padişah önünde rikap ağaları, sol tarafında silahdarlar olduğu halde gelip tören mahalline girerken herkes ayağa kalkıp biraz yürüyerek karşılardı. Çavuşların alkışından sonra padişah şehzadenin getirilmesine izin verirdi. Bunun üzerine bütün davetliler kalkıp Orta Kapıya oradan da yürüyerek Babüssaade'ye giderlerdi. Şeyhülislam ve sadrazam burada biraz dinlenirdi. Bu sırada şehzade de haremden getirilmiş olunurdu. Şehzade yanında lalaları olduğu halde ata bindirilerek tören mahalline getirilirdi. Gelen şehzade, sadrazam tarafından attan indirilip padişahın eli öptürülürdü. Padişah önünde yere serilen iki halının veya örtünün arasına rahle konulurdu. İlk ders için buraya yine sadrazam tarafından kucaklanarak oturtulurdu. Karşısına oturan şeyhülislam elif ve be'den başlayarak alfabenin bir kısmını okuyarak tekrar ettirirdi. Şehzade usulen şeyhülislamdan aldığı bu ilk dersten sonra elini öpmek isterse de şeyhülislam el öptürmezdi.²⁹³ III.Mustafa'nın şehzadesi III.Selim'in bed'i besmelesinde el öpmek isteyince şeyhülislam onu engelledi, kolları arasına aldı ve omzundan öptü.²⁹⁴ Padişahın elini öptükten sonra şehzade davetliler tarafından tebrik edilir, böylece öğrenime başlamış olurdu. Şehzadeye ilk cüzü ve cüz kesesi padişah ya da sadrazam tarafından hediye edilirdi. Davetlilere hil'atler giydirildikten sonra şehzade aynı alayla harem kapısına kadar götürülürdü.²⁹⁵

²⁹³ Dündar Alıkalıç, **a.g.m.**, s.883.

²⁹⁴ J. Van Hammer, **a.g.e.**, C. XVI, s.140,141; Metin And, **Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları**, Ankara 1982, s.23.

²⁹⁵ Dündar Alıkalıç, **a.g.m.**, s.883.

Bed'i besmeleye örnek verecek olursak 1721 yılında İncili Köşk'te şehzade Mehmet, Mustafa ve Bayezid'in derse başlamaları için bir merasim yapılmıştır. Sadrazam, Kaptan Paşa, Şeyh-ül İslam, Defterdar, Rumeli Kadıaskeri, Reis Efendi için çadırlar kurulmuştu. Sarayın birinci ve ikinci imamı Feyzullah ve Abdullah şehzadelere eğitmen olarak seçilmişlerdi. Damat İbrahim saraya gösterişli bir alayla girdi. Sadrazam İncili Köşk'ün önüne dizilmiş görevlileri selamladı. Daha sonra padişah incili Köşk'e geldi. Kızlarağası Beşir ile Damat İbrahim Paşa Padişahın attan inmesine yardım ettiler ve çadırına göturdüler. Bu arada yemeğe oturuldu. Alay birinci avludan ikinci avluya geçti. Önce padişahın en büyük oğlu Mehmet geldi, kollarından Haznedar ve Kızlarağası tutuyordu. Onu öteki şehzadeler izledi. Protokole göre devlet ileri gelenleriyle İncili Köşk'e gidildi. Sultan tahtına oturdu. İki yanındaki halılara da şehzadeler, Sadrazam, Şeyhülislam, Kaptan Paşa, Kadıaskerler, Ayasofya Camii şeyhi oturdu, ötekiler ayakta durdular, Damat İbrahim'in işareti üzerine şeyh bir dua okudu, sadrazam büyük şehzadeyi Şeyhül islamın karşısına oturttu. Silahtar ikisinin arasına bir rahle koydu. Şeyhülislam alfabenin ilk beş harfini gösterdi. Şehzade bunları yineledi. Bu uygulama öteki iki şehzade için de aynen yapıldıktan sonra, çekildiler, devlet görevlilerinin oturmasına izin verildi, kendilerine kaftanlar sunuldu. Şehzadelere çok süslü kuşanmış bir at ve bir değerli kuran verildi.²⁹⁶

Şehzadelere ait Bed'i Besmele Töreni gibi başka törenler de yapılırdı. Bunlar Kuran-ı Kerim'i hatmettikleri ve Buhari-i Şerif isimli hadis kitabını bitirdikleri vakit yapılırdı. Bu törenler ekseri Hırka-i Şerif Dairesinde yapılırdı.²⁹⁷

²⁹⁶ J. Van Hammer, **a.g.e.**,C. XIV,s.66,69; Metin And, **a.g.e.**, s.23.

²⁹⁷ Dündar Alıkcı, **a.g.m.**, s.883, 884.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu'nun saray teşkilatı ve teşrifatı diğer Türk Devletleri geleneğinin devamıdır. Bu gelenek Osmanlı Devleti'ne ulaşmış ve yaşatılmıştır. Osmanlılar teşrifat ve teşkilata çok önem vermişlerdir. Bunları yüzyıllarca yaşatmışlardır. Teşrifat ve törenler birbirinden ayrılmaz bir bütün oluşturmuştur. Yapılan her törenin önceden hazırlığının yapılması, hizmet edecek kişilerin belirlenmesi, kimlerin katılacağı, kimin nereye oturacağı vb. gibi konulardan dolayı teşrifat çok önemliydi. Osmanlılarda sadece resmi iş münasebetlerinde değil günlük saray hayatında da teşrifata uyulduğu görülmektedir. Padişahı görmek isteyen bir elçinin mutlaka teşrifata uyduğu görülürken, aynı şekilde saray halkının birbirini ziyaret etmesinde de belirli kurallara uyulurdu.

Osmanlı merasimlerinde teşrifat işlerini yapan memura Teşrifatî Efendi denirdi. Devlete ait seremoniyi iyi bilir, sarayda ve diğer yerlerde yapılan merasimleri elindeki defterlere göre idare ederdi. Görevlerini iyi yapmaları gerekiyordu. Çünkü protokoldeki bir terslik yüzünden işinden olabileceği gibi hatta canında da olabilirdi. Bu yüzden herkes bu kural ve kaidelere uymak zorundaydı.

Osmanlı Devletinde bu törenlerin olması teşrifatın mükemmel işlenmesi Osmanlı İmparatorluğu'nun büyüklüğünü de göstermektedir. En güçlü zamanlarda şaşalı yapılan düğünler, sünnet törenleri, cülus törenlerinde yapılan şenlikler, ziyafetler, masraflar buna örnek teşkil eder. Ayrıca bu törenler de halk ve yöneticiler arasında bir bütünleşme sağlamıştır. Bu törenlerin yapılması halkın moralini yükseltmiştir. Saraya karşı bir itibar ve güven duygusu oluşmuştur. Osmanlı

Devleti'nin zayıflamasıyla birlikte bu yapılan törenlerin görünüşünde de daha bir sadelik olduğunu görüyoruz.

Çalışmış olduğum bu tezde devamlı ilgimi çeken Osmanlı tarihinden törenleri inceledim. Şehzade ve sultanların doğumları bunu takip eden Beşik Alayı biraz büyüyünce Bed'i Besmele merasimi, şehzadelerin günlerce süren sünnet törenleri, evlendiklerinde düğünler tahta çıktığında cülus töreni, kılıç alayı, padişahların savaşa katıldığı zamanlar Sefer-i Hümayun, Mekke ve Medine'ye gönderilen yardım ve sadakalar, elçi kabulleri, cenaze merasimleri, bayramlar, Hırka-i Şerif gibi merasimler belli başlı törenlerdendir.

BİBLİYOGRAFYA

1. ARŞİV BELGELERİ

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ

ATŞF	DOSYA:33	SIRA:13	Tarih: H.1277 B 12 - M. 24 Ocak 1861
İ.DUİT	DOSYA:6	SIRA:35	Tarih: H.1329 C 06 - M. 4 Haziran 1911
YA RES	DOSYA:30	SIRA:15	Tarih: H.1302 L 14- M.27 Temmuz 1885
YPRK. AZJ	DOSYA:38	SIRA:51	Tarih: H. 1316 Z 29 - M. 10 Mayıs 1899
A.}M	DOSYA:25	SIRA:29	Tarih: H. 1278 M 01 – M. 9 Temmuz 1861
HSD AFT	DOSYA:3	SIRA:65	Tarih: H. 1293 Z 29 – M. 15 Ocak 1877
İDH	DOSYA:488	SIRA:32962	Tarih: H. 1278 L 01 – M. 1 Nisan 1862
İDH	DOSYA:1238	SIRA:96954	Tarih: H. 1308 Z 09 – M. 16 Temmuz 1891
DH MKT	DOSYA:343	SIRA:8	Tarih: H. 1312 Ş 15 – M. 11 Şubat 1895
DHMKT	DOSYA:2434	SIRA:102	Tarih: H. 1318 Ş 20 – M. 13 Aralık 1900
C.SM	DOSYA:40	SIRA:2013	Tarih: H. 1226 Ş 09 – M. 29 Ağustos 1811
DH. MKT	DOSYA:1579	SIRA:65	Tarih: H. 1306 R 25 – M. 29 Aralık 1888
İDH	DOSYA:1373,1317-Z	SIRA:58	Tarih: H. 1317 Z 09 – M. 10 Nisan 1900
DH EUM. ERK	DOSYA:22	SIRA:79	Tarih: H. 1334 Ra 20 – M. 26 Ocak 1916

2. KİTAP VE MAKALELER

- Abdülaziz Bey, **Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri** (Yayına Hazırlayan: Kazım Arısan, Duygu Arısan Günay), İstanbul, 2000.
- Ahmet Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**,(Sadeleştiren; Dündar Günday, Tertip ve Tanzimi; Mümin Çevik) C.I,II, İstanbul 1994.
- Akgündüz, Ahmet, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri** C.I, İstanbul, 1990.
- Alikılıç, Dündar, '' Osmanlı Saray Teşrifatı ve Törenleri'', **Türkler**, C. IX, Ankara 2002.
- Ali Seydi Bey, **Teşrifat ve Teşkilatımız**, (Hazırlayan: N. Ahmet Banoğlu), Tercüman 1001 Temel Eser No: 17,
- And, Metin, **Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları**, Ankara 1982.
- Arslan, Mehmet, '' Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri ve Bu Konuda Yazılan Eserler Surnameler'', **Osmanlı**, C. IX, Ankara 1999.
- Arslan, Mehmet, ''Osmanlı'da bir muhteşem şenlik: Şehzade Sultan Mehmet'in (III Mehmet) Sünnet Düğünü'', **Türkler**, C. XI, Ankara 2002.
- Arslan, Mehmet, **Türk Edebiyatında Manzum Surnameler (Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri)**, Ankara 1999.
- Arslan, Mehmet, **Osmanlı Makaleleri**, İstanbul 2000.
- Bozkurt, Nebi, "Bayram Kutlamaları" Maddesi, **İslam Ansiklopedisi** (Türkiye Diyanet Vakfı), C.V, İstanbul 1992.
- Çalışkan, Filiz, **Osmanlı Devleti'nde Teşrifat Kalem ve Teşrifatçılık (Basılmamış Doktora Tezi)**, İstanbul 1989.
- Dubrovsky, Dmitry, "Cuci Ulusunun Cenaze Törenlerinde At Kurban Edilmesi", (Çeviren: Nurşen Özsoy), **Türkler**, C.III, Ankara 2002.
- Erkul, Ali, "Eski Türklerde Evlenme Gelenekleri", **Türkler**, C.III, Ankara 2002.
- Ertaylan, İsmail, **Sultan Cem**, İstanbul 1951.
- Günyol, Vedat, "Kılıç Alayı" Maddesi, **İA**, C.VI, İstanbul 1967.
- Hammer, J. Van, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C. I,II,III,V,X,XIV.

- İnalcık, Halil, Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar, Ankara 1954,C.I
- İpşirli, Mehmet, “Cuma Selamlığı“Maddesi, İslam Ansiklopedisi (Türkiye Diyanet Vakfı), C.VIII, İstanbul 1993.
- Kafesoğlu, İbrahim,Türk Milli Kültürü, İstanbul 1994.
- Karamürsel, Alım,”Türklerde mezar Geleneği”,Türkler, C.III, Ankara 2002.
- Koca, Salim,”Eski Türklerde Bayram ve Festivaller”, Türkler, C.III, Ankara 2002.
- Kocasavaş, Yıldız,”Eski Türklerde Yas ve Ölü Gömme Adetleri”, Türkler, C.III, Ankara 2002.
- Kütükoğlu, Bekir,“Şah Tahmasb’ın III.Murat’a Culus Tebriki“Tarih Dergisi, C.XI, İstanbul 1960.
- Ahmet Lütfi Efendi, Lütfi Tarihi, C. VII, V, Ankara 1982.
- Mustafa Naima, Naima Tarihi, C. III, IV, İstanbul 1928.
- Nişancızade Muhammed bin Ahmed, Mir’at-ı Kâinat (Sadeleştiren: A. Faruk Meyan),C.II, İstanbul 1987.
- Nutku, Özdemir, II. Mahmut Döneminde Düzenlenen Önemli Şenlikler, Ankara 1983.
- Nutku, Özdemir, IV. Mehmet’in Edirne Şenliği, TTK, Ankara 1972.
- Nutku, Özdemir,“Bayram“Maddesi, İslam Ansiklopedisi (Türkiye Diyanet Vakfı), C.V, İstanbul 1992.
- Nutku, Özdemir,“Bayram Alayı“Maddesi, İslam Ansiklopedisi (Türkiye Diyanet Vakfı), C.V, İstanbul 1992.
- Orhonlu, Cengiz, ” Sünnet Düğünü” Maddesi, İslam Ansiklopedisi, MEB İstanbul 1970.
- Pakalın, Mehmet Zeki, Osmanlı Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.II, İstanbul 1993.
- Pekolcay, Necla, “Mevlid“Maddesi, İslam Ansiklopedisi, C.VIII, İstanbul 1993.
- Rasim, Ahmet, Osmanlı Tarihi (Hazırlayan: İsmet Parmaksızoğlu), İstanbul 1994.
- Refik, Ahmet, Lale Devri, İstanbul 1997.

- Sami, Şemsettin, Kamus-u Türkî, İstanbul 1317.
- Selaniki Mustafa Efendi, Tarih-i Selanik-i (Hazırlayan: Mehmet İpşirli), İstanbul 1989.
- Sertoğlu, Midhat, Osmanlı Tarih Lügatı, İstanbul 1981.
- Sümer, Faruk, Oğuzlar (Türkmenler), İstanbul 1999.
- Taneri, Aydın, Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Hükümdarlık Kurumunun Gelişmesi ve Saray Hayatı Teşkilatı, Ankara 1978.
- Tarım Ertuğ, Zeynep, XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülus ve Cenaze Törenleri, Ankara 1999.
- Tarım Ertuğ, Zeynep, "Osmanlı Devleti'nde Resmi Törenler ve Birkaç Örnek", Osmanlı, C.IX, Ankara 1999.
- Tarım Ertuğ, Zeynep, "Osmanlı Devleti'nde Resmi Törenler ve Birkaç Örnek", Yeni Türkiye 701 Osmanlı Özel Sayısı, S.IV, Ankara 2000.
- Tarım Ertuğ, Zeynep, "Osmanlı Devlet Teşrifatında Hırka-i Şerif Ziyareti", TED, Sayı: XVI, İstanbul 1998.
- Turan, Osman, "Bayram" Maddesi, İslam Ansiklopedisi, C.II, İstanbul 1993.
- Turan, Osman, Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi, İstanbul 1981.
- Turan, Osman, Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, İstanbul 1994.
- Turan, Osman, "Bayram" Maddesi, İA, C.II, İstanbul 1993.
- Uran, Hilmi, Üçüncü Sultan Mehmed'in Sunnet Düğünü, 1941.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal, Ankara 1988.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Devletinde Saray Teşkilatı, TTK Yay. Ankara 1988.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı, Ankara 1988.
- Zirogeviç, Olga, "Yabancı Elçilerin Osmanlı Memleketlerindeki Seyahatleri Ve Huzura Kabulleri" Belgelerle Türk Tarihi, S.4, İstanbul 1968.
- Zorlutuna, Salih, XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Edirne'nin Sahne Olduğu Şahane Sunnet ve Evlenme Düğünleri, Ankara 1965.

DİZİN

A

- Abbasi Halifesi, 67
 Abdullah, 46, 82
 Abdülaziz, 12, 18, 26, 28, 89, 109, 115, 123
 Abdülhamit, 4, 36, 39, 50, 69, 149, 150, 151
 Acem, 5, 26
 Adalet Kulesi, 83, 84
 Adil Köşkü, 59
 Ahmet, 2, 3, 7, 21, 25, 27, 28, 32, 36, 50, 52, 55, 59, 67, 89, 90
 Akdeniz, 51
 Akkoyunlu, 51
 Alaaddin, 1, 4
 Alaaddin Ali, 1
 Ali, 2, 3, 10, 13, 14, 27, 28, 32, 33, 34, 39, 41, 46, 48, 49, 52, 54, 55, 57, 58, 59, 62, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 80, 84, 85, 89, 134, 135
 Alman, 26, 29
 Alman İmparatoru, 26
 Anadolu, 26, 27, 48, 80, 84, 85
 Anadolu beylerbeyi, 26
 Arab, 26
 Arafat, 67
 At Meydanı, 19, 21, 23
 Avrupa, 51, 53, 150
 Avusturya, 9, 53, 54, 57, 58
 Ayasofya, 15, 39, 50, 61, 63, 67, 69, 73, 77, 82, 84, 137
 Ayaspaşazâde, 6
 Aynalı Kavak, 21
 Ayşehatun, 25

B

- Bab-ı Humayun, 64, 75
 Babüssaade, 39, 61, 63, 79, 82
 Bahçekapı, 81
 Basra, 26
 Batum, 7
 Bedeviyeye, 16
 Belgrad, 45, 46
 Belgrat, 33
 Benedikto, 51
 Beşiktaş, 4, 17, 18, 20, 66
 Beyazıd, 1, 14, 32
 Bayezid, 1, 2, 3, 40, 81, 82

Bizans, 1, 13, 51, 52
 Boğaziçi, 4, 19
 Boğdan, 26
 Buğdan, 29
 Buhara, 6
 Buhari, 47
 Bulgar Kralı “Şima”, 13
 Burhanettin, 4
 Bursa, 1, 20, 47

C

Cafer Paşalar, 7
 Candar, 51
 Cemile Sultan, 26, 123
 Ceneviz, 51
 Cezayir, 26
 Cezayir kaptanı, 26
 Cihangir, 2
 Cirit Meydanı, 19

Ç

Çek, 26
 Çelebi Mehmet, 32
 Çelebi Sultan Mehmed, 14
 Çerkes, 63
 Çerkez, 29
 Çorlu, 33

D

Danimarka, 51
 Darphane, 76
 Darüssaade, 61, 68, 74, 77, 79, 81
 Davut Paşa, 2
 Davutpaşa, 80
 Diyarbakır, 27
 Dolmabahçe, 4, 16, 20, 21, 66
 Domaniç, 13
 Dubrovnik, 10, 26
 Durmuş Ağa, 25
 Dülkadiroğlu, 14
 Dülkadirzade, 14

E

Ebu- Eyyüb-ı Ensari, 47
 Ebussuud Efendi, 46
 Edirne, 1, 3, 6, 13, 19, 20, 23, 24, 25, 32, 33, 50, 51, 52, 64, 65, 79, 90, 91
 Eflak, 26

Emir Bey, 14
 Emir Şemseddin, 47
 Erivan, 7
 Ertuğrul Gazi, 13
 Erzurum, 27
 Eski Saray, 5, 24, 25
 Evrenos Beyi, 28
 Eyüp, 47, 48, 73

F

Fas, 30, 52
 Fatih, 1, 14, 31, 34, 39, 40, 48, 50, 59, 83, 89
 Felemenk, 51
 Ferhad Ağa, 46
 Feyzullah, 82
 Filipoveski, 29
 Flaman, 9
 Floransa, 51, 53
 Fransa, 26, 51, 53
 Fransa Sarayı, 26

G

Galata, 27
 Galatasaray, 81
 Germiyan, 51
 Gonca Hanım, 26, 123
 Gülbahar, 14
 Gülşenî, Nuriyye, 16
 Gürcistan,, 26
 Gürcüler, 6

H

Hacı Şahin, 7
 Hadım Mesih Paşa, 29
 Hafsa Sultan, 14
 Haleb, 10
 Halep, 26
 Haliç, 8, 9, 10, 19
 Halid İbn-i Velid, 49
 Halid ibn-i Zeyd, 47
 Halil Rıfat Paşa, 18
 Halil Rif'at Paşa, 16
 Halvetiyye, 16
 Hanya, 81
 Hatice, 14
 Hatice Sultanı, 3
 Haydar, 7, 80

Haydarpaşa, 19, 20
 Haydarpaşa Çayırı, 19
 Hazret-i Halid, 49
 Hazret-i Ömer, 49
 Hıristiyan, 29, 51, 53
 Hırka-ı Saadet, 39, 69
 Hırka-i Şerif, 34, 69, 70, 83, 87, 91
 Hibetullah, 15, 75
 Hicaz, 67
 Hilmi Uran, 10, 12, 26, 27, 30
 Horosan, 38
 Hümaşah, 14
 Hz. Muhammed, 69, 70

I

I. Ahmed, 31, 70
 I. Murat, 1, 13, 20, 32, 52
 İhlamur, 4, 20
 II Mahmud, 18
 II. Abdülhamid, 65
 II. Ahmed, 50, 60
 II. Mahmut, 3, 4, 18, 70, 90
 II. Murat, 1, 14, 32, 47
 II. Mustafa, 3, 50
 II. Osman, 32
 II. Selim, 33, 46
 III. Mehmet, 12, 40, 79
 III. Murad, 71, 73
 III. Murat, 2, 35, 38, 40, 79
 III. Murad, 31, 57, 58
 III. Selim, 32
 Irak, 26
 IV Murat, 40
 IV. Mehmed, 50
 IV. Murat, 3, 40, 41, 49, 57
 IV. Mustafa, 32

İ

İbrahim, 2, 3, 5, 14, 32, 39, 40, 52, 53, 82
 İbrahim Paşa, 2, 52, 53, 82
 İncili Köşk, 21, 82
 İngiltere, 51, 53
 İran, 5, 6, 24, 26, 38, 52, 57
 İsfendiyarzade, 14
 İskenderiye, 2
 İspanya, 26, 51

İstanbul, 1, 3, 12, 13, 16, 24, 26, 27, 28, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 67, 68, 69, 71, 72, 74, 75, 81, 89, 90, 91, 129, 141
 İsveç, 51, 152
 İtalya, 51
 İzmit, 13

K

Kaab İbn-i Züheyr, 69
 Kabe, 40
 Kağıthane, 19
 Kamanıçe Kalesi, 81
 Kantakuzinos, 13
 Kanuni, 2, 14, 31, 33, 37, 44, 45, 46, 52, 80, 148
 Kanuni Sultan Süleyman, 2, 14, 31, 33, 37, 44, 45, 52, 148
 Kaptan Tahir Paşa, 17
 Kaptan-ı Derya Süleyman, 3
 Karadeniz, 51
 Karakoyunlu, 51
 Karaman, 26, 51, 81
 Karlofça, 53, 57
 Kefe, 7
 Kemalettin, 4
 Kenc, 26
 Kethüda, 17, 66
 Kıpçak Hanı, 29
 Kırım, 29, 34, 61
 Kızılbaş, 5, 6
 Kızlaraağası Beşir, 82
 Kosova, 32
 Kubbealtı, 47, 61, 68, 69, 83, 84, 85
 Kubbe-i Hümayun, 15
 Kubbe-i Hümayun Dairesi, 15
 Kurban, 59, 65, 116, 119, 132
 Kuzey Afrika, 52
 Kütahya, 13, 28

L

Ladislas, 29
 Lahsa, 26
 Leh, 26
 Lehistan, 29, 51, 57

M

Macar, 9
 Mahmut Celalettin, 4
 Mal Malahan, 13
 Malta, 64

- Manisa, 37
 Marakeş, 30
 Mari Terez, 58
 Mecidiye, 4, 20
 Medine, 68, 87
 Mehmed Ağa, 5
 Mehmet, 1, 2, 3, 4, 7, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 40, 47, 53, 59, 64, 65, 67, 71, 72, 74, 79, 82, 83, 89, 90, 129, 148
 Mekke, 7, 26, 67, 68, 71, 86
 Melica, 14
 Memlük, 51
 Memlüklüler, 47
 Merzifon'lu Hüseyin Ağa, 24
 Mısır, 6, 9, 13, 25, 26, 47, 67, 69
 Mihrimah, 3, 15
 Milano, 51
 Miralem Yusuf Ağa, 7
 Mustafa, 1, 2, 3, 6, 10, 15, 20, 21, 25, 32, 37, 40, 50, 73, 75, 81, 82, 90, 152
 Mustafa Paşa, 3, 15, 21
 Musul Valisi Osman, 3
 Münire Sultan, 18
 Müslihiddin Bey, 67
 Müslüman, 51, 52, 55
 Müşîr-i Hassa Fevzi Paşa, 17

N

- Nakib ül Eşraf Efendi, 61
 Napoli krallığı, 51
 Nasuh Bey, 2
 Nazime Sultan, 123
 Nemçe Devleti, 51
 Nemika Sultan, 26, 114
 Neşatâbad Sarayı, 17
 Nilüfer Sultan, 13
 Nişancı Mustafa, 3
 Nişantaşı, 4, 20
 Nurbanu Sultan, 12
 Nureddinzade Efendi, 46
 Nurettin, 4

O

- Oğuz Han, 32
 Ok Meydanı, 8, 9, 10, 19, 21
 Olivera, 14
 Orhan Gazi, 13, 32, 52, 70
 Osman Gazi, 13, 49, 70
 Osman Paşa, 6, 7

Osmanlı, 1, 2, 7, 10, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 23, 24, 25, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 39, 40, 41, 43, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 59, 63, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 78, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 90, 91, 100, 101, 102, 103, 104, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152

Ö

Özbek, 26

P

Piyale Paşa, 6

Portekiz, 51

Portugal, 26

Prusya, 51, 53

R

Ragüze, 52

Rakla Valisi Ali, 3

Ramazan, 59, 64, 69

Ravza-i Mutahhara, 68

Rikab-ı Humayun, 79

Rum, 10, 27

Rumeli, 6, 26, 27, 28, 39, 48, 57, 80, 82, 84, 85

Rus, 9, 26, 36

Rusya, 51

Rüstem Paşa, 2

S

Sadettin Efendi, 79

Sadrazam İbrahim Paşa, 2

Sadrazam Piri Paşa, 33

Sadrazam Ragıp Paşa, 15

Sadrazam Yavuz Paşa, 3

Sait Paşa, 4

Sakızağacı, 4, 20

Saliha, 15, 16, 18, 26, 75, 123

Saliha Sultan, 15, 16, 75

Saruhan, 37

Savcı Bey, 31

Selahattin, 4

Selanik, 27, 40

Selim, 2, 14, 25, 31, 32, 33, 35, 40, 45, 46, 49, 50, 53, 67, 69, 70, 79, 82, 147

Selimiye Camii, 20

Serdar Yusuf Paşa, 81

Serdarı Ekrem, 79

Seyyid Berekat, 67

Sırbistan Kralı, 14

Sırp Despotu Georg, 14

Sırp Prensesi Marya, 14

Sicilyateyn, 51
 Sigetvar, 33, 44
 Silivri, 13
 Simav, 13, 28
 Sinan Paşa, 29, 48, 79
 Sitti Hatun, 1, 14
 Sivas, 7
 Sivyavuş Paşa, 29
 Sokollu, 45, 148
 Sultan Ahmed, 39, 63, 71, 73, 137
 Sultan Ahmet, 2
 Sultan Cem, 1, 89
 Sultan Hatun, 14
 Sultan Mehmed, 10, 50, 91
 Sultan Selim, 49, 67
 Sultanahmet Meydanı, 19
 Sûr-u Hümayun, 1
 Süleyman Çelebi, 70
 Süleymaniye, 27, 39, 46, 73
 Sunnet, 1, 2, 3, 4, 5, 10, 12, 13, 19, 25, 28, 89, 90, 91

Ş

Şah Tahmasb, 35
 Şam, 26, 68
 Şarlken, 52
 Şehenşahnâme, 4
 Şekişirvan, 6
 Şeyh Edebalı, 13

T

Talimhane Meydanı, 19
 Tamar, 13
 Tatar, 7, 26, 63
 Tatar Hanı, 26
 Tavşanlı, 13, 28
 Telli Haseki, 14
 Teodora, 13
 Teşvikiye Camii, 4, 20
 Tihome, 67
 Timur oğulları, 51
 Timurtaş, 20
 Tokmak Han, 35, 38, 57
 Topkapı Sarayı, 3, 19, 21, 23, 27, 33, 83, 147
 Topkapı Sarayı Müzesi, 3, 27
 Toskana, 51
 Transilvanya, 29
 Türkiye, 24, 51, 72, 90, 91

U

Uğurluoğlu Ahmet Mirza, 2

Uşşâkiyye, 16

Uzun Hasan, 2

Ü

Üsküdar, 5, 13, 57, 68

V

V. Murat, 33

Vahdettin, 4

Van, 1, 2, 4, 13, 14, 27, 47, 75, 81, 82, 83, 89

Venedik, 9, 24, 26, 51

Veysel Karani, 69

Vezir-i Azam Sinan Paşa, 29

Viyana, 2

Voyvodaların, 10

Y

Yakup, 1, 13, 28

Yalı Köşkü, 21

Yemen, 18, 27

Yeni Saray, 19, 23

Yenişehir, 1, 20

Yıldırım Bayezid, 31

Yıldırım Bayezid, 13, 14, 67

Yunan hakimi, 26

Yusuf İzzettin, 4

Z

Zigetvar, 79

EKLER

خانانہ سلطنت میں وہ ارتقی ایئرک جہازہ لڑکنڈہ رعایت
ارتقی لوزنک کلمہ اصولی حادی تعلیمتا در۔

مادہ - ۱ - جہازہ لڑکنی خانانہ سلطنت میں یہ منجبت شہزادگانہ اید
قادیہ وسیعہ اندیز طرائقہ وسیعہ نہ نادرہ لڑکنہ وشہزادگانہ پورنہ
برینک ارتخانہ اوج صفا ازدرتہ تربیتہ واجبہ ارتنہ۔

مادہ - ۲ - ارتقی وقوعہ کیفیت لڑکنہ جہازہ نک محلی وزمانہ دینی
وضبانہ لڑکنہ ہائی صفا ازدرتہ تربیتہ ارتقینی عقدہ لڑکنہ میں وقت
پارتاھی استحضار قلمو۔

مادہ - ۳ - خدوفاں اید لڑکنہ صورت ارتقینی عقدہ مابینہ ہی پورہ
تیبہ تیبہ نظام سائنس جہازہ اید ذات لڑکنہ شہزادگانہ و رعایت
وسجوتانہ لڑکنہ جہازہ و اوقات ہی پورہ عقدہ تربیتہ و اتانہ لڑکنہ و لڑکنہ
تربیتانہ و تربیتانہ و تربیتانہ جہازہ لڑکنہ و وفات و وفات و وفات و وفات
محل تربیتانہ تربیتانہ ایضا تربیتانہ لڑکنہ لڑکنہ تربیتانہ لڑکنہ

کودہ شہزادگانہ و ذمادار طرائقہ ایجاب اید ندرہ دینی تعلیمتہ اعصہ

ارتقینی تربیتانہ ارتقینی تربیتانہ جہازہ لڑکنہ ایجاب ایجاب و سجوتانہ تربیتانہ تربیتانہ
مادہ - ۴ - تربیتانہ مقاضہ دینی کیفیت تربیتانہ تربیتانہ خاصہ
تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ
وسجوتانہ و وفات ہی پورہ تربیتانہ و اعوام تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ

تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ
مادہ - ۵ - جہازہ لڑکنہ وقت و محل ارتقینی تربیتانہ تربیتانہ
تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ
تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ
تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ تربیتانہ

EK-1.A: BOA.DH.EUM.VRK 22/79 Tarihi:1334 Ra 20

(Osmanlı hanedanına mensup olup ölenlerin cenaze merasiminde uyulması gereken kuralları içeren talimatname)

در درویشیه اید عریبه مخزبه ایستاده ایجاب اینک احضاری
 خزینه ای بوده کنده لغه و مؤزانه هفت شریاری اید فدر شاهانه
 احضاری سینه و خدمت ای بوده قویانه لغه و حرم افاریه یادی
 بانچه جیدک افاریه ده و اسطوره آفانده هاندور .

برخی سلفه جبار و اسکر

ماده - ۶ جبار کوسنده خانده سلفت سینه ده و دامارده هافورده
 زونده ماحدا بالارده سینه هفت پادشاهی اعظم جویده صده مایه ای بوده ایلمه
 و ماسوتی ،
 صد اعظم رشخ الاسلام هفتی ، اعیانه و سعوتانه سیدک ، وکلای ختام
 اید بانقل قاضیکرک خدمنده بویه دان ، رئیس العاک ، نصیب الامران
 است بول رایس ، شهابی شرفات و بیوس سیدرحیمی ، وفات ورضه

و قوع بیضا کله تصرفه بالذات بیوسر . رحیمی مکیه وکلای وکلای ده
 پیشه ایجاب اید زوات ، ذات سانی صدرتیاھی و ذات و اوو شیخی خدی اید
 عریبه تاظری طونده و اعیانه و سعوتانه ده بوشی هفتی ذات و
 سیکر جاننده دعوت ارتورس .

ماده - ۷ خانده تربتای برود آقا اچا اولور .

- (ا) تابرنت آرنده ماریه اید تهلل خولنه و طیفی ایضایه هفت
 ایتد مؤزانه هفت شریاری زانده و ای بوده مؤزانه و عریبه شریفه
 اهایس و شایخ و درویشیه
- (ب) آنده آرنده و اسطوره آفاس ، خزینه خاعه سیدرحیمی ،
 خزینه ای بوده کتخدس سینه و خدمت ای بوده قویانه .
- (ج) ده آرنده ده جنود آنده حال اولورده حاله اندوده هجابونه
 خدمنده ایکی اندی
- (د) تابرنت افانده خزینه ای بوده سیدرحیمی اندوده خدمت ،
 حرم افاری ، زلفای و یادی بانچه جید

EK-1.B:BOA.DH.EUM.VRK 22/79 Tarihi:1334 Ra 20
 (Osmanlı hanedanına mensup olup ölenlerin cenaze merasiminde uyulması gereken kuralları içeren talimatname)

- (س) نابتك ايكي طرفه حرمه ايه ضد اهل بيت
 (ص) شذراکه و ذمادار عظمتنه حاضر بزر جعفر ، مابيه هي يوه ايه
 و مامور نيذه اخلام بيوريه جعفر ، شذراکه و موعوليه ظلمتي طرفه
 کوندر يه جگ اوزنر .
- (ط) صد اعظم رتبخ الاسلام عظمتنه اعيان و مبعوثان و شين و کور
 تمام و آنچه ماره ده مذکور زوان ساره .
- (ح) ضبايه ده حاضر بزر جبه کير ناند
 ماره - ۸ - بالوده (ص) (ط) (ح) استا تيريه کور تيره صوفي
 کير نيکنه تفويه ايجيه هر ضفت اؤنده بزر شريفات مامورس بزر
 ماره - ۹ - راسمه محمد اله ايه قومانلر يه بلير بويه نفعه بخره تيره تيره
 مقدوده عاکرت هانه و زروي ندر بريس و بدمه جيا شري بزر
 ماره - ۱۰ - راسه اشترک ايه جگ عاکرت ايجاب اينرلم با مختاره صورت
 تيره سراورکد عاوده .
- ماره - ۱۱ - راسمه بزر جبه رهاي علميه و حکيم ده خده ذوق رو بيقون
 آنا ايه قنده .
- ماره - ۱۲ - راسه اشترک ايه جگ بزر شريفات حرمه زرينک تعيني و راسمه
 شريفات و بريس مامورس و راسمه محافظه انتفا بزر شريفات مدمر عي بکده
 محوله .
- ماره - ۱۳ - ضبايه نمازي شيخ الاسلام افندي حرمه زرينک و عذر شريف
 بزر شريف حاکم بالفضل قاضيه ککده بر نامه ذائق امامي ايه از اوزنر .
- ماره - ۱۴ - ضبايه راسمه اوقاف هي يوه نمازي حاضر ازلدي حاکم
 نعت زني و قرآن عظيم است و دعا قرآني محفده تمام بزر .

EK-1.C: BOA.DH.EUM.VRK 22/79 Tarihi:1334 Ra 20

(Osmanlı hanedanına mensup olup ölenlerin cenaze merasiminde uyulması gereken kuralları içeren talimatname)

ماده - ۱۵ - وکود فخاص طلاق جنازه در سندن اول اولدنی کوتک
 فرؤس عود تفتت ایجه باذن سدی هی بون خذیت اید جگه کی
 بکی تفتت کد سیک ذلان سائر ایجه ده مایه هی بونده دفتر
 آجکی اصولده -
 ایکنی ضف جنازه در سکن -

ماده - ۱۶ - بوشده خانانه سلطنت سیدیه و ذمادردنه حافر
 بیزجه ذولنه ماعدا مایه هی بون اظانه و ساورینده با اذده سینه طرقت
 یادتا هی اذخام بوبده هی ارونر رفوزیا حاسه سیر عجمیس و رفوزیه هی بون
 کندهس و ذل ساره انکار و سرفه و خدر هی بون فرمانه ای بون جگه کی
 هیان دکودنه فون سائ صا - تیا هی بون ایزجه ایکی ذان اید هی تاجیه
 و سبورانه سیرجه انتخاب اولدجه ایکنر ذان واقاف هی بون نازی
 ذات نیکه و سیمنی و قشطان و بویس سیر عجمیس و ذوات روزه
 وقوع بیک محل نظرده و صلی علیه و سلم نه تمام والوی شیخیه هی اید بون
 سب اولدجه ذلان حاش بر ایزجه -

ماده - ۱۷ - ایشور سده دلی ایجاب فده عاکر شاه و بویس
 سؤرک و بلیه هاد سترک و بانه و خا بظردیم بون کداز جمه لوبه البه لوبه
 حاضر بولور -

ماده - ۱۸ - ایشور سده بوزجه عاکر شاه اید بویس سؤرک و بلیه
 هاد سترک اید سؤزانه حضرت شهزادی و خدر هی بون ایزدیک بقدری برنج
 ضف جنازه لیک تئاف و بجه ایزده -

ماده - ۱۹ - سکه بون جفدک صره سرقدری برنج ضف جنازه لوبه
 تریبان و ب اید بلیه ایزده -

ماده - ۲۰ - طغوزنج و اننجی و اونه برنجی و اونه ایکنی و اونه و درنجی ساره لوبه
 بوشده ده عایت ایزده -

EK-1.D: BOA.DH.EUM.VRK 22/79 Tarihi:1334 Ra 20

(Osmanlı hanedanına mensup olup ölenlerin cenaze merasiminde uyulması gereken kuralları içeren talimatname)

ماده - ۴۱ - جنازه نمازی امام حضرت شهزاده سعید اولی در
 ماده - ۴۲ - برای تغذیه کمدک اولی ذوات ایچمه مایه‌های یونیه بر وقت آجیل

ایچمه ضمه جنازه مرسوم

ماده - ۴۳ - بر سر سجده مایه‌های یونیه سلطان نامه ضمه خاصه شاهانه عیسی
 ضمه‌های یونیه کتخوس ، ذالسهاره آغاس ، بر سینه رخدمه‌های یونیه قوشانی
 دیوانه بری برلر جفده کبی رجه‌های رکنیه و عکسیه و بر فرساش صلیتانی
 و فرساش شیمی عیسی و جوی نقه تخیه نسیم اولیجه ایچمه ذات بر سوره
 ماده - ۴۴ - اوقاف‌های یونیه نازکی ، اساجور رایی ، شهابین و بر سر سجده عیسی
 با ذات برلر مدفون حاده و ذره ره ایکنانه بر ذات اخلام ایچمه جکری کبی ذوات
 و ضمه وقوع بهلا کوی قنقره و شرفیات ضمه بزرگ حاضر برلر جفده

ماده - ۴۵ - ضمه برلر جفده عکس شاهانه و بر سینه شاور برلر بلدی حاکم
 و سوزنامه شهزاده رخدمه‌های یونیه افرادینک مقدری بجه ضمه جنازه ذات
 شیمی بر سینه اولی جفده

ماده - ۴۶ - جنازه رستمک و کمدک تیغیانه و آتسا ایچمه کبسم
 دایر بالاده کمره سواد حطانه کز لک رعایه اولی جفده

ماده - ۴۷ - جنازه نمازی امام حضرت شهزاده سعید اولی جفده

ماده - ۴۸ - بالاده کمره سواد عجمی کتک احطای لقی اولی جفده اولی جفده

کوره نقدی اولی جفده

بر سینه مایه‌های یونیه

EK-1.E: BO. DH EUM.VRK 22/79 Tarihi:H.1334 Ra 20 – M. 26 Ocak
 1916

(Osmanlı hanedanına mensup olup ölenlerin cenaze merasiminde
 uyulması gereken kuralları içeren talimatname)

تقریر علی

جناب بر اعلیہ فاضل العالیہ و زجلہ بہود علیہ السلام علیہ السلام علیہ السلام
 اتفق توفیقاً ہر دو روز ہفت روزہ روزی بہر ہفت روزہ توفیقاً ہر دو روز ہفت روزہ توفیقاً ہر دو روز ہفت روزہ
 امید تو باقیہ حقیقہ سلطنت و کفایتی خاصہ منکہ اولاد سزاوارہ ہونا سزاوارہ ہونا سزاوارہ ہونا
 از وی توفیقاً ہر دو روز ہفت روزہ توفیقاً ہر دو روز ہفت روزہ توفیقاً ہر دو روز ہفت روزہ
 سیدہ حضرت ذابہ ہوا علیہ السلام علیہ السلام علیہ السلام
 وقامت جناب ہر دو روز ہفت روزہ توفیقاً ہر دو روز ہفت روزہ توفیقاً ہر دو روز ہفت روزہ
 ضربہ ہر دو روز ہفت روزہ توفیقاً ہر دو روز ہفت روزہ توفیقاً ہر دو روز ہفت روزہ
 ارادہ علیہ السلام علیہ السلام علیہ السلام
 جناب ہر دو روز ہفت روزہ توفیقاً ہر دو روز ہفت روزہ توفیقاً ہر دو روز ہفت روزہ
 ارادہ علیہ السلام علیہ السلام علیہ السلام
 جناب ہر دو روز ہفت روزہ توفیقاً ہر دو روز ہفت روزہ توفیقاً ہر دو روز ہفت روزہ

EK-3: BOA. A.AMD 2/11 Tarihi:H.1263 L 06 – M. 17 Eylül 1847

(Şezade Sultan Murat Efendi ile Sultan Abdülhamid Efendi'nin sünet zamanları geldiğinden dolayı sur tertibiyle ilgili hattı hümayun ilan edildiği.)

قلم افتم حضرت
 ولادت باهر الممت حضرت بادشاهی بیوم سعوی بازار ایرانی کونه وضاد فیم رسم تبریک دستیزینک بوسه دخی سینه زخم
 دجه اجراس و وجیه تبریکات دخی مه غبر رسم ایضای از سینه جناب تا جذری عقیقتهای عالیکننده بوقلمون بیوم فکوری
 رعیت درتس البشعادی لریب مایه هکله غریقت و اختتامه دخی تبریکات اولوچه اهرسنه و تشریفات و عظیم تقاریر
 جمیع لریب طیب و بیسته و تقاریر دخی ریه کبریه اشعار کفیه هفت بیوروه سیاقده نکلان شادری ترقیه انوار قلمی افتم
 صدر اعظم و با و کرم
 حاج سعادت

جمیع سزای عموم طب عسریه

سجده طاقی

۱۲۹۸ هجری قمری

۲۹

ولادت باهر الممت حضرت بادشاهی بیوم سعوی بازار ایرانی کونه وضاد فیم رسم تبریک
 دستیزینک بوسه دخی سینه زخم
 دجه اجراس و وجیه تبریکات دخی مه غبر رسم ایضای از سینه جناب تا جذری عقیقتهای عالیکننده بوقلمون بیوم فکوری
 رعیت درتس البشعادی لریب مایه هکله غریقت و اختتامه دخی تبریکات اولوچه اهرسنه و تشریفات و عظیم تقاریر
 جمیع لریب طیب و بیسته و تقاریر دخی ریه کبریه اشعار کفیه هفت بیوروه سیاقده نکلان شادری ترقیه انوار قلمی افتم
 صدر اعظم و با و کرم
 حاج سعادت

قائمی ایوز قانکاتیر

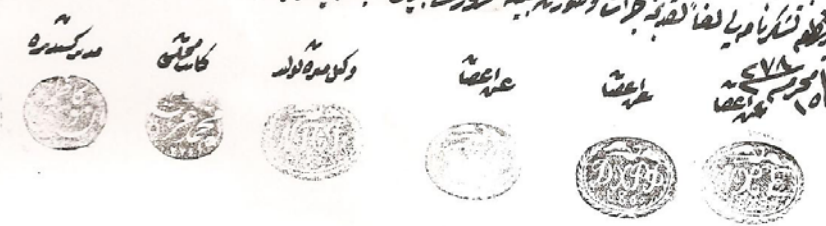
باش کتاتی

۲۰۲

۱۸۵ نوری و ۲۶ سلا اول کتاتی تاریخ مکره صفتی صدر شهری جوابید مکره تاریخی در قنای ایدک
 ولی و سلطان بن سفارالدین احمدی حضرتین نفس حضرتین و اسم تدقیقین صفتی تنظیم و سید
 بیو بیو دعائم منظوم عالی و مدحیای قرینه قوسیه همونه صفتی مکره جریه جریه معانی معانی لایحه ایضا
 اول باب اول و دوم صفتی اول کتاتی ایضا اول کتاتی ایضا اول کتاتی ایضا
 سر کتاتی مکره

پنجاه عالی دولت وندشانی ابراهیم سندی

بولاك شرف و عیال جلدی هایدیه بیاضقوریه جناب جلالتی در شالی بیایه نخبه همه تقییم و اجمالی اولاد فرمانده حلیل القلوب حضرت ملا علی قزوینی صاحب
 مستوفی لقا تیسیر پورانی بیاض عالیله حضرتی لوفیلو و جوده در زاری ملت دعوت اولاد صورتیه فرمانده حلیل القلوب حضرت ملا علی قزوینی صاحب
 لکر اعلا و اسعد جریه بحله قید اندیشی حادی اصابیری بکریم اولاد امراندری آفتاب عالی و صورتیه حلیل القلوب حضرت ملا علی قزوینی صاحب
 ستمند اولاد اولاد در حاکم و در زاری ملت و ساز حضرتی ملا علی حلیل و دعوت ابدا مجوسی حضرتی عقد اولاد صورتیه حلیل القلوب حضرت ملا علی قزوینی صاحب
 کمال آداب و تقییم ابدا قیامه قرائت و مضمونه مصدق حضرتی عباس هر که معلومه و اشاعت اولاد صورتیه حلیل القلوب حضرت ملا علی قزوینی صاحب
 حضرت ابدا اسفند قرائت دعوات حیرت آینه حلیل القلوب حضرتی حلیل القلوب حضرت ملا علی قزوینی صاحب
 آقا حلیل و طالب فرزند مصدق ساده نوره جناب شاهی اجماع عالیله نشانی ابراهیم سندی در زاری ملت دعوت اولاد صورتیه حلیل القلوب حضرت ملا علی قزوینی صاحب
 و ده طاره امر و فرمانده حضرت ملا علی قزوینی صاحب

عنه عليه خالك نقيه سيف آلاي سخافه صدر ايلكله فطاهي اويوريزيد

دبير هيتيم رشدي يان
 بودفه نقيه سيف ركنا سيم هصف بيمر طلسه الحار اوله علامت رحمت نوزوم كمال نقيه وموني اسلام
 بي حلف نيزك محضاهي ولا دول قمره ملك شاه اوله اراغلاص و اناجه شوع محمدله ولم وازدياري
 تدموز ولا ضابا سالكارا نيزك ديل تقي اولينه بوصورينه وهي بالوجه كخط اوليه جابمه اها در نيزك
 صويرنه و نيزك هوز نيزك هصل عارف حاله بريمه امل وهوم اوليه بوزو هي برنب رحمت اوله
 ميلوت ايس محبوب خط و راضتي خط و نيزك ارتقاي سوكنده و اها نيزك تونه عليه و يان تقاضا برونه انه باه
 استفاديه هوه رفاه و صوير نيزك بول هصف نيزكده بو نيزي بلب سلك نيزه برله نيهت
 و اذوت و طيه لوزي كا خط ايه نيفت مخوله صديت ايتيه صلاله صوف اوله عيزك كافا عدايهت
 تبصره مونه لوزم مخطبت حاصون و يا بليك ^{و نيزي} عا نيزك نيزان و كلا و سوم نامورنه طفره موه نيزه
 آاده بالاحاد كال همي رعيه نيزك اوزره استوظا هيز نيزه و طه صينه نيزه

حضرتان
 خواجه شمس طاهر مؤید دہ رووت و سید اکابر طہنت اولامہ حضرت یونس داود محمد اوزار حضرت لالا ایوب نور مجسمہ اکتبر سنگت بیکہ خدمت عظاما و ساسمہ حیل الغلامہ حضرت زینب
 مارام الزامہ مالک شاہ صاحب نگارہ صدقہ نما پروردگار و عوانہ مفرق سنی دروز باہ عبیدت بولانی و عباد صدقہ اعجاب خانی ایاہ حکایت اباباہ ناہل و نظیر بلوچ اولین اولین زبان
 فوسبہ ابات و عانیات سنیات حضرت ان تمیزات حرف و نیا نیا لہ زمام و ایا فرعیس زعمد اولینی حالک بولک سرفینہ حلل اولامہ عدیمہ نوزیات سیران انصاری لریضہ انہی
 بو عشر مولک حضرت مولانا بہ الاغفار اولیہ لہ بوسیہ لہ رضی و مال عتیہ عیانہ و شرفت با آناہ و اولی عانیات عدیمہ تا مینتر جھد ساعده طکار سعاد ضیاف نا صیاری بولاری
 ذات والای فزانیہی و سار و کلاہی قام و ملا و پرہ کرام حضرت لہ کاتب رسم عالیہک اجلاس مرفقت مقضایا مرو فیانہ معانا فنام حضرت خلافتینہی بھام عکرہ نانا اول و رضی سا بلہ
 تر کفر سادری تقریم قدسی انتم لعاہدہ السلام

Handwritten notes or signatures at the bottom of the page, including the name 'عبدالمجید' and other illegible text.

EK-8: BOA IDH 488/32962 Tarihi: H. 1278 L - 01 - M. 1 Nisan 1862
(Ramazan Bayrami merasimi)

1320-1316

13

سائے عاتقہ ہفتہ و نصف اعظمیہ کو لڑا اور وہضم قولدینک اجازت
 ساعده ہیچوہ پوریلوہ فنانزہ جاگ فائزہ لہجہ بر دعوتی کیسے
 بولنیہ فقط سوری دولت اعضائندہ انستہم بہجت یاں و سیریک قولدینک
 قائم پیری رضایک قولدی ایل ایکی یکم کولدی بولہ ہقد
 صرک رضی اقربا و قومو اوہ سکر قدر جاہ لری بولہ ہقد
 او تو زبہ ہوجنک اجرای فنانزی ہفتہ کی استعار مجرد و معنی
 اندر ہفتہ رعا الیرسہ ایچوہ قول اولندہ بولنک ایچندہ اوہ قدری
 ساری لہجہ پیری سقرہ ہی و قزوہ ہی و خدمی قولدی کی قبولدا شرفک
 اولادی اولوہ ساعداسی نفا ہوجقدی و کیسے شمدوہ عبارت بولنیہ
 معروفہ

۵

باسمه کتابة ازید قوهان افندنه بیغه

۱۲۰۰ مائیک دوز صندک محفی دره قرینک ساجده بک یون برادری موسی
 بک و لجه جمعی اراده بیله جفته حدقتنا لهنک تر نورودنده اول یعنی بازار
 ارنه کون ختم بهدی و بایسه اجزا ایردیکی و بایسه برخی کلامه اطه
 بازار فره صونا جندنه ساسال بکه فرجه باشده بزیمه جاریه ابله مع طافیم
 بر آن ویردیکی و خله مقلض سوره و یونینله اورده ضبط یکناسی و یوز یاسی
 ابله یعنی اقزادی بهدی بی و بایه مهلت حدقتنا لهنک بوندنه بقه بر دوقیات
 ظهور ایچدی و دو کون کلدنک بر کیم اول محله بکند طری و قهرده خار صده
 کلمه اولاندرده ایوم تصیح کیم بولمده بی مشوراکیم ده حرکت ایرت اولانده
 کون علی اصباح اورایه موصلت ایدیه رریف بونا اولی قافله بی ظاهر
 بکده سدی التانه تصرفنا ووزینه معروفه قلامه
 ۱۲۰۰ مائیک و ۱۲۰۰ مائیک
 ازید قوهان افندنه
 بر لولا
 صحاح

۵
۶
۷

ارادہ ہے

تاریخ
۱۳۴۹
۲۰ جادی الاولیٰ

نمبر

۷۰

دولت و عساکر خیمہ سکنہ حضرت نیک و پیر نیک اجرامی مقہ۔ بولندہ باد مصارف جلایہ قاسمینی اولاً مبلغ
خیمہ خاصہ خانہ تیلی مقہ

بہ ارادہ ہے دیکرہم عادلہ سکنہ حضرت نیک و پیر نیک۔

دارشکستان حضرت جهان شادک ...
...
...

عبدالعزیز ...
...
...

EK-12: BOA, A.M 25/29 Tarihi: H. 1278 M 01 – M. 9 Temmuz 1861
(Abdülaziz tahta çıktığında çeşitli törenler düzenlenerek ahaliye ilan
olundu.)

4

بجانبه کون ساعت او در برقرار است سرای سینه بونه همه
دوره هفتاد

هفتاد و نه روز و نوبت هفتاد و نه در سادو در دوری هفتاد
هفتاد و نه روز و نوبت هفتاد و نه

هفتاد و نه روز و نوبت هفتاد و نه
هفتاد و نه روز و نوبت هفتاد و نه

نفسه تک

توفیق است و حق و عفو و مهربانی و سخاوت و عفو و انجمن هفتاد و نه و همه هفتاد و نه ماه سالک او
ایکین و بیست و نه روز و نوبت هفتاد و نه روز و نوبت هفتاد و نه روز و نوبت هفتاد و نه روز و نوبت
و نوبت هفتاد و نه روز و نوبت هفتاد و نه روز و نوبت هفتاد و نه روز و نوبت هفتاد و نه روز و نوبت
نوبت هفتاد و نه روز و نوبت هفتاد و نه روز و نوبت هفتاد و نه روز و نوبت هفتاد و نه روز و نوبت

نظر التفتيش في...

4

معاينه همجمله شاهان علميک تبکله عراني سوکله مؤنذة عراني فرار عالا اقتضاند بله ده صده عید شماک بجم عالی صباب جزایمان
جورجیه بفرسیده اوسه عقد هه درجه امر و زمانه کرمشواخت عقد با درهگی تنقوه در سه عقد و جورجی در بقضای منضک جا ساکرتانده
اقتضای بفره اصبار اوله عقد اولیا به دره مالک و زمانه عقد اوله کرد

عظمتی
جناب ریضک خلیفه اقدس معالی فصاح و جبار عظیم الامانک فرج نعمت بیخیز از ستم کسسانه افتد جفتاری کمال عافیت و محله ما درم ایضاً به رونق فرای سر خلافت
و شاه جورجیه بطرفه تعالی عید شماک تقریبه طرای صلاه عیدک فراه جورجیه جامع سرفقه اوسه استیقت هادی سرفقات عمومی نظر بر کله نسخ اقصا اوله
نکره معالی هابونه رسم علیه در و فرقه در عهده و تقسیم تقسیم اوله اوله اوسه عقد خلافتی کرمشواخت جورجی در نظر کله تقاضای معالی امانت
نکته ساری نیز تلف انهم امانت ایام سلامت
صدا عظمی
عقد
صدا عظمی

مردم جا که ایامه
سیده و سنه نظر و اوله سینه کله سینه صده ایامه هدی سرفقات
عمیر نظر فرسیده در اوله عا جورجیه اوسه
عالمه در اوله سینه اوله سینه اوله سینه
اصی و عید نظر اوله سینه اوله سینه
جامع سرفقه رعایه هابونه
یا عی اوله سینه اوله سینه
تفتیش اوله سینه اوله سینه
جامع سرفقه رعایه هابونه
ای سرفقه رعایه هابونه
عالمه در اوله سینه اوله سینه
نکته ساری نیز تلف انهم امانت ایام سلامت
صدا عظمی

نظر التفتيش في ايام عيد نوروز

نصب اسراف اقدى حفزي
 زان حفزه خانقاهي
 صدر اسبوعه سيد بابا حفزي
 وصدى تمام ووزراى عظام حفزي
 ربه بااد رصاف حفزي
 ترقياد كرام حفزيه لوايات ل وبراوى قانقاهم بقه
 ربه اولى صفادى حبال وروم ايم بقه عظيم باير لورى حفزيه ربه مير لورى
 ربه اولى صف تپسى حبال
 زان ولاى حفزه قوايهي
 سوزاى دوله اعضنه سرفه عداله وسيد زان بابا اعضنه
 صدر عظام حفزه
 استنجول يابلوله حفزي
 صر صبه ترجمه يابلوله
 بلاد رسم وخرج مواليسى
 نر ليات ماولرى تولدى

بمطالعاه تصور هم بود شاه بويره صهي
 لطفا تمام حفزه باره هي سرفوقويم ساز ووزراى عظام لابقه قدر ارام بويره صهي

كذلك لطفا تمام باره هي سرفوقويم استنجول يابلوله قدر ارام بويره صهي

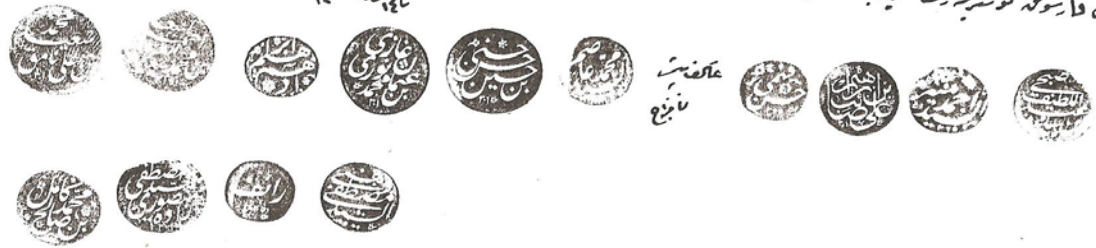
مکان	تاریخ	موضوع	سوره	سوره	روز
تخت جمشید	۲۵ شهریور ۱۲۸۲	موقوفه حضرت زینب	۱۲	عقود	۱۴۱۰
<p>در ادای بدهی العارفان حضرت فخرالدین روزی فیروز ما ستم بر مظلومان و فقیران هرایه عقیقه حضرت زینب در محله حضرت زینب در موقوفه حضرت زینب عقدی در تقدیم تقدیم بر اهلای سید استبداد اولاد به سوه قضا استبداد و شایسته قریب آیای ایام و در نهی سید فخر الدین اولاد استبداد الادب سید جان یاد نهی قضا سید فخر الدین اولاد استبداد سید استبداد اولاد اولاد وضبطه تقدیم به بیع تقدیم اولاد تقدیم آرایاد انشاء بزرگ حضرت محمد و توقیف آرای ایضا خواننده بجهت اولاد استبداد اولاد استبداد موقوفه اولاد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد موقوفه اولاد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد ۱۲ مع اولاد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد بگردد اولاد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد باصول حضرت زینب موقوفه بوضع ملک و بر تقدیم بر در اولاد حضرت زینب موقوفه بوضع اولاد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد اولاد بجهت اولاد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد ایستبداد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد در بر خرابی ملک استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد نقضات آرایاد اولاد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد استبداد</p>			<p>۱۲</p> 		

مجلس	تاریخ	موضوع

الل
 بجز ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~ ~~برای~~ ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~ ~~مجلس~~ ~~فقیه~~
 اینست و همان وقت در میان رعیت بودند در مدینه حکوم زید ثمانه
 و با دها زیاد برای لای اینر عقد ~~مجلس~~ ~~برای~~ ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~
 فها ~~برای~~ ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~ ~~مجلس~~ ~~فقیه~~ ~~برای~~ ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~
 اکتسابه ~~برای~~ ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~ ~~مجلس~~ ~~فقیه~~ ~~برای~~ ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~
 زیاد و کم برای ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~ ~~مجلس~~ ~~فقیه~~ ~~برای~~ ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~
 و ثمانه مدنی ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~ ~~مجلس~~ ~~فقیه~~ ~~برای~~ ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~
 فقهی نظراً ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~ ~~مجلس~~ ~~فقیه~~ ~~برای~~ ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~
 سالی ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~ ~~مجلس~~ ~~فقیه~~ ~~برای~~ ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~
 اشاره ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~ ~~مجلس~~ ~~فقیه~~ ~~برای~~ ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~
 او را ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~ ~~مجلس~~ ~~فقیه~~ ~~برای~~ ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~
 سالی ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~ ~~مجلس~~ ~~فقیه~~ ~~برای~~ ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~
 تا سینه ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~ ~~مجلس~~ ~~فقیه~~ ~~برای~~ ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~
 بودند ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~ ~~مجلس~~ ~~فقیه~~ ~~برای~~ ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~
 او ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~ ~~مجلس~~ ~~فقیه~~ ~~برای~~ ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~
~~تعداد اول~~ ~~عقد~~ ~~مجلس~~ ~~فقیه~~ ~~برای~~ ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~
~~تعداد اول~~ ~~عقد~~ ~~مجلس~~ ~~فقیه~~ ~~برای~~ ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~
 اولاً ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~ ~~مجلس~~ ~~فقیه~~ ~~برای~~ ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~
 مدینه ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~ ~~مجلس~~ ~~فقیه~~ ~~برای~~ ~~تعداد اول~~ ~~عقد~~
 الل

هنگامیکه سلطان عبدالعزیز خان به حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی
سلطان حضرت بیک امین محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی
و هیات امین سارلوزم جلایه و طرف اشرف حضرت جلایه نایب نفا ایساں جو بڑی عہدہ علیا بنام سید کفایت ابلیح انجمنک نصیب مفاد بر و صورت توبہ
دی نصیبی امین عرضی حضرت سید محمد اولاد ازاد سید حضرت خلاقیتای بلع اہل بیت تاریخی تذکرہ علیہ خصوص مجلس فراز زودہ مع لہ اولدی خود قرینہ
اخراج اولانہ بوسلہ موافقہ نظر دولو حضرت مدیح و وجود نائل سلطنت حضرت سید محمد قرینہ امین بیک لیا ترتیب و بعضی شہادہ کیفیتا و قدرہ
مستجاب اولدی و تذکرہ علیہ مذکورہ وہ دی مطور بولدی او زودہ مشارالہم صالح و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی
نصل اولی سیر بیک لیا زودہ اشعی اولدی یعنی کی بونیرک تفریاتی عصاره فانی لوزم جلایه یا تذکرہ ماحول اولاد فی سبب حیثیات حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی
نصیب ایہ جنگی و مشارالہ مدیح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی
اکیہ امتیالی و جلایه قرینہ جلایه مدیح و ترتیب و انفاطی اولاد صالح او بر لیا نصیب اولدی یعنی مشارالہ صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی
تخصیص بولدی بونیرک تفریاتی و مشارالہ مدیح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی
ایچہ بیکری بیک و بونیرک تفریاتی و مشارالہ مدیح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی
و صلح مذکورک صورت بونیرک تفریاتی و مشارالہ مدیح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی
تجربلی دی زمانہ عرض اولدی و مراتب ترکین تک عملانہ تسمیہ فخریم بونیرک تفریاتی و مشارالہ مدیح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی
بیوی فائولہ کونیرک تفریاتی و مشارالہ مدیح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی

دولتو اقامت حضرتی
هنگامیکه سلطان عبدالعزیز خان به حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی
فتیحه خانم سلطان حضرت بیک امین محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی
مصحات و هیات امین سارلوزم جلایه و طرف اشرف حضرت جلایه نایب نفا ایساں جو بڑی عہدہ علیا بنام سید کفایت ابلیح انجمنک نصیب مفاد بر و صورت توبہ
و صورت توبہ بیک دی نصیبی امین عرضی حضرت سید محمد اولاد ازاد سید حضرت خلاقیتای بلع اہل بیت تاریخی تذکرہ علیہ خصوص مجلس فراز زودہ مع لہ اولدی خود قرینہ
بالص لہ اولانہ بوسلہ موافقہ نظر دولو حضرت مدیح و وجود نائل سلطنت حضرت سید محمد قرینہ امین بیک لیا ترتیب و بعضی شہادہ کیفیتا و قدرہ
مستجاب اولدی و تذکرہ علیہ مذکورہ وہ دی مطور بولدی او زودہ مشارالہم صالح و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی
نصل اولی سیر بیک لیا زودہ اشعی اولدی یعنی کی بونیرک تفریاتی عصاره فانی لوزم جلایه یا تذکرہ ماحول اولاد فی سبب حیثیات حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی
نصیب ایہ جنگی و مشارالہ مدیح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی
اکیہ امتیالی و جلایه قرینہ جلایه مدیح و ترتیب و انفاطی اولاد صالح او بر لیا نصیب اولدی یعنی مشارالہ صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی
تخصیص بولدی بونیرک تفریاتی و مشارالہ مدیح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی
ایچہ بیکری بیک و بونیرک تفریاتی و مشارالہ مدیح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی
و صلح مذکورک صورت بونیرک تفریاتی و مشارالہ مدیح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی
تجربلی دی زمانہ عرض اولدی و مراتب ترکین تک عملانہ تسمیہ فخریم بونیرک تفریاتی و مشارالہ مدیح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی
بیوی فائولہ کونیرک تفریاتی و مشارالہ مدیح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی دولتی و ناصر صالح و ناصر سلطان حضرت بیک کریم محمد علی

EK-17: BOA. YA. RES 30/15 Tarihi:H.1302 L 14 - M.27 Temmuz 1885
(Sultan Abdülaziz'in kızları Saliha ve Nazime Sultan'ları ile Cemile Sultan'ın kızı Gonca Hanım Sultan'ın düğün törenlerinin yapılması için lazım olan paranın miktarıyla ödenmesi.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

شرف ازاد

جستارهای چهارم و پنجم بر روی این کتاب است که در سال ۱۲۷۷ ز.
از طرف انجمن مدرسین دارالفنون در شهر تهران در تاریخ ۲۰
مهرماه ۱۲۷۷ ز. در وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
توسط آقای آقاخان خاتون آبادی در وزارت معارف و اوقاف
و صنایع مستظرفه در شهر تهران در تاریخ ۲۰ مهرماه ۱۲۷۷ ز.
در وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه در شهر تهران
در تاریخ ۲۰ مهرماه ۱۲۷۷ ز. در وزارت معارف و اوقاف و صنایع
مستظرفه در شهر تهران در تاریخ ۲۰ مهرماه ۱۲۷۷ ز.
در وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه در شهر تهران
در تاریخ ۲۰ مهرماه ۱۲۷۷ ز. در وزارت معارف و اوقاف و صنایع
مستظرفه در شهر تهران در تاریخ ۲۰ مهرماه ۱۲۷۷ ز.

از طرف انجمن مدرسین دارالفنون
در شهر تهران در تاریخ ۲۰ مهرماه ۱۲۷۷ ز.
در وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
در شهر تهران در تاریخ ۲۰ مهرماه ۱۲۷۷ ز.
در وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
در شهر تهران در تاریخ ۲۰ مهرماه ۱۲۷۷ ز.

رسم ایام اربعین هجرت مطهره از شهر قم
به طرف کربلا و اقصی فی الارض میسر گردید
در روز پنجشنبه ۱۲۷۷ ز. در شهر قم
در روز پنجشنبه ۱۲۷۷ ز. در شهر قم
در روز پنجشنبه ۱۲۷۷ ز. در شهر قم
در روز پنجشنبه ۱۲۷۷ ز. در شهر قم

مردود بن اصف بن برخیه کیس فیاض حال مردود بن فرخ بن خازمی نسیف بن یحیی بن یزید بن جاکری داماد منق و ساریسی
شاد و نام اصف بن برخیه جمیع فرزندان نسیف بن یزید بن جاکری نسیف بن یحیی بن یزید بن جاکری و نسیف بن یحیی بن یزید بن جاکری
سام هارویه و غیره شهادت نمود که در حکم و در برابر ما و اولاد ابی خازمی که در نسیف بن یحیی بن یزید بن جاکری و نسیف بن یحیی بن یزید بن جاکری
مردود بن اصف بن برخیه جمیع فرزندان نسیف بن یزید بن جاکری نسیف بن یحیی بن یزید بن جاکری و نسیف بن یحیی بن یزید بن جاکری
بنی اهل بیت علیهم السلام و اولاد ابی خازمی که در نسیف بن یحیی بن یزید بن جاکری و نسیف بن یحیی بن یزید بن جاکری

محمد بن اصف بن برخیه
بنی اهل بیت علیهم السلام

بنی اهل بیت علیهم السلام

EK-19: BOA. ATŞF. 3/19 Tarihi: H.1263 Ca 02 - M.18 Nisan 1847

(Anadolu varidat muhasebesi kayıt yardımcısının sadarete hitaben gönderdiği düğün davetiyesi.)

تقدیر

حضرت صاحب کرامت و دولت حضرت مولانا صاحب کرامت و دولت حضرت مولانا صاحب کرامت و دولت

حضرت صاحب کرامت و دولت حضرت مولانا صاحب کرامت و دولت حضرت مولانا صاحب کرامت و دولت

حضرت صاحب کرامت و دولت حضرت مولانا صاحب کرامت و دولت حضرت مولانا صاحب کرامت و دولت

حضرت صاحب کرامت و دولت حضرت مولانا صاحب کرامت و دولت حضرت مولانا صاحب کرامت و دولت

EK-20: BOA. A.AMD 23/5 Tarihi: H.1266 Z 29 - M. 5 Kasım 1850
 (padişahın doğum gününde yapılacak törene dair tezkire-i samiye

۱۸۸۸
حکومت عثمانیه

خطبه نطقه در مشهد امانت صدیق
عموم مقامات حکایات حاکمانه در جمعی
بریت آستان نطقه در...

دوره باهالمت حقیقت خدیجه صادق روز سعده انوزک شرف عولان با...
 یوم و صوره اطلس و مراقبه طریقه انظار له الاستینانه رسم تبتیک دوره باهالسادنه خفت
 خدیجه روز خدیجه صادق اوله شعبان اوله التین صلا کوفه مباحیه صافت بنده انسانی
 درجه اونیندرم آتک ایطرب بدین سز حجابونه کیدیرک انجاس و شریائیک وین
 استازیک که بنیت اکثر اصحاب ائمه صید فتنک و سارک کی صایح امیر استهای برونج
 عازانه نطقه صید خدیجه اهاجی بر فر و قوه کالانک ابریم بر مسعود مذکور کورج
 کافال سعده قنعد و قنارل اقاویق نیرینه و شریانه اولارنه ارا قنعه فتنک فتنک
 و صایح نایرینک اصلا انصاف ایطلس درواقعه بر سعاده ایکن وقت اولارده طریق
 انصاف اولرک در کورک یا کیشنه و قوه کیشیک عهده ای ادره ای جناب خدیجه سز سعده
 بولین و استر فتنک امانه در صافیک ذالعهده و بولس وین عهد اولورده حجابونه
 حقیقت بارش حید اولرک حکم سنین اجماع ایتره تبلیغ نطقه باترک سایه از بر سر سز سعده اولرک

نطقه در وقت
 رسم تبتیک یوم و صوره اطلس
 له الاستینانه رسم تبتیک دوره
 باهالسادنه خفت خدیجه روز خدیجه
 صادق اولرک شعیانک اولرک التین کوف
 صایح سعده صافت بنده انسانی درجه
 اونیندرم آتک ایطرب بدین سز
 صایح کیدیرک انجاس و شریائیک
 اولرک نطقه خدیجه سز سعده
 بولین و حکم سنین اجماع ایتره
 تبلیغ نطقه باترک سایه از بر
 سر سز سعده اولرک

دولت اتم حقیقه

دولت اتم حقیقه خدیجه صادق روز سعده انوزک شرف عولان با...
 یوم و صوره اطلس و مراقبه طریقه انظار له الاستینانه رسم تبتیک دوره باهالسادنه خفت
 خدیجه روز خدیجه صادق اوله شعبان اوله التین صلا کوفه مباحیه صافت بنده انسانی
 درجه اونیندرم آتک ایطرب بدین سز حجابونه کیدیرک انجاس و شریائیک وین
 استازیک که بنیت اکثر اصحاب ائمه صید فتنک و سارک کی صایح امیر استهای برونج
 عازانه نطقه صید خدیجه اهاجی بر فر و قوه کالانک ابریم بر مسعود مذکور کورج
 کافال سعده قنعد و قنارل اقاویق نیرینه و شریانه اولارنه ارا قنعه فتنک فتنک
 و صایح نایرینک اصلا انصاف ایطلس درواقعه بر سعاده ایکن وقت اولارده طریق
 انصاف اولرک در کورک یا کیشنه و قوه کیشیک عهده ای ادره ای جناب خدیجه سز سعده
 بولین و استر فتنک امانه در صافیک ذالعهده و بولس وین عهد اولورده حجابونه
 حقیقت بارش حید اولرک حکم سنین اجماع ایتره تبلیغ نطقه باترک سایه از بر سر سز سعده اولرک

EK-21: BOA.DHMKT. 1200/116 Tarihi:H. 1325 Ş 14-M. 22 Eylül 1907
 (Padişahın doğum günü münasebetiyle yapılacak resmi tören ve kutlamaların nasıl olacağı ile ilgili makamlara tebliği.)

فائزین انور قیامی

کتابت

جناب صد عمر عاقبت کرامت جناب ایشی روز افزونہ پیر سوہ دولہو نجابت و صلاح الیہ
 اقدی حقارت کیری صیفہ سطرہ حقارتی دوہار اولیہ عارضہ وجودیہ رہایاب
 اولیہ رقی دوحی بازار برسی کونج ساعت پیدہ ارجال رانیم اتمہ و نفسہ نفرت نقی
 ستارہ پیریہ ارجہ سنیہ حقارتی صوفیہ مویجہ اورتہ کوی جوارنگہ جی اقدی درگاہ شریفہ
 مدقہ محضہ و دید رحمت رحمانہ اولیہ باب الیم صمدہ لازمہ اجرائی سرصدور
 پیریہ ارجہ ہمایونہ مارکاز اقصای صیبنہ لہند ارجہ ہفتہ و اولیہ
 ۱۹
 ۱۸
 ۱۷
 ۱۶
 ۱۵
 ۱۴
 ۱۳
 ۱۲
 ۱۱
 ۱۰
 ۹
 ۸
 ۷
 ۶
 ۵
 ۴
 ۳
 ۲
 ۱

چکای سال انبیا و صحابه کرام و ائمه سلف و افتخاره نبی و ام عمر و عترت و اقبال و تمام خرد و ابریه و اجداد و انبیا و عترت مضر و ضعیف و سید روز و اقبال
 عبد الصمد و چاک کزتری بوندیم شرف و افتخاره نبی و ام عمر و عترت و اقبال و تمام خرد و ابریه و اجداد و انبیا و عترت مضر و ضعیف و سید روز و اقبال
 مدوم و موافق طایر و استخیرت و توحید و کرامت و اصفیاء و ائمه کرام و انبیا و عترت مضر و ضعیف و سید روز و اقبال
 و اجداد و ائمه کرام و انبیا و عترت مضر و ضعیف و سید روز و اقبال
 پرمودیم شریف سعادت و افاضت و ائمه کرام و انبیا و عترت مضر و ضعیف و سید روز و اقبال
 ایم و عمر و اقبال و ادراد اجابت و ائمه کرام و انبیا و عترت مضر و ضعیف و سید روز و اقبال
 انبیا و عترت مضر و ضعیف و سید روز و اقبال
 کتایم تقدیم تجارست فلانیمه اظہار و دهر حاله و امر و زمانه حضرت مدینه الابر و اصحابه انفر کدر (۱۸۵۶)

EK-23:BOA AMKT. UM. 245/29-1 Tarihi: H.1277 Za 19 - M. 22 Temmuz 1856

(Mihaliç müdürü Mehmet Reşid'in İstanbul'da bayram törenine davet talebi.)

<p>علاء مسند شاه</p>	<p>مدیریت خدمات</p>	<p>تاریخ شماره</p>
<p>ولادت هما بونر جناب غلامرضا بیگ سعید با عکاسی ایفاد اوصافه فنازین و امیر ایید جا توزیانه معارف اولی یه یوز فرقه عروسی ایسای سعید هم جید زواریں درط سوزیانه</p>		

EK-24: BOA. DH. MKT. 2434/102 Tarihi: H. 1318 Ş 20 - M. 13 Aralık 1900

(Padişahın yıldönümü münasebetiyle yapılacak masrafların karşılanması.)

بسم الله الرحمن الرحيم
 مقرب الدول اولاد عبد سعيد افندي من اجله معاينه هه يوزده هه نام رسم عكس بر معاد با سعاده اعلي شريفه اجرا از وجه اولاد افندي اعلي شريفه معاينه اليه
 سري معادى ملوكا نيم عرفت و سري الولى و سري الولى معاينه هه يوزده معاينه مسوده هه نام رسم عكسك واندره صكده دقي معاينه هه يوزده
 اجرا سيم عورت اولاد افندي نيم ابدار اولادى
 ٧٧
 م

تقدیر

تقدیر الدول اولاد عبد سعيد افندي من اجله معاينه هه يوزده هه نام رسم عكس بر معاد با سعاده اعلي شريفه اجرا از وجه
 اولاد افندي اعلي شريفه معاينه اليه
 سري معادى ملوكا نيم عرفت و سري الولى و سري الولى معاينه هه يوزده معاينه مسوده هه نام رسم عكسك واندره صكده دقي معاينه هه يوزده
 معاينه اولاد افندي
 م

عظمت اولی اوردی ادره عید اضیاره اجری دیر...
 حاکم
 حضرت
 قاعده مستحکم سلطنته و نه اولدی اوردی عید اضیاره...
 حاکم
 حضرت

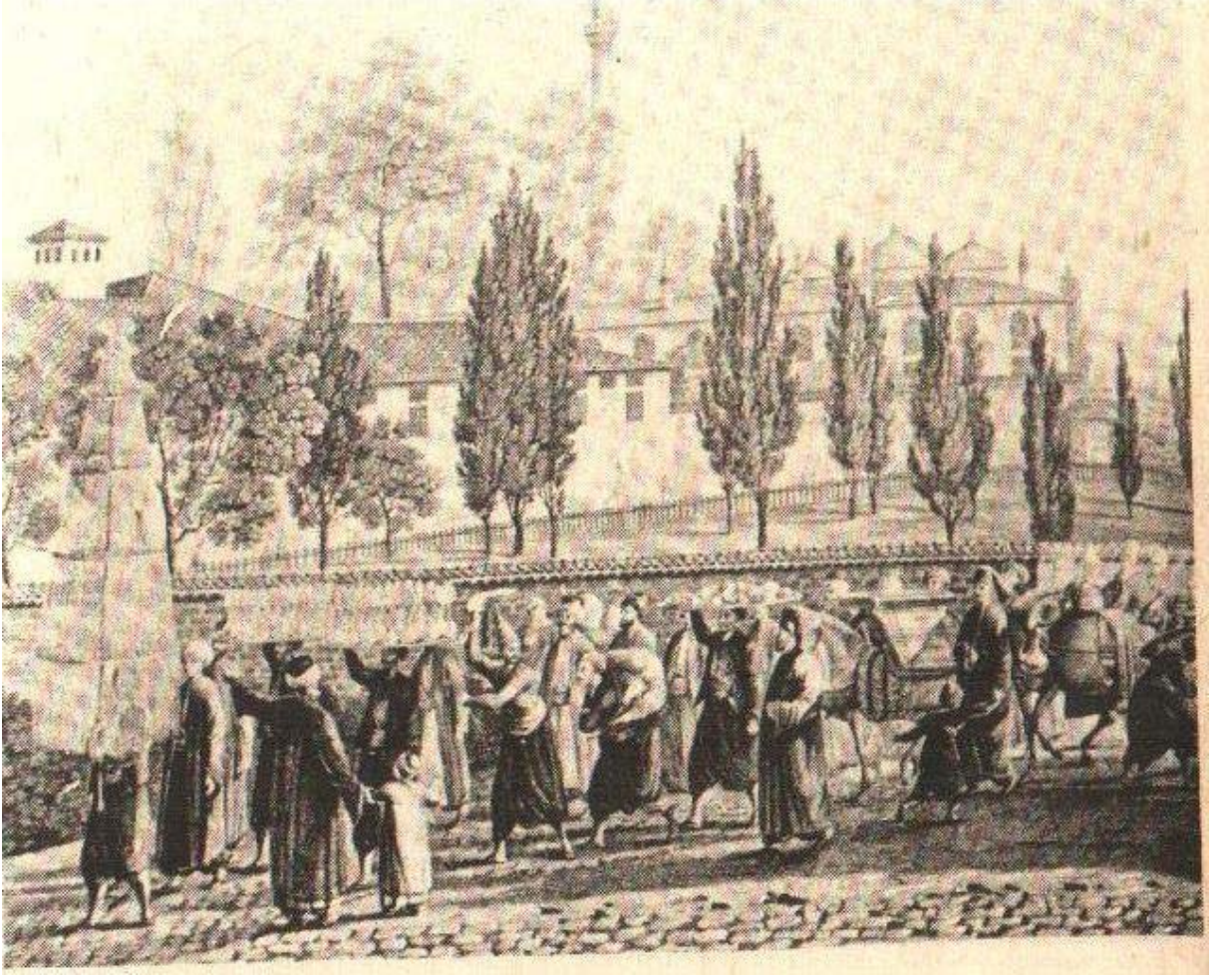
[Handwritten notes and signatures in the left margin of the top document.]

قاعده مستحکم سلطنته و نه اولدی اوردی عید اضیاره...
 حاکم
 حضرت

ابتدا فقیر الاشرف اقدی ایچری قیام هیولونه باشما...
 بصد
 ذواته حد علما قیام شاهانه ایله وزیرای عظم نیاخته قره قافی ارام شکرجه چورچ جیفی
 مجلس علما تنظیمات بیسی علما بات و فخر و راه باشا و مخلص نای باشا و محمد سری باشا حدیثا
 عسکر بات و اوقاف ترکی بات و بیسی باشا و کامل باشا و ساز و دکلائی قیام حدیثا
 رتبه بالا بیجا
 مجلسی والا تنظیمات و داریتور او خاص و در سعادت و طوبخانه و زیارت مجلسی مقرر
 قیام قیام ایچری قیام هیولونه باشما...
 رتبه اول و اصف اول و نیسته بولونه مکریمه دولت علیه
 اصطلح عماره مدیری و تختای برایه شیرازی و بابا لولک اعلی
 جنایه قیام قیام شاهانه ایله استانبول پای لولک قره قافی ارام چورچ جیفی
 بالفضل و معزول حد و عظم و استانبول پای لولک افسی حدیثا
 مکریمه بایسته بولونه رتبه سنی بلخان قره قافی ارام و در سید و بابا لولک قیام
 ترتیبات هیولونه مقرر

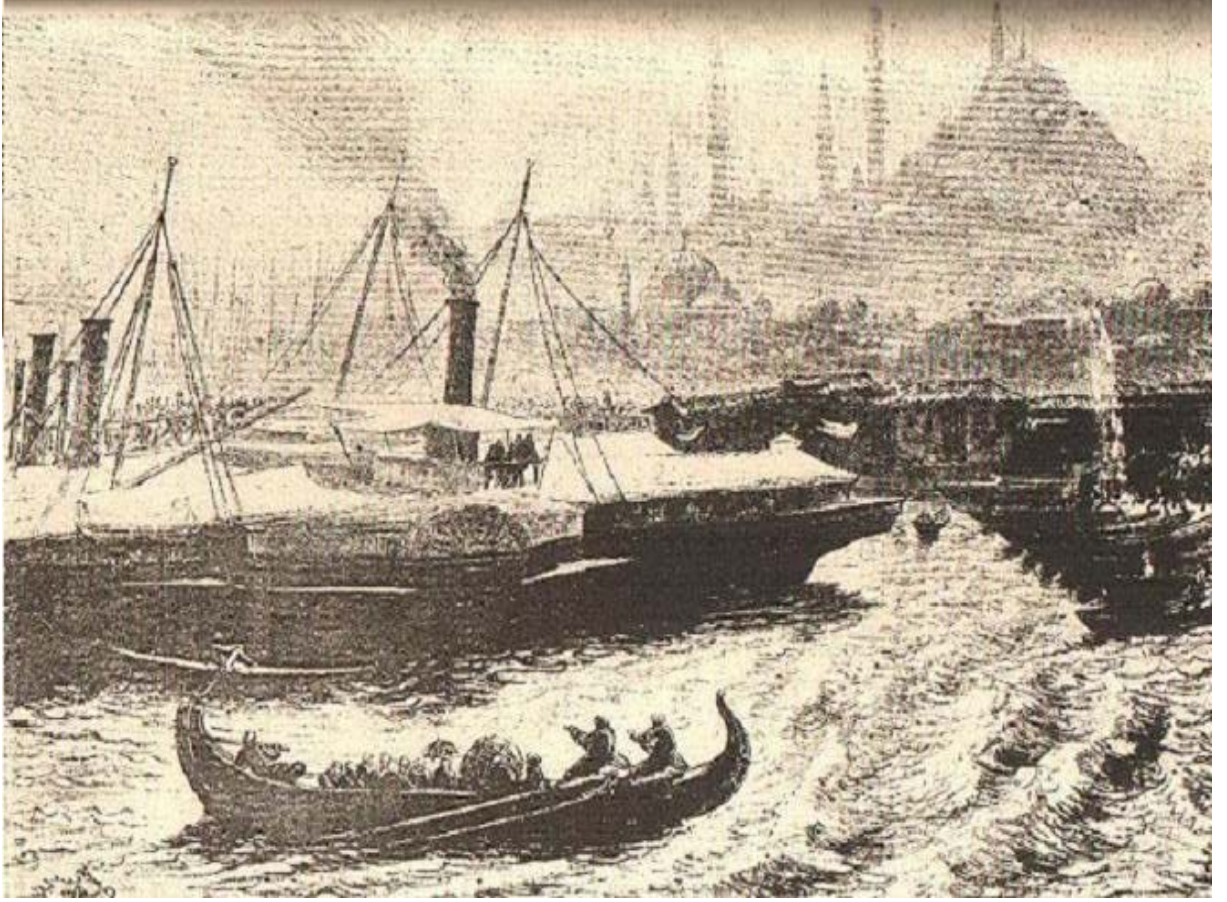
EK-26: BOA. İDH 1291/101522 Tarihi: H. 1277 Z 21 - M. 30 Haziran 1861 (Kurban bayramında yapılacak bayramlaşma töreninin tertibine dair.)

EK- 28: İhtişamlı Devirde Bir Gelin Alayı

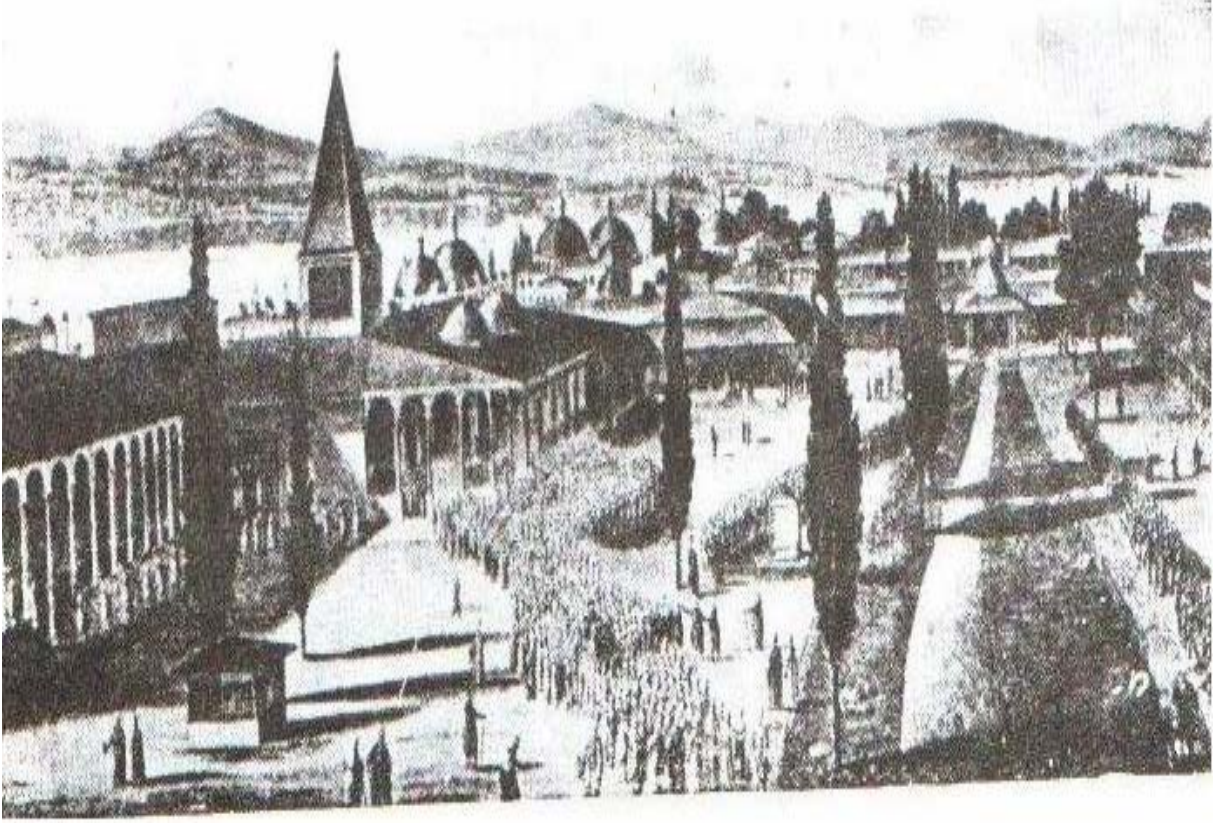
KAYNAK: Ali Seydi Bey, Teşrifat ve Teşkilatımız

EK- 29: Gemiler İcat Edildikten Sonra Sureyi Götüren Gemiler

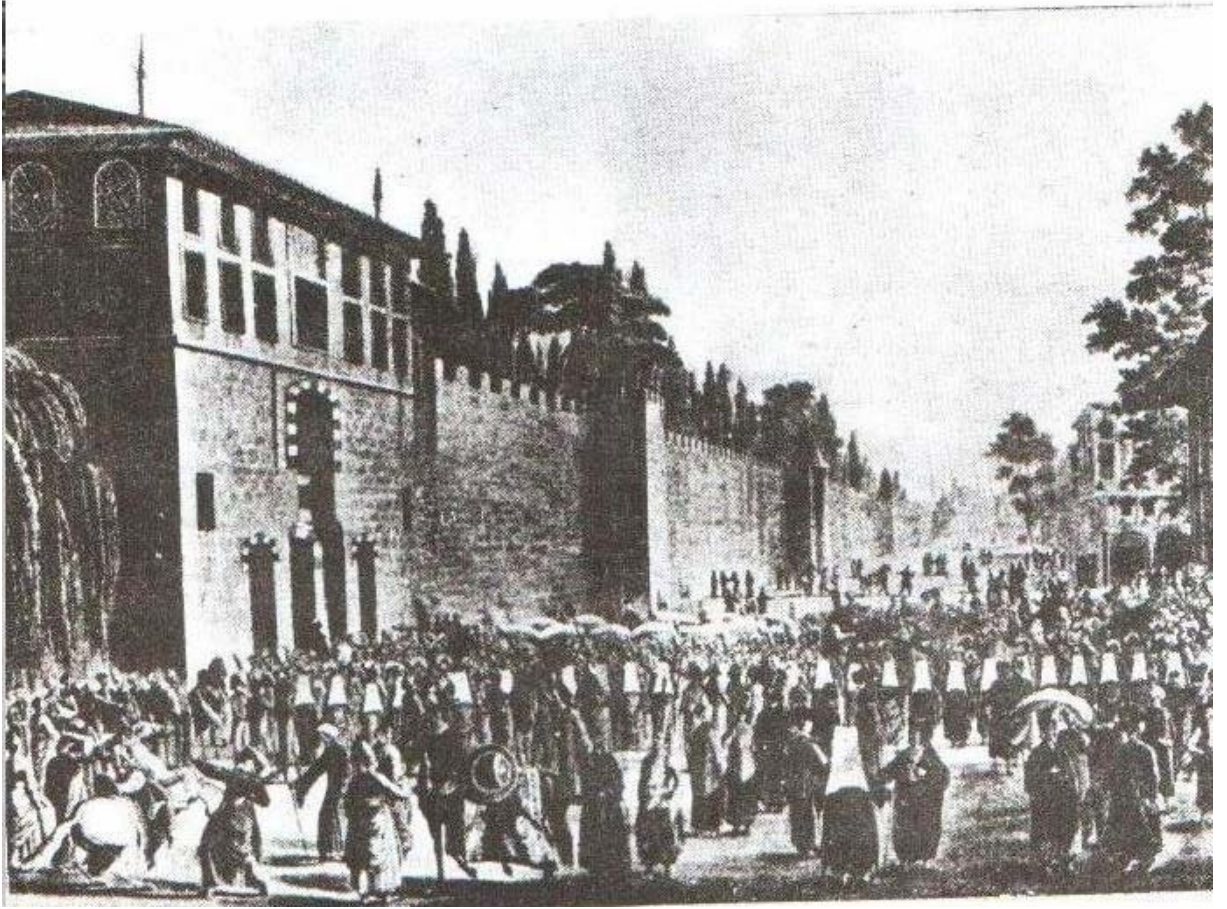
KAYNAK: Ali Seydi Bey, Teşrifat ve Teşkilatımız

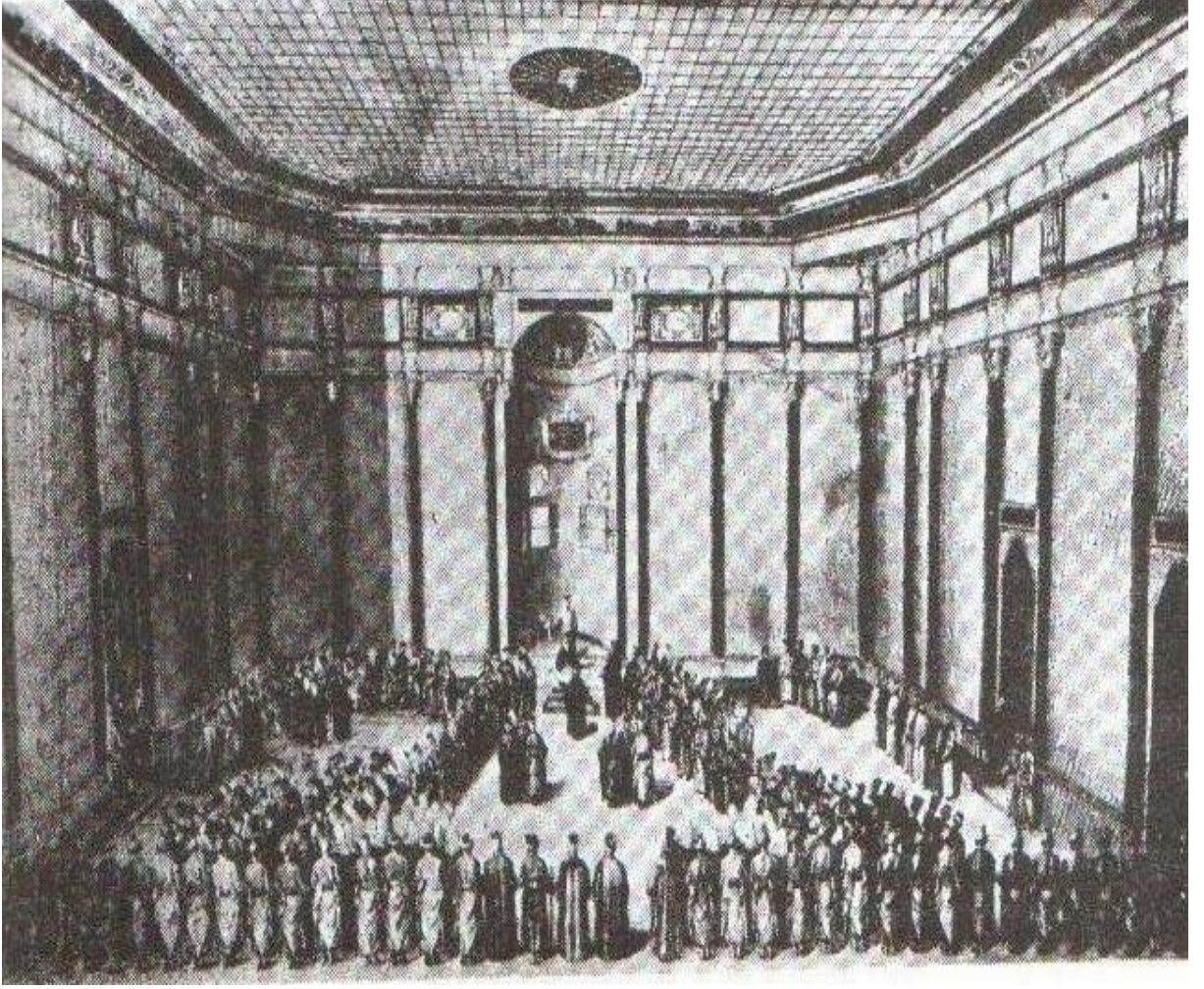
EK-30: Divan-I Hümayun Toplantısı

KAYNAK: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı

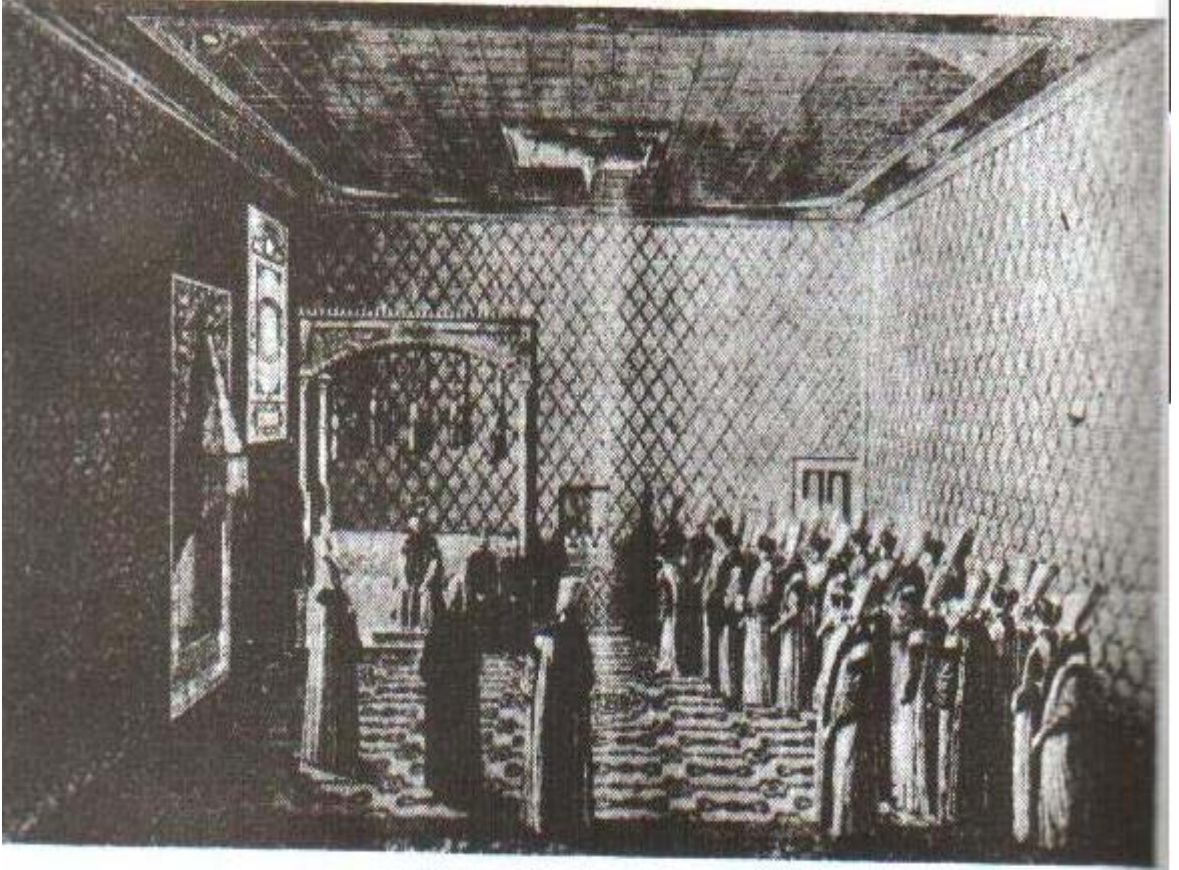
EK-31: Bayram Alayının Saray Avlusundan Sultan Ahmed veya Ayasofya Camii' ne GidiŖi

KAYNAK: İsmail Hakkı UzunçarŖılı, Osmanlı Devletinin Saray TeŖkilatı

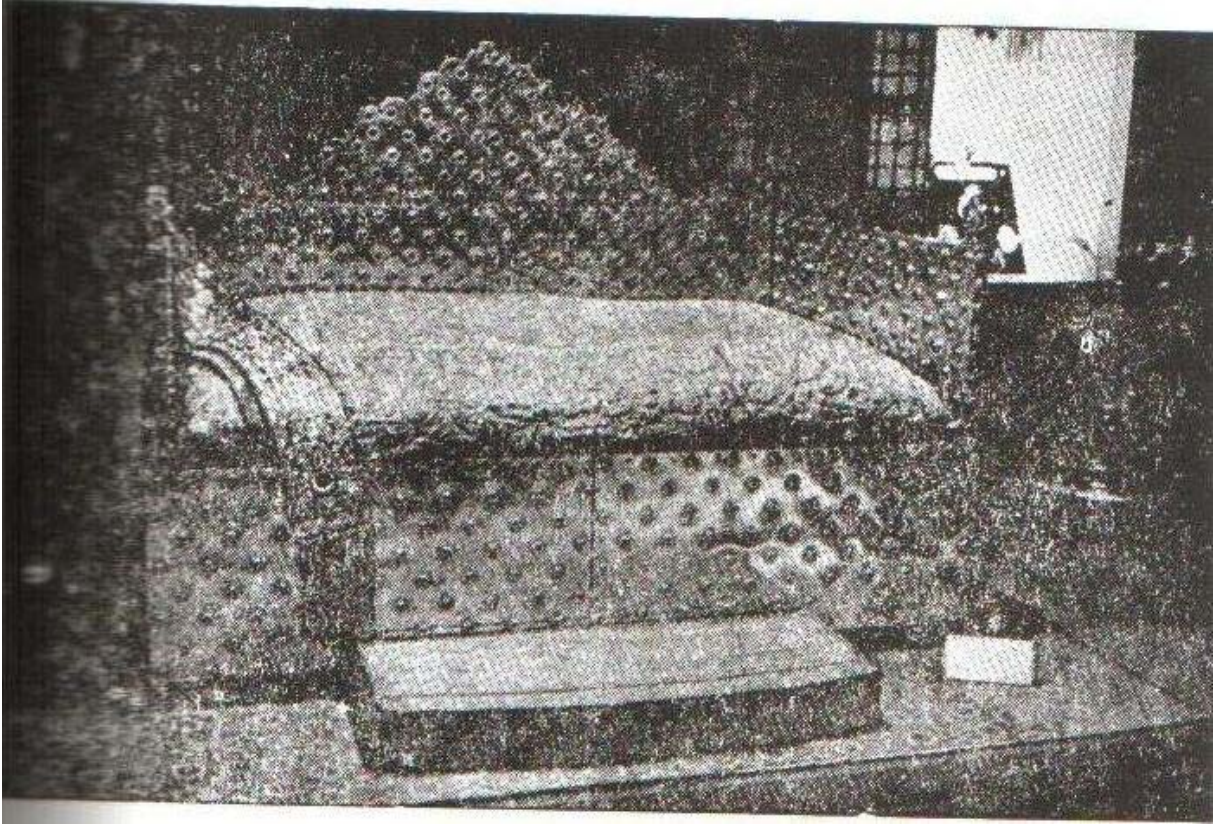
EK-32: Sadr-ı Azamın Divanı

KAYNAK: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı

EK-33: Padişahın Elçi Kabulü Merasimi

KAYNAK: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı

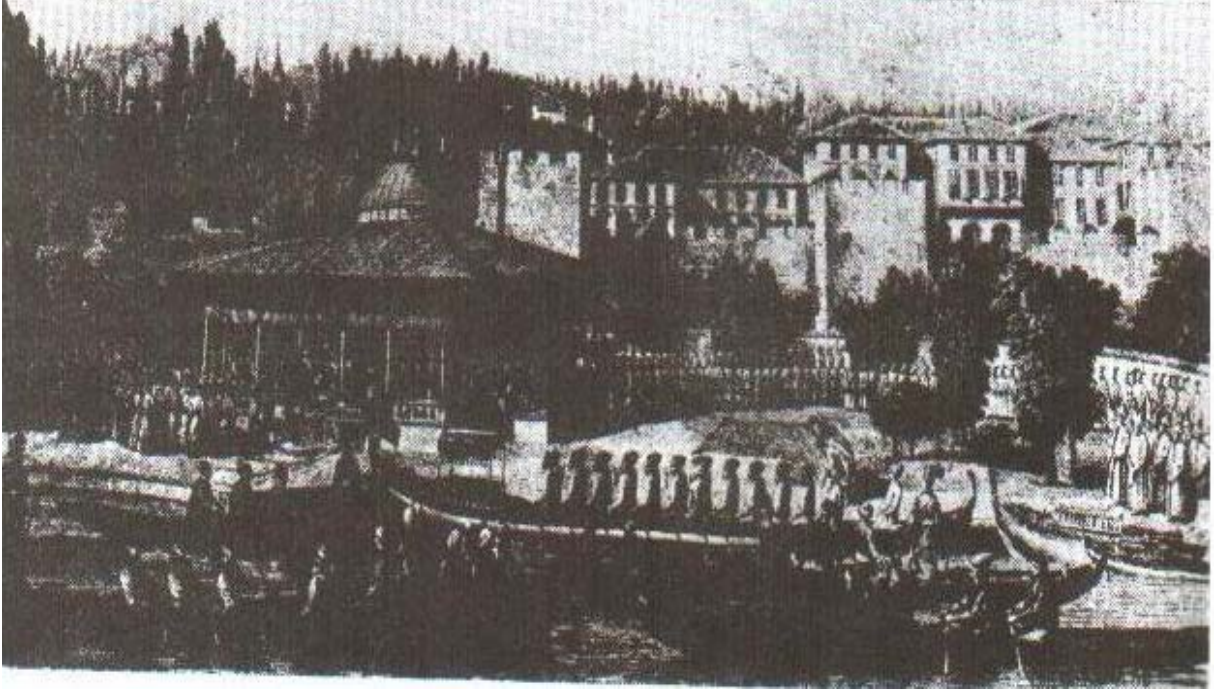
EK-34: Cülus Törenlerinde Kullanılan Bayram Tahtı

KAYNAK: Ahmed Rasim, Osmanlı Tarihi

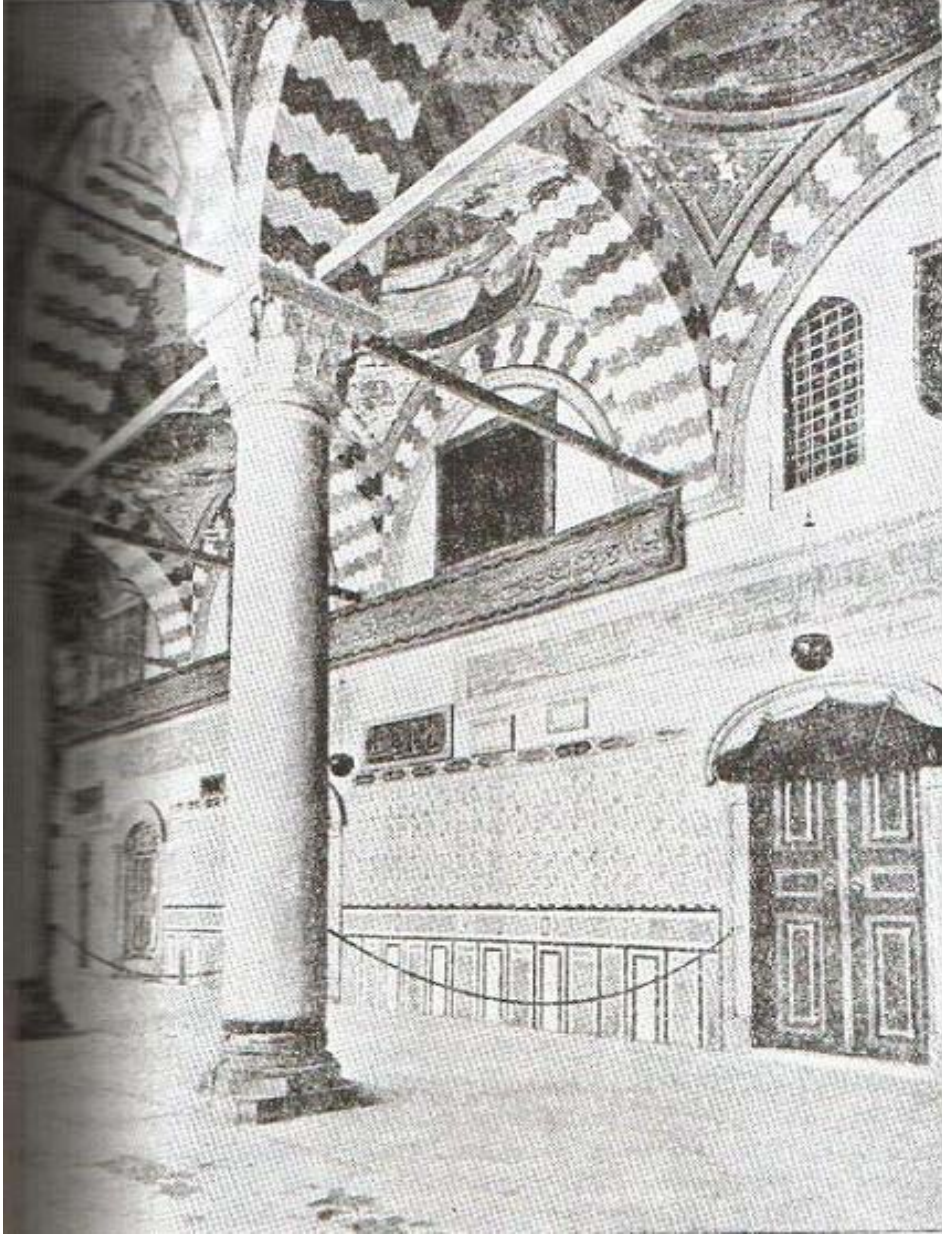
EK-35: XVIII. Yüzyılda Türk Donanmasının İstanbul Önünde Bir Merasimi

KAYNAK: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı

EK-36: Kaptan Paşa'nın Sefere Giderken Padişah Tarafından Kabul Edilmesi

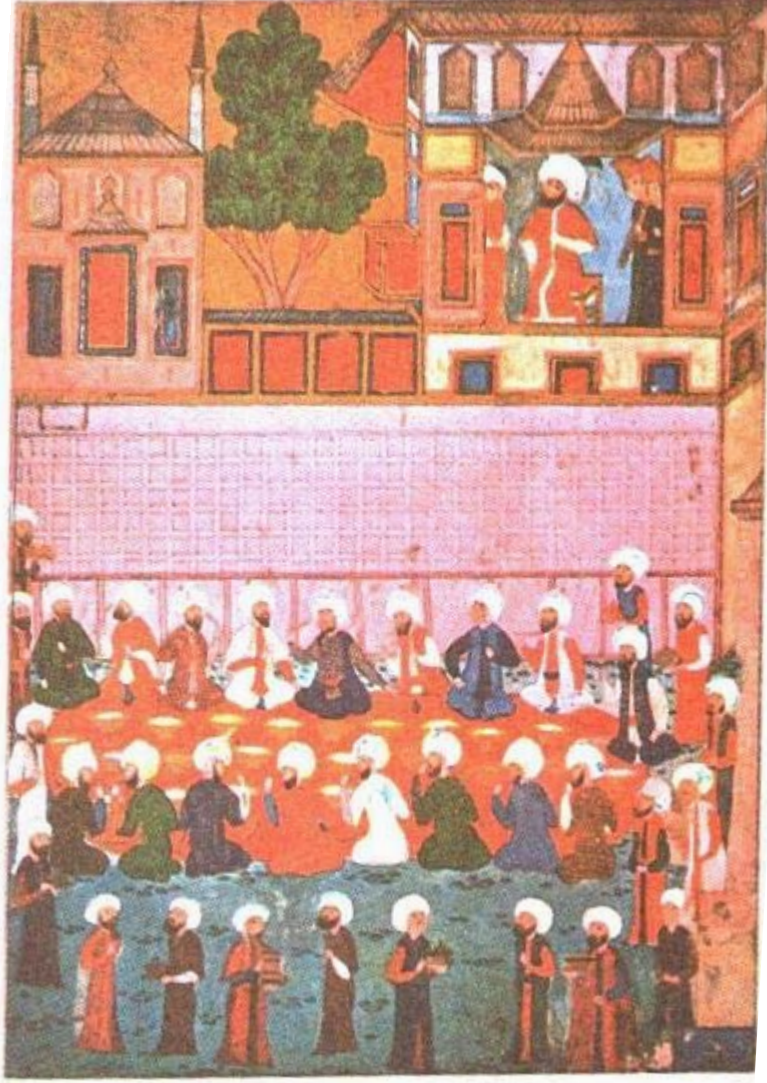
KAYNAK: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı

EK-37: Hırka-ı Saadet Dairesinin Giriş

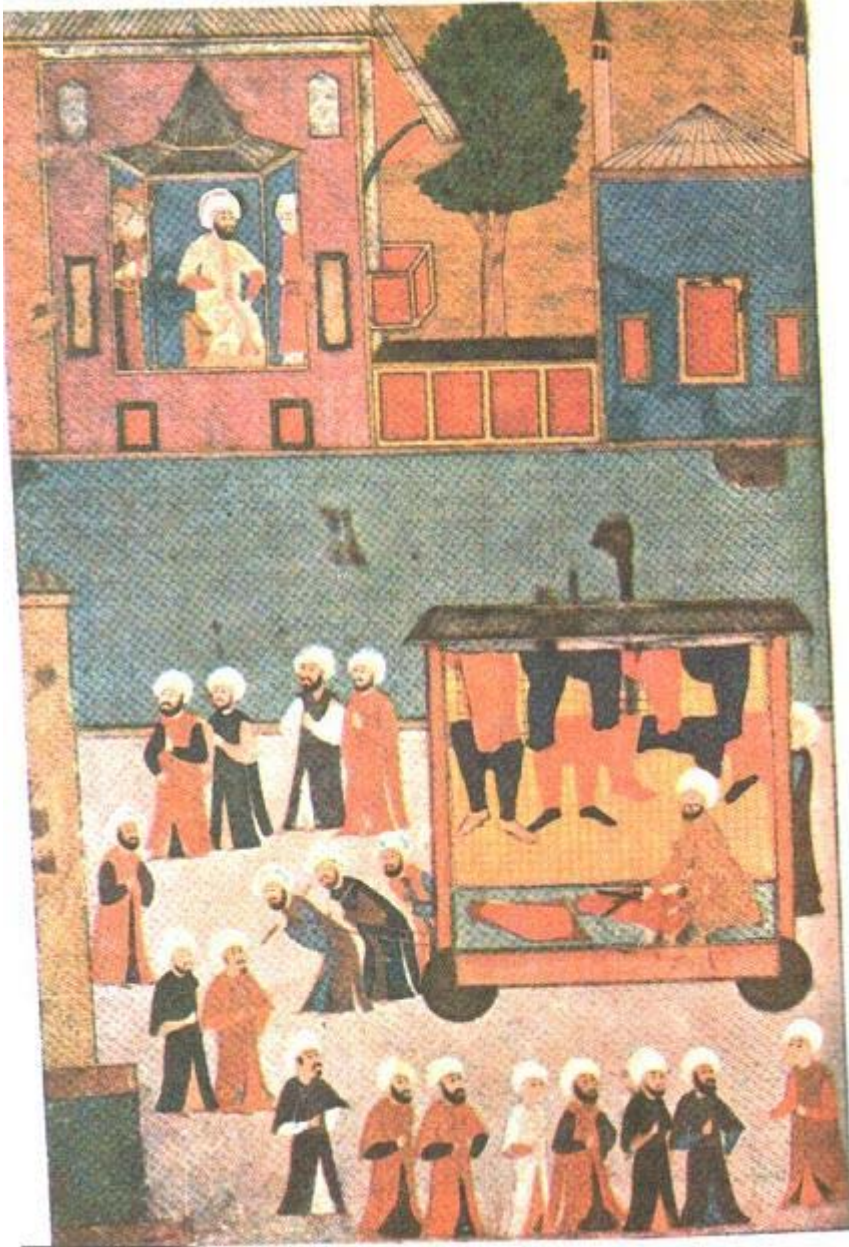
KAYNAK: Ahmed Rasim, Osmanlı Tarihi

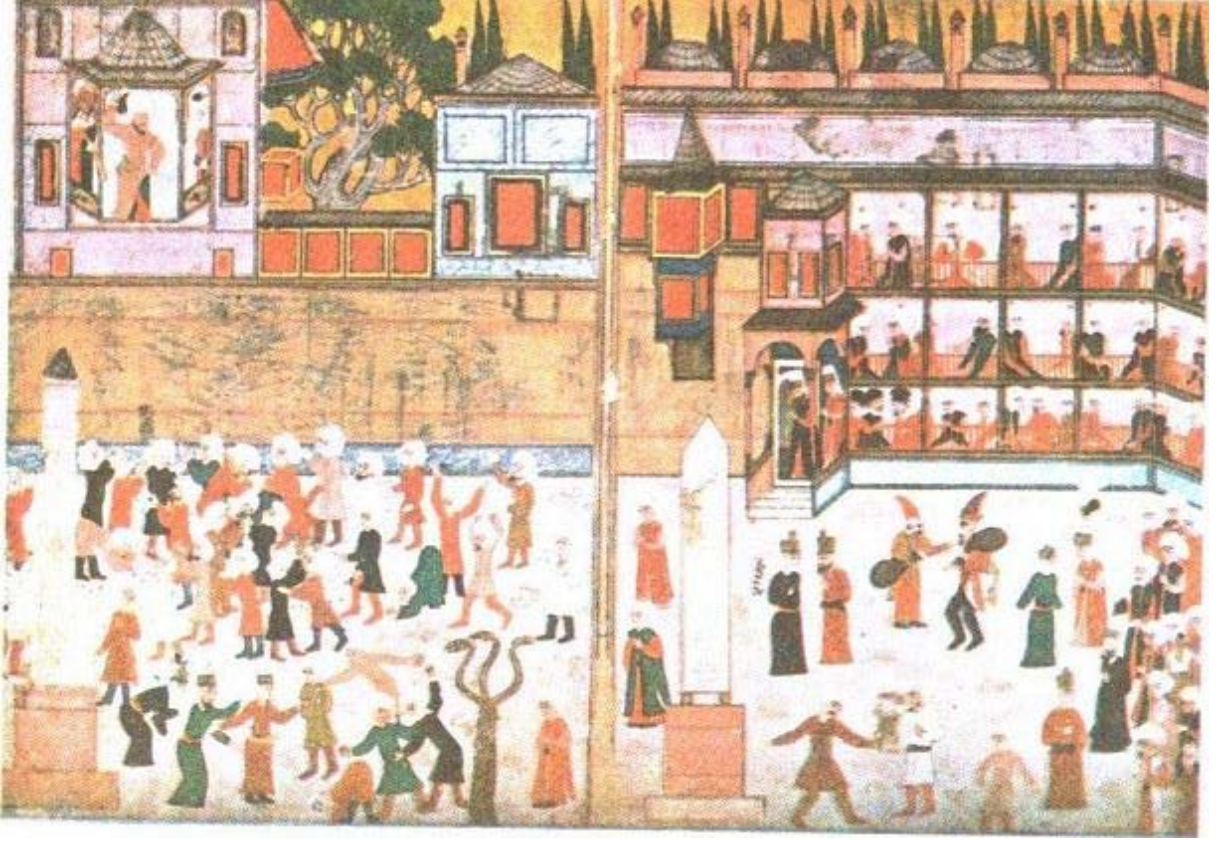
EK-38: Düğünde Davetlilerin Ağırlanması

KAYNAK: Ahmed Rasim, Osmanlı Tarihi

EK-39: Düğünde Esnafın Yaptığı Geçit Resmi

KAYNAK: Ahmed Rasim, Osmanlı Tarihi

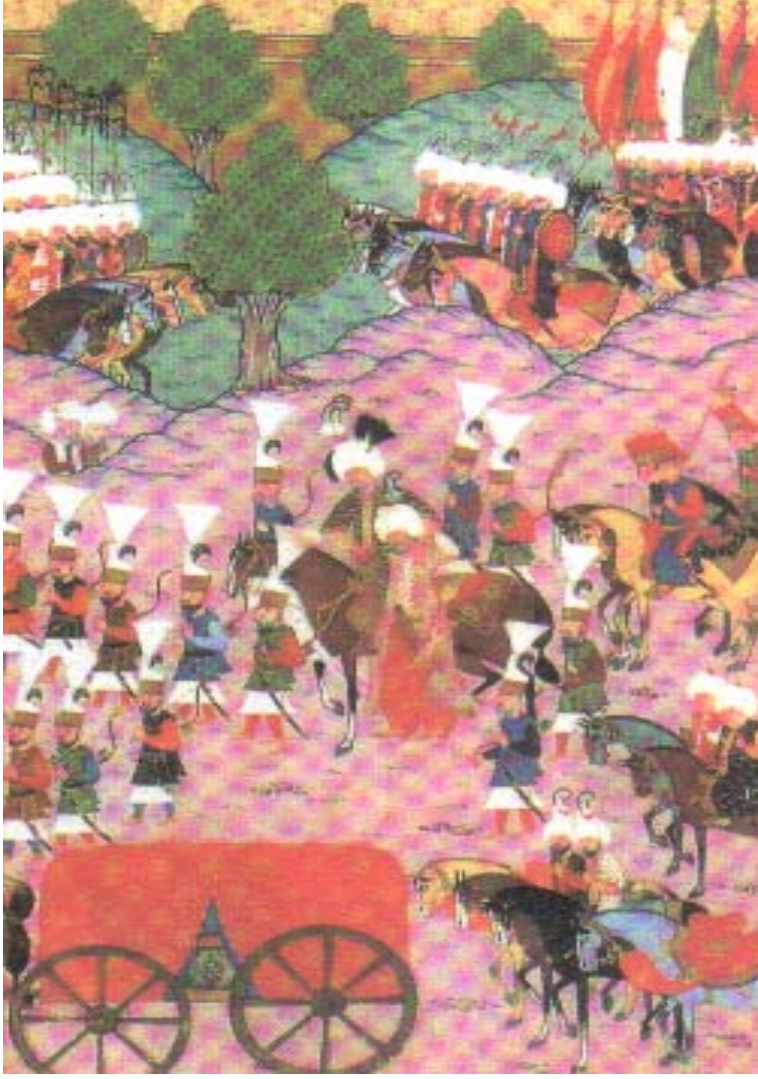
EK-40: Düğünde Gösteriler

KAYNAK: Ahmed Rasim, Osmanlı Tarihi

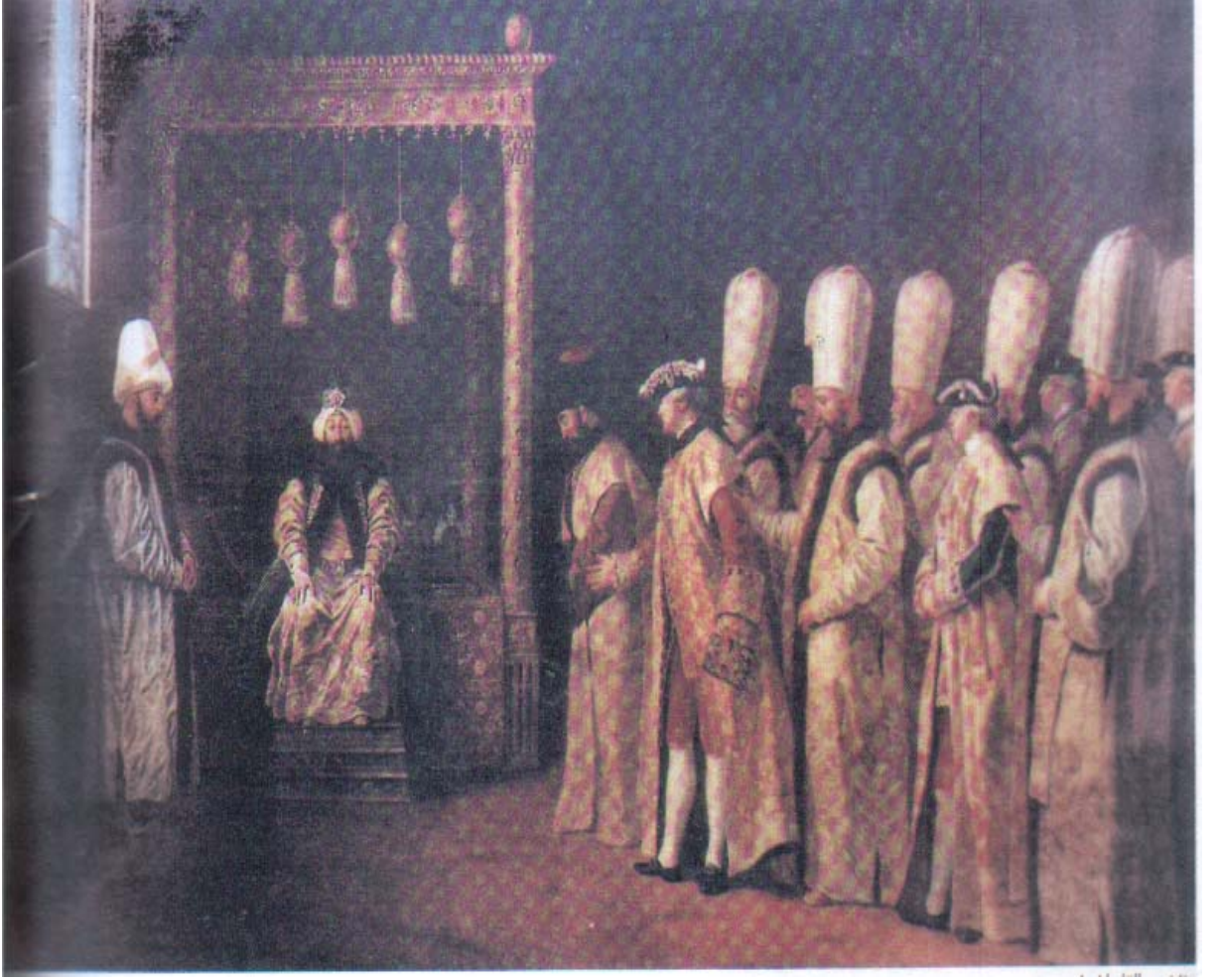
EK-41:III. Selim, Topkapı Sarayı'nda Düzenlenen Bir Bayramlaşma Töreninde

KAYNAK: Adım Adım Osmanlı Tarihi ve Padişahlar Albümü 4.Cilt

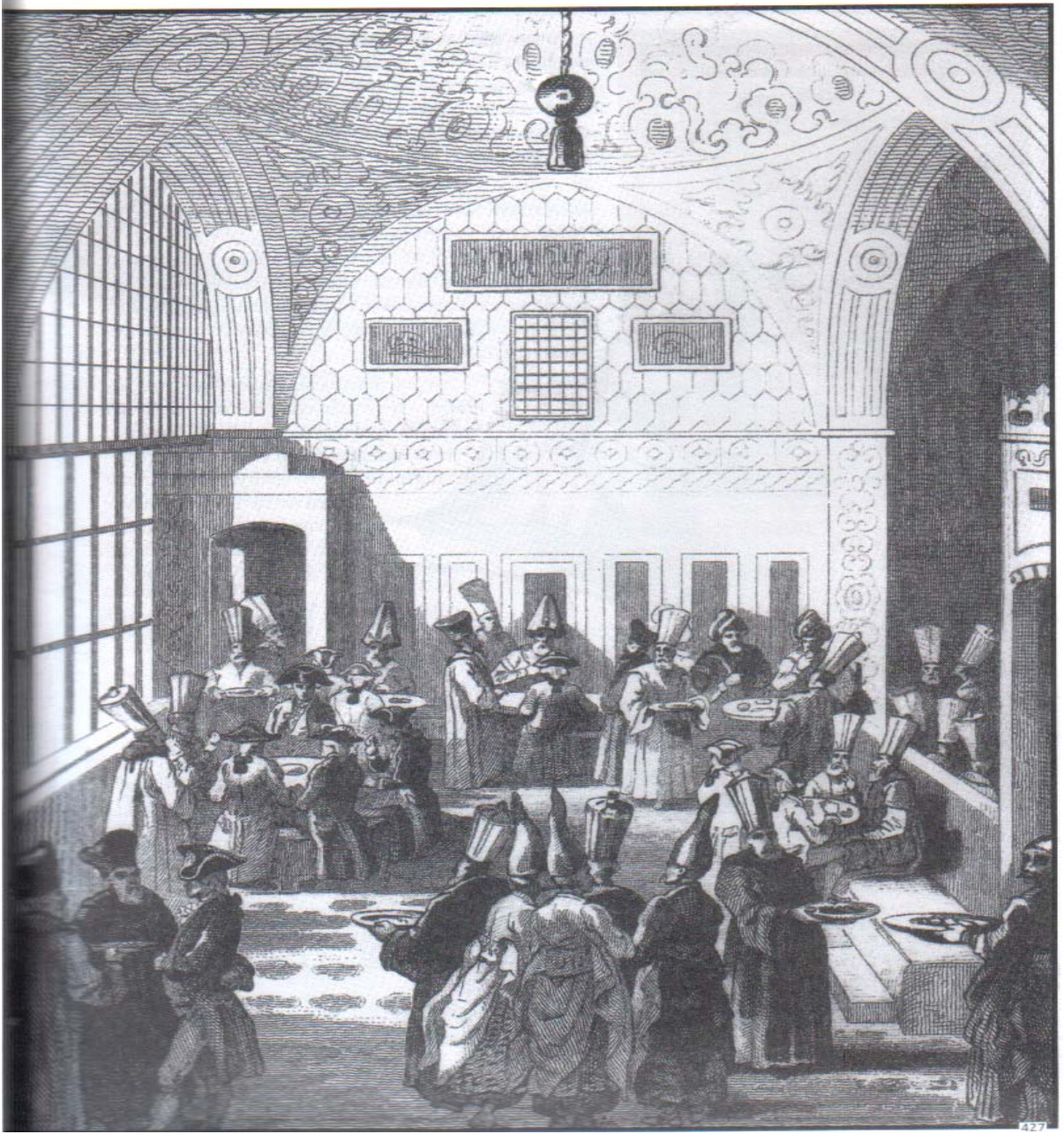
EK-42:Kanuni Sultan Süleyman'ın Cenazesi, Veziriazam Sokollu Mehmet Paşa Tarafından Götürülüyor

KAYNAK: Adım Adım Osmanlı Tarihi ve Padişahlar Albümü 2.Cilt

EK-43:I. Abdülhamit'in Arz Odasında Bir Elçiyi Kabulünü Gösteren Bir Tablo

KAYNAK: Adım Adım Osmanlı Tarihi ve Padişahlar Albümü 3.Cilt

EK-44: I. Abdülhamit'in Divan'da bir Avrupa Elçisine Verdiği Akşam Yemeđini Gösteren Gravür

KAYNAK: KAYNAK: Adım Adım Osmanlı Tarihi ve Padişahlar Albümü 3.Cilt

EK-45: I. Abdülhamit'in Arz Odasında Bir Elçi Kabul Töreni

KAYNAK: KAYNAK: Adım Adım Osmanlı Tarihi ve Padişahlar
Albümü 3. Cilt

EK-46:III. Mustafa'nın İsveç Elçisi'ni Kabulünü Gösteren Bir Tablo

KAYNAK: KAYNAK: Adım Adım Osmanlı Tarihi ve Padişahlar
Albümü 3.Cilt